

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA
STUDIA RUTHENICA

16

**ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНІК РОБОТОХ**

НОВИ САД, 2011

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA
STUDIA RUTHENICA

16
(26)

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНІК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2011.

**ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
КАТЕДРА ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ**

С А Д Р Ж А Ј

ЗБОРНИК РАДОВА „STUDIA RUTHENICA” БРОЈ 16 (29) 2011.

Предговор	6
Уводне слово	7
Preface	8

I

21. ДАНИ МИКОЛЕ М. КОЧИША И

5. ПЕСНИЧКЕ НИТИ МЕЛАНИЈЕ ПАВЛОВИЋ

Саветовање „Русински језик и књижевно стваралаштво за децу”

Русински језик

Мр Хелена Међеши, Правопис – насушна потреба, 40-годишњица од излажења <i>Правописа русинског језика</i> Миколe М. Кочиша.....	11
Др Михајло Фејса, Црквенословенски у русинском језику	16
Др Оксана Тимко Ђитко, Придевски прилози у русинском језику	25
Мр Хелена Међеши, Генитивни облици русинских презимена која се завршавају на <i>-аји</i> у преводу на српски језик	33
Др Ана Плишкова, Русински језик у Словачкој 1995-2010: тенденције зближавања варијанти	36

Књижевно стваралаштво за децу на русинском језику

Ђура Лаћак, Златне године књижевности за децу на русинском језику	47
Серафина Макаји, Живот и стваралаштво Миколe М. Кочиша	55
Оливера Шијачки, Тајне детињства: Меланија Павловић <i>Беле жеље и Плави лет</i>	59
Меланија Римар, Меланија Павловић 55 година са „Захратком”	63
Ирина Папуга, О приручнику „Ластавице” и зборнику „Ластавице” 2.....	66

II

Годишњице и јубилеји

Блаженка Хома Цветковић, Језичке нити двојице лингвиста, др Александар Д. Дуличенко о раду Миколe М. Кочиша.....	75
Ђура Лаћак, Моји контакти са др Александром Д. Дуличенком.....	83
Љубомир Међеши, Животни пут на русинском хоризонту, 65 година живота Ирине Папуга	92

III Новија издања

Др Оксана Тимко Ђитко, Књига као молитва, Мр Хелена Међеши <i>Језик наш насушни</i>	97
Мр Хелена Међеши, Чувамо и биљке и језик, Др Радмила Шовљански / Др Радмила Шовљански, <i>Речник заштите биља и животне средине/ Словник заштити рошљних и животног стредку</i>	100
Звонимир Ердељи, Подсетник и путоказ будућим генерацијама, Ђура Љикар: „Нише се класје жита – газдовање миклушевачких Русина”, 2011.....	107
Ирина Папуга: Зборник радова „Studia Ruthenica” 15 (28), 2010.....	110

IV Осврти и рецензије

Др Габријел Костелник, Поезија и проза (избор превода на српски језик) Рецензије: Благоје Баковић	115
Љубомир Међеши.....	116
Јулијан Пап.....	117
Др Јулијан Рамач, Наш превод поезије и прозе др Габријела Костелника на српски језик.....	118
Др Михајло Фејса, Значајно и јединствено лексикографско дело.....	125
Јулијан Пап, Осврт на Речник термина др Радмиле Шовљански.....	127
Хавријил Колесар, Чист, језгровит и прецизан језик, Хелена Међеши <i>Језик наш насушни</i>	129

V Сећања

Марија Афич, Сећање на крстурског пароха о. Михаила Макаја.....	133
Михајло Хорњак (1929-2011) In memoriam	140
Петар Мојак (1933-2011) In memoriam.....	142

VI Хроника Друштва за русински, језик, књижевност и културу

План развоја и делатности, <i>Програмски задаци</i> Друштва за русински језик, књижевност и културу (2011-2020).....	145
Пословник о раду Скупштине Друштва за русински језик, књижевност и културу.....	149
Активности Друштва: <i>јануар</i> 2011 – <i>јануар</i> 2012. године.....	152
Програм Друштва за русински језик, књижевност и културу за 2012. годину.....	168
Нови чланови Друштва	174

**ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
КАТЕДРА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ**

З М И С Т

ЗБОРНІК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA” ЧИСЛО 16 (29) 2011.

Предговор	6
Уводне слово	7
Preface	8

I

**21. ДНІ МИКОЛИ М. КОЧИША И
5. ПОЕТСКИ НІТКИ МЕЛАНІЇ ПАВЛОВИЧ**

Совитованс „Руски язык и литературна творчосц за дзеци”

Руски язык

Мр Гелена Медеши, Правопис – насущна потреба, Ёу 40-рочніци виходзена Правопису руского языка Миколи М. Кочиша.....	11
Др Михайло Фейса, Церковнославянски у руским языку	16
Др Оксана Тимко Дітко, Прикметніцки присловніки у руским языку	25
Мр Гелена Медеши, Генитивни форми руских презвискох хтори ше закончую на -аї у прекладаню на сербски язык	33
Др Анна Плішкова, Русинський язык на Словакії 1995-2010: тенденції зближованя варіантів.....	36

Литературна творчосц за дзеци на руским языку

Дюра Латяк, Златни роки литературы за дзеци на руским языку.....	47
Серафина Макаї, Живот и творчосц Миколи М. Кочиша	55
Оливера Шиячки, Тайни дзециства: Мелания Павлович <i>Били жаданя и Белава лет</i>	59
Мелания Римар, Мелания Павлович 55 роки зоз „Заградку”	63
Ирина Папуга, О приручнику „Ластовички” и зборнику „Ластовички” 2	66

II

Рочніци и ювилеї

Блаженка Хома Цветкович, Язични нїтки двох лингвистох, др Александер Д. Дуличенко о роботох Миколи М. Кочиша.....	75
Дюра Латяк, Мойо контакти зоз др Александром Д. Дуличенком.....	83
Любомир Медеши, Животна драга на руским небосклоне, Ёу 65-рочніци живота Иринки Папуговей	92

III Новши виданя

Др Оксана Тимко Дітко, Кніжка як молитва, Мр Гелена Медеши <i>Язык наш насущни</i>	97
Мр Гелена Медеши, Чуваме и рошлїни и язык, Др Радмила Шовлянски/ Др Радмила Шовлянски, <i>Словник заштити рошлїнох и животного стредку/Речник заштите биља и животне средине</i>	100
Звонимир Ерделї, Здогаднїк и драгоказ будуцим генерацијом, Дюра Лікар „Колїше ше жито класате – газдованє миклошевских Руснацох”, 2011	107
Ирина Папуга: Зборнїк роботох „Studia Ruthenica” 15 (28), 2010	110

IV Огляднуца и рецензиї

Др Гавриїл Костельник, Поезия и проза (вибор прекладах на сербски язык) Рецензиї: Благоє Бакович	115
Любомир Медеши	116
Юлијан Пап.....	117
Др Юлијан Рамач, Наш преклад поезиї и прози др Гавриїла Костельника на сербски язык	118
Др Михайло Фейса, Значне и єдинствене лексикографске дїло	125
Юлијан Пап, Огляднуца на Словник терминох др Радмили Шовлянски	127
Гавриїл Колесар, Чисти, ядровити и прецизни язык, Гелена Медеши <i>Язык наш насущни</i>	129

V Здогадованя

Мария Афич, Здогадованє на пароха керестурского о. Михаила Макая	133
Михайло Горняк (1929-2011) In memoriam.....	140
Петар Мояк (1933-2011) In memoriam.....	142

VI Хронїка Дружтва за руски язык, литературу и культуру

План розвою и дїялносци, <i>Програмни задатки</i> Дружтва за руски язык, литературу и культуру (2011-2020)	145
Дїловнїк о роботи Скупштини Дружтва за руски язык, литературу и культуру	149
Активносци Дружтва: <i>януар</i> 2011. – <i>януар</i> 2012. рок.....	152
Програма Дружтва за руски язык, литературу и культуру за 2012. рок.....	168
Нови члени Дружтва.....	174

ПРЕДГОВОР

Друштво за русински језик, књижевност и културу (основано 1970. године у Новом Саду) издаје свој гласник од 1975. године. Гласник је до 1987. године носио назив *Творчосц* (= стваралаштво), а од 1988. године излази као *Studia Ruthenica*. Објављено је 13 бројева *Творчосци* и 16 *Studia Ruthenica* (укупно 29 гласника). Од трећег броја *Studia Ruthenica* излази као зборник радова.

У првом делу шеснаестог броја Зборника радова *Studia Ruthenica* (29. гласнику) објављена су саопштења са Саветовања „Русински језик и књижевно стваралаштво за децу”, које је у оквиру 21. Дана Миколе М. Кочиша одржано 3. децембра 2011. године у Новом Саду. У другом делу су прилози о годишњицама и јубилејима, у трећем новија издања, у четвртном осврти и рецензије, а у петом сећања.

У Хроници Друштва за русински језик, књижевност и културу (шести део) објављен је План развоја и делатности, *Програмски задаци* Друштва (2011-2020), Пословник о раду Скупштине Друштва, Преглед активности: *јануар* 2011. године – *јануар* 2012. године, Програм Друштва за 2012. годину и списак нових чланова Друштва.

Уредништво

УВОДНЕ СЛОВО

Дружтво за руски язык, литературу и культуру (основане 1970. року у Новим Садзе) выдава свой глашнік од 1975. року. Глашнік по 1987. рок мал назву *Творчосц*, а од 1988. року виходзи як *Studia Ruthenica*. Обявени 13 числа *Творчосци* и 16 *Studia Ruthenici* (вєдно 29 глашніки). Од трецкого числа *Studia Ruthenica* виходзи як зборнік роботох.

У першей часци шеснастого числа Зборніка роботох *Studia Ruthenica* (29. глашніка) обявени сообщєня зоз Совитованя „Руски язык и литературна творчосц за дзеци”, хторе у рамикох 21. *Дньох Миколи М. Кочиша* отримане 3. децембра 2011. року у Новим Садзе. У другей часци прилоги о рочніцох и здогадованьох, у трецей новши виданя, у штвартей огляднуца и рецензії, а у пиятей здогадованя.

У Хроніки Дружтва за руски язык, литературу и культуру (шеста часц) обявени План розвою и діялносци, *Програмни задатки* Дружтва (2011-2020), Діловнік о роботи Скупштини Дружтва, Препатрунок активносцох: *януар* 2011. рок – *януар* 2012. рок, Програма Дружтва за 2012. рок и список нових членох Дружтва.

Редакция

PREFACE

The Society of the Ruthenian Language, Literature and Culture (founded in 1970 in Novi Sad) has published its herald from 1975. Herald's title was *Tvorchosts* (= creative work) till 1987 and since then it has been published under the name of *Studia Ruthenica*. 13 issues of *Tvorchosts* and 16 issues of *Studia Ruthenica* have been published (total 29 issues). *Studia Ruthenica* has been published as collection of works since its third issue.

In the first part of the sixteenth issue of the Collection of works *Studia Ruthenica* (29th issue) are published the reports from the Consulting session "The Ruthenian language and the literary creativity for children" having took place, within the 21st Days of *Mikola M. Kočiš*, on the 3rd December 2011 in Novi Sad. In the second part thereof are contributions about the anniversaries and jubilees, in the third one are new editions, in the fourth part are the reviews and considerations, and in the fifth part are memories.

In the Chronicle of the Society of the Ruthenian Language, Literature and Culture (the sixth part) are presented the Plan of development and activities, the *Programme tasks* of the Society (2011-2020), the Operating Procedure related to the Meetings of the Society, the review of activities: *January 2011 – January 2012*, Programme of the Society for the the year 2012, and the list of new members of the Society.

Editorial Board

I**21. ДНІ МИКОЛИ М. КОЧИША И
5. ПОЕТСКИ НІТКИ МЕЛАНІЇ ПАВЛОВИЧ****С о в и т о в а н є:****„Руски язык и литературна творчосц за дзеци”**

Мр Гелена Медеши

ПРАВОПИС – НАСУЩНА ПОТРЕБА

ГУ 40-РОЧНІЦИ ВИХОДЗЕНЯ ПРАВОПИСУ РУСКОГО ЯЗЫКА МИКОЛИ
М. КОЧИША, ПОКРАЇНСКИ ЗАВОД ЗА ВИДАВАНЄ УЧЕБНІКОХ/
ПОКРАЈІНСКИ ЗАВОД ЗА ИЗДАВАЊЕ УЦБЕНИКА,
НОВИ САД 1971, б. 159

Абстракт: Од виходзєня Правопису руского языка Миколи М. Кочиша прешло 40 роки, а русинистики ше не удало вигобиц нови, осучаснєни и дополнєни правопис. Необходни би нам були: 1. фундаментални и всеоблапни правописни приручнїк з усоглашєними и фахово, та и дружтвєно верификованима правилами и задоволююцим правописним словнїком як додатком; 2. вельо обсяжнєйши и вичерпнєйши, окремни правописни словнїк, хтори би не занєдбобвал анї не замєньовал урядову норму и 3. правописни совитнїк або пораднїк, хтори би практичаром давал вельо вєцєй потребни податки.

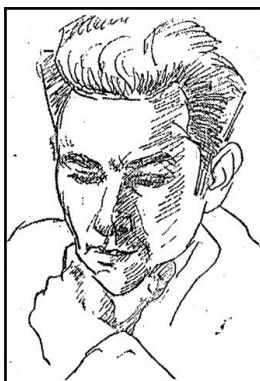
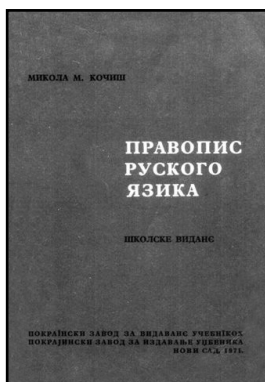
Ключни слова: правопис; руски язык; правописни словнїк; совитнїк/пораднїк руского языка.

Як у *Уводним слове* Правопису руского языка (школске виданє) Миколи М. Кочиша пишє, Правопис руского литературного языка засновани на началох яки дати у Граматики др Габра Костелника 1923. року. Граматика одредзєла графию (кирилске писмо) нашєй писанєй бєшєди и морфологийни принцип у писаню, хтори одредзєло же не пишємє слова так як их вигваряємє, алє у писаню водзимє рахунку як слово настало. Наприклад, вигваряємє *росинац*, алє пишємє *розсинац*, бо слово постало од префиксу *роз-* и основного слова *синац*. Тиж вигваряємє *потписац*, а пишємє *подписац*, бо слово постало од префиксу *под-* и основного слова *писац*. Гоч морфологийни принцип мамє у основи нашого писаня, велї слова пишємє и по фонетским принципе: наприклад, пишємє *ткацки*, гоч слово постало од основного слова *ткач* и суфиксу *-ски*, або *вояцки*, гоч слово постало од основного слова *вояк* и суфиксу *-ски*, прецо можємє повєсц же наш сучасни правопис морфологийно-фонетски.

Основи яки др Габор Костелник дал у Граматики прилапєли школа и видавательство мєдзи двома войнами, алє интензивни розвой нашого языка по 1945. року у шицких сферох його хаснованя вимагал прецизни правописни правила. Прето ше раз рочнє отримовало курси и семинари за просвитних роботнїкох на хторих ше, мєдзи иншим, обрабляло и актуални проблеми языка

и правопису. У „Рочней кнїжки” 1951. року видруковани прилог „З нашого правописа” професора Гавриїла Надя, дзе систематизовани правила писаня префиксох и суфиксох, хтори пре морфологийни принцип у правопису нашого языка мал у пракси вельку значносц.

Видавательни совет „Руского слова” формовал 1966. року Комисию за правопис, хтора достала задаток преучовац правописни проблеми. Тоту Комисию за правопис ангажовал Покраїнски завод за издаванє учебнїкох з Нового Саду же би пририхтала рукопис школского виданя правопису.

Правопис вишол 1971. року и ма два часци: у першей правописни правила хтори формуловани и илустровани з прикладами так же би були доступни и розумлїви школяром старших класох основней школи, а у другей дати невельки правописни словнїк (коло 6.000 слова), хтори мал послужиц як основа за пририхтованє подполнїшого виданя. Од теди прешло ровно 40 роки, а русинистики ше не удало виробиц фундаментални и всеоблапни правописни приручнїк з усоглашенима и фахово, та и дружтвено верификованима правилами и задоволюючим правописним словнїком як додатком. Правопис Миколи М. Кочиша, иншак барз вредне (окреме за час кед вишло) наукове діло, хторе було вельке напредованє у тей обласци, по змисту баржей фундаментална розправа о правописней проблематики як стандартни нормативни приручнїк зоз досц нерозяшненима дилемами и вельким числом дублетних ришеньох. Гу тому, словнїчка часц того правописного приручнїка примерана гу дружтвеним и язичним обставином у чаше кед настал, та нешкайши хаснователь ту не може достац информацию як у нашим языку треба написац барз части слова и вирази зоз хторима ше непрерывно стрета, окреме кед у питаню новши пожичени слова превжати зоз странских языкох, а хтори ше масовно хаснує у нашей писаней (и усней) комуникациї. Нови, подполнїши правопис нам необходни *не прето* же би оповолал правописну норму яку утвердзел Микола

М. Кочиш; напроцив. Правописну норму би требало осучасніц, доробиц и у потребней мири прилагодзиц гу новим вимаганьом розвою нашого языка и гу обставином у яких жиєме, тримаюци ше началох постояносци и континуитету нашей литературноязичней культуры и норми. То би не мало значиц формално и дословно ше огранічиц на доробок и иновациї, але и одредзени модификації, оцени, а дагдзе аж и виправки скорейшей норми и оценох хтори би требали преїсц през ширшу екипну або комисийну розправу.

Гоч свидоми же у нормативистики подполна согласносц фаховцох за язык реално не можліва, мушиме мац на розуме начало же норма хтора ше коши з язичним чувством людзох цо добре познаю литературни язык – не добра норма. Прето найширше жадам зрозумиц, кед уж не и оправдац, прецо анї после 40 рокох не маме цалоснейши правопис руского языка: перше требало описац наш язык, позберац лексични фонд руского (и литературного и народного языка, та аж и языка карпатского ареалу), а аж потим приступиц гу модификованю норми, бо иновациї муша исц ведно з намаганяма яки ушлїдзели з лепшого явного слова и культивованого язичного чувства, дагдзе ше претворююци и до обичайней норми, хтору – вшелїяк – треба уважовац не меней як писану.

Медзи заувагами хтори у применюваню того давно розпредатого правопису евидентовани, найчастейша була – дошлебодзени дублетизем яки спрочинювал незадовольство при велїх роботнікох на полю язичней культуры хтори би дзечнейше прилапели приручнїк з єдністима совитами у стилу „*не так, але так*”, без пояснюваня чом то так и без зохабяня резервней можлівосци. Вшелїяк, тоти зауваги превидзовали же би таки єдністи ришення часто не могли буц праве таки яким хаснователе правопису *особне* даваю першенство и же дублетизем язична реалносц. Дублетизми у стварним литературним языку (и то добрим, пестованим) єст и вельо вецей як у нормативних приручнїкох, бо вони лем часточне облапяю и предочую стварни двойства.

И сами, медзитим, уважуєме потребу за одредзеносцу препорукох и часто бизме любели найсц основу за даване першенства єдней варианты – гоч по общей правописней логики, гоч по хасновлівей оцени превладуючого руского виражуючого узусу. Прето би голем у правописним словнїку требало поїсц крочай далей у тим напряме, бо порядне предочуєме гевту форму хтора по нашей оцени ма хасновліве першенство, а варианту хторей не даваме исту хасновліву значносц (гоч ю нормативно припознаваме), навесц у заградзеню або упутиц на точку дзе предочени дублетни можлівосци. Оцени *обичнейше* и *необичнейше* би мали потрафиц превладуюци культурни узуси, цо зошицким релативне, а кед ше идзе крочай далей у нормованю, не шмело би ше означовац як погришне, нелитературне тото цо до вчера було школски стандарт. То значи же хто би не бул задовольни з форму яка утвєрдзена у правописним словнїку, могол би превериц у часци на хтору ше хаснователя упутює же чи ше дава и другу, иншаку можлівосц.

Тоти цо виправляю цудзи тексти без авторовой согласносци, були би длучни спатриц цали зохабени нормативни рамик, поготов за интервенції хтори би ше могло похопиц як губене дачийого национального виразу, не надаваюци ше же так обкерую *тисяч чом* – хтори барз части и у ушоренших обставиных у нормативистици тей файти од нашей. Таки приступ би бул найхасновитши и у просвити, дзе треба не лем применювац правопис, але тиж и преподавац и учиц лекцій о нїм, але и тим цо ше не у школи, але у каждодньовим живоце, намагаю унапредзиц свойо знаня о язичней култури. Же би кнїжка служела за таки потреби, ей авторе би ше мушели трудзиц же би вона була не лем правилнїк, але и общеобразовни приручнїк, та и учебнїк – док ше го не заменї з лепшим.

По власним думаню, нам практичаром би бул найпотребнейши правописни словнїк з правописно-граматичним совитнїком. Аж и кед ше у доглядним чаше напише комплетни и общеприлаплїви правопис руского стандартного языка, його словнїцка часц, пре огранїчени простор и стандартни узуси за виробок такей файти нормативних приручнїкох, будзе звездена лем на характеристични приклади (у меншим або векшим обсягу) и не годна облапиц вокабулар шицких стилох сучасного руского стандартного языка, або голем найфреквентнейшу часц того вокабулара, та хаснователе знова не годни достац велї информации яки им потребни же би ше ориентовали у правильним писаню того або гевтого слова и виразу, окреме новших позичених словох. То значи же нам, коло правопису зоз звичайним провадзацим правописним словнїком як додатком, потребни вельо обсяжнейши и вичерпнейши, окремени правописни словнїк, хтори би нїяким концом не занедзбовал ані не заменювал урядову норму, але би давал вельо вецей потребни податки. Така кнїжка потребна шицким цо пишу и при тим наиходза на дилеми хтори не годни ришиц лем у правопису, але дзе легко найду и як треба написац даяке слово або вираз, але и *чом* так правилне, бо би були упутени на одвитующе правописне (або граматичне) правило хторе би було дате на концу. То би бул и граматични словнїк, але и язични совитнїк хтори би мал вецейнїсту наменку – хасновательом би бул велька помощ при писаню, але би им дал и нагоду преширити свойо знане о руским стандартним языку вообщє, а окреме о його хаснованю у писаней и усней комуникації. Бул би наменени барз широкому кругу хасновательох з розличним уровньом писменосци и язичней култури, та и познаваня правописней и граматичней норми.

Таке діло, напевно, подрозумює мац тварде операче на сучасни, всеоблапни и бизовни стандартноязични нормативи хтори у руским языку не маме у достаточним чишле, прецо ище раз надпоминам же без тих твардих операчох написац ані дополненє, преширене виданє (а не ище зошицким нове, з обсяжним правописним словнїком) условия и моци за издаванє просто – не було.

Мр Хелена Међеши

ПРАВОПИС – НАСУШНА ПОТРЕБА

Резиме

У раду је дат кратак приказ *Правописа русинског језика* (школско издање) Миколе М. Кочиша који је изашао пре 40 година и указано на неопходност израде новог, осавремењеног и допуњеног 1. правописа са речником, 2. посебног обимнијег правописног речника и 3. приручника или саветника за практичаре који у обављању свог посла користе русински језик.

M. A. Helena Medješi

ORTHOGRAPHIC RULE-BOOK – OUR DAILY NEED

Summary

A short review of the *Orthographic Rule-Book of the Ruthenian Language* by Mikola M. Kočiš, published 40 years ago, has been provided and it has been pointed to the need for a new, updated and completed 1. orthographic rule-book with a dictionary, 2. separate, more voluminous orthographic dictionary and 3. manual or advisory publication for practitioners who use Ruthenian in their work.

ЦЕРКОВНОСЛАВЯНСКИ У РУСКИМ ЯЗИКУ

Абстракт: Церковнославянски язык бул хасновани як литературни язык пред приселеньом Руснацох до Бачки 1745. року. Церковнославянски охабел шлїди у руским языку и автор ше у тей роботы занїма праве з тима шлїдами. Робота обезпечує приклади зоз церковней сфери (записнїки церковних одборох, духовни писнї, публикациї духовного змисту и др.) и описує нешкайше хасноване церковнославянского языка у грекокатолїцких церквох медзи Руснацами у Бачки и Сриму.

Ключни слова: церковнославянски язык, руски язык, языки у контакту, контактни лексеми.

У периодзе пред приселеньом Руснацох / Русинох на територію Бачки, пред стредком 18. вику, у Карпатским ареалу, у рамикох Австро-Угорскей монархії, церковнославянски язык функционовал як литературни язык. Знанє церковнославянского, медзитим, не було исте при особох хтори го хасновали, цо, з часом, привело и до наставаня вариянтох церковнославянского языка. Кед автором захибели одредзени язични елементи, преберали их зоз околїска у хторим жили. Кед им було окреме значне же би їх твори наишли на цо точнейше похопйоване при припаднїкох руского народа, а знаюци же им церковнославянски язык не цалком розумлїви, намагали ше до своїх творох инкорпоровач и народну бешеду. По 18. вик медзи Русинами Карпатского ареала на таки способ наставали казанї, рукописни зборнїки, полемични релігійни розправи, хронїки, а познейше и наукова проза и поезия. Так напр. очувани Березански, Бодански, Грабски, Колочовски, Ладомирски, Мирошовски, Няговски, Прешовски и други зборнїки казаньох (Plishkova, 2009: 15).

Карпаторусинска вариянта церковнославянского языка зафиксована як „славно-руськый язык”, та отадз и *Grammatica Slavo-Ruthena* Михайла Лучкая публикована 1850. року (Плішкова, 2008: 147). Факт же *Граматика* публикована на латинским языку указує и на податок же старославянски язык як литературни язык у Карпатским ареалу страцел улогу хтору пред тим мал. У другей половки 19. вика место общеславянского языка почал преберац русийски, хторого наволовали велькоруски або общеруски.

За вигледовательох историї руского языка Сербії и Горватскей окреме значни штири граматика „словенскаго” або „русскаго” языка василиянского

монаха Арсения Коцака. Коцакова граматика представя учебнік литургийного церковнославянського языка восточнославянської редакції. Вона настала праве у чаше присельованя Руснацох до Бачки, стредком 18. века, а базована є на народней бешеди Маковицкого краю, у хторим ше народзел и сам автор (у русинским валале Буковец у сучасним округу Стропков). У Коцаковой граматики похасновани и етноним Руснак. Автор написал же бул надихнути написац свою граматику и з тим же би ше не думало же Руснаци заостати („... дабы і нась мѣзерныхъ Руснаковъ не судили всѣ аки спростаковъ ...”; Плішкова, 2008: 14-15).

По приселеню Руснацох зоз Горніци до Керестура и Коцура церковнославянски язык затримал значну улогу у духовним живоце парохийох. Предлужел ше хасновац у церковним обрядю. Лабош преноши податок же у Керестуре 1792. року число жительох виросло на 2.100 особи и же з роснуцом числа дзецох росла и жажда за науку, же би голем кельо-гельо научели читац, писац, раховац, виронауку, Давидово псалми и други предмети хтори ше теди учело, а гу тому часто и шветовни шпиваня. Дзеци ше учили на руским языку, але при тим ше хасновал и мадярски а дацо и латински язык, голем даяки слова (Лабош, 1979: 251). На основи єдней очуваней кніжки (*Кніжица читалнаа для начинаюцихъ*), друкованей у Будиму 1850. року, Лабош виводзи заключеня о програми ученя у конфесийних школах. За тоту нагоду значне же кніжка почина зоз друкованима малима буквами церковней азбуки, за хторима ишли вельки букви, вец писана азбука, мали и вельки букви, а потим вокали, консонанти, полугласи, склади и тексти на штирох бокох (Лабош, 1979: 258). Удвари утврдезел публиковане пейцох русинских букварох – 1699, 1746, 1770, 1797 и 1799. року. Остатні, пяти, буквар Йоана Кутки дожил штири виданя (1797, 1799, 1815, 1846) (Удвари, 1998: 63). З оглядом же Кутков буквар покривал першу половку 19. века и же го друковал Будимски кральовски университет, предпоставяме же уходзел и до школах на югу Угорскей. *Букварь Азыка рускаго съ прочіимъ руководіемъ начинаюцихъ оучитиса* иншак почина зоз: Печатнаа писмена, Рукописнаа писмена, Гражданскаа писмена.

По словох професора Рамача найстарше зачуване видане на церковнославянским языку представя апокрифни текст *Сон Богородици* (обсяг 8 боки, 1899), хтори публиковани у друкарні братох М. Попович у Новим Садзе. У истей друкарні, истого року, друковани и найстарши преложени твор – апокрифни текст *Заповиданіє Господне* (обсяг 15 боки) (Рамач, 2002: 547-548). Шлїдом свойого спознаня же руске народне ество указує виразну прикмету мощней повязаносци гу церкви, и же руске священство у култури дзба за просвищоване и писменосц вирнікох, отец Михаил Холошняй предлужел вигледовац. Гледане му не було даремне бо пренашол молитвенік (обсяг 452 боки), зоз на концу молитвеніка приложеним додатком „Страсци Господа Бога и Спаса нашего Иисуса Христа” (обсяг 90 боки). Назва молитвеніка *Молитвослов*

для русских детей, а автор му Александер Духнович. Молитвенїк видати 1865. року у друкарні А. Вагнера и друга у Сомборе. Цо ше дотика языка Молитвенїка, вон настал на подобни способ як и подобни виданя у Карпатским ареалу. „Гоч є написани на церковнославянским языке, вон порусначени з велїма елементами народной карпаторускей бешеди” (Холошняй, 2009: 178). Єдна з писньох пошвещена Мацери Божей Водицовой при Руским Керестуре:

Чудна еси помочнице, пречистая Мати;
изобилно и по свюду, твоя благодати.
От востока до запада, твое имя славно,
и од юга до севера; везде вернымъ явно.
Во керестурскей капели, ясно процветаешь;
яко слонце по всей Бачкой, предели сїяешь ...

Дюрдьовска Русска одлога иншак нашла штири прикладніки Духновичового Молитвослова. Здогадайме и на податок же 25 роки познейше публиковани зборнїк народних писньох *Русский соловей* (1890) Михаила Врабеля, хтори представля початок писаного слова на народной бешеди бачванско-сримских Руснацох. У корпусу зборнїка находза ше народни писнї „на разных угро-русских наречиях”, т. є. на языке у хторим попри церковнославянских були и елементи руских / русинских бешедох. Врабель хасновал ь, ы, ъ, ё, і.

Графично-фонетични и морфологийни форми хтори характеризовали угроруске „язичие” и церковнославянски язык були присутни при руских авторох концом 19. и у першей трецини 20. столїтия (Дуличенко, 2002: 18). До того приходзело прето же млади хлапци одходзели на школоване до грекокатолицьких семинарох у Ужгородзе и Прешове. Цо ше дотика характеристикох „язичия” мож повесц же воно у сущносци до себе инкорпоровало церковнославянски язык русийскей редакції хтори бул дополнени зоз елементами руских / русинских народних бешедох. Наприклад:

Выходитъ мѣсячокъ на Бачванскей долнѣ,
Давно я не була съ мильмъ на розгвари;
Ани на розгвари, ани на шептаню,
Бодай ся ми приснилъ въ моимъ сладкимъ спаню.

Дуличенко заключує же у другой половки 19. и на початку 20. вику у Бачкей ше формовала окремна варианта угроруского литературного языка або язичия – бачванска (бачванско-сримска). У бачванскей варианти мож обачиц и месни фонетични и граматични характеристики, єст досц и слова з народного языка (Дуличенко, 2002: 22).

Преношимо виривки зоз записнікох Церковного одбора Грекокатоліцкей церкви у Коцуре:

а) Записникъ у одбору церковношкольнымъ при присустве цалого одбора триманымъ 1889го Децембра 30го прорачунъ за офиранѣ церквѣ направиль ополномочени П. Павло;

б) Записникъ вжати изъ главного засѣданія коцурской греко католического собранія дня 6-го февраля 1903. подъ предсѣдательствомъ пана Отца Александра Абодича ... Предсѣдатель отвѣраеть засѣданіе и упозоряеть собравшихъ ся вѣрниковъ на важность вибора, да се предварително добро промислять о личностѣ на котору хотять гласати за церковного одборника.

Часц тей графії, насампредз присуство ята (ѣ), заступена и у першей литературней кнѣжки Руснацох – *Идилским венцу 3 мойого валала* др Гавриїла Костельника. Наприклад:

Слунко горе, витрик шуци, житко ше колѣше.

Док у записнікох коцурского церковного одбору вредноц ята (ѣ) була и /и/, у цитираним, першим стиху *Идилского венца* ят ма вредноц і /йи/.

Медзи препатранима записніками з того периода находзимо и дзепоедни хтори писани зоз латинку. Наприклад:

Zapisnik zasidanija cerkovno-školskoho odbora otrimannoho dnja 25. (13) maja 1890. Prisutni bulji podpisani. Oddredzenno sljidujuće: 1. za murovanje turnji u far. Verbaše daruje cerkovna kassa 30 frt.

Рамач наводзи и приклады у хторих, попри тим же у нѣх похаснована латинка, похасновани и правописни правила мадярского языка. Наприклад у шлїдуючим рецепту (Рамач, 2002: 552):

Pol kili muki, fertaly maszci ... poldeczi smetanki, czeszto rozczelycz napoli, pomaszczic ..., 10 mandulyi uvaricz u mlyeku.

Розпад Австро-Угорскей монархії 1918. року одражел ше и на статус церковнославянского языка. Неодлуга по формованю Кральовини Сербох, Горватах и Словенцох, у условійох кед шицким народом СГС оможлівене же би основали школи на мацеринским языку, и Руснаци ше самоорганизовали и вихасновали понукнуту можлівосц. На сновательней схадзки Руского народного просвитного дружтва, першей культурно-просвитней організації Руснацох, у вязи зоз язичну ориентацию, керестурски парох, о. Михайло Мудри, медзи иншим,

визначел: „През тото време, од кеди нашо Руснаци жию у Бачкей, одцудзели ше вони од других Руснацох у вельким руским народзе и постали як окремини конар руского народу. На новим своім обиталищу, у нових приликох живота виробели себе нови характер, нови способ живота у обичайох, у газдованю, у едлу, у облечиву, а посебно у языку ... Ягод цо ше нашо браца на Карпатох, восточни и заходни Русини (Пряшов и Унгвар), розвиваю кажди на своим языку, так ше мушиме и ми як треца громада на югу розвивац на своим мацеринским языку ... Мушиме бо на жалосц признац, же су нам обидва књижевни руски языки цудзи, т. е. таки, котри наш народ на югу чешко розуми, а бешедовац нье годзен. То льедво порозуми и учени Руснак. Тоти два књижевни языки, то су велькоруски и украински. За карпатско руски књижевни язык нье можеме повесц, же вон то наисце, бо то є правеньина и мишаньина зоз церковного и других руских языкох. Як Недѣля писала, так ше ньигдзе нье гуторело... Понеже ше наш южно-славянски руски язык указал способним за водзеньє культурного розвитка нашого народу, понеже ма у себе свойствия и силу дальшого розвиванья, понеже наш южнославянски руски народ нье сце опушиц и забуц свой прадьидовски язык, альє го сце усовершовац, прето предкладам, да ше за язык нашей рускей писменосци, на котрим ше ма темельиц, будовац и розвивац просвита нашого южнославянского руского народа, вежньє тот живи мацерински язык, на котрим бешедую терас нашо Русини у Бачкей, Сриме и Славонии” (Варга, 1989: 531-537). Од тей историйней хвильки (2. юлия 1919) РНПД почали ше писац числени учебниїки и литературни твори на руским языку.

З оглядом же културни дїяче РНПД-а з часом почали преберац украинску ориентацию, у Вербаше и Коцуре почала дїйствовац нова организация – Културно-просвитни союз югославянских Руснацох (КПСЮР). Тота организация завжала русийску ориентацию, прецо у виданьох Зарї находзиме значне число пожичкох зоз русийского языка. Так як цо по нешка у лингвистики не утвердзени критериюми за розликованє церковнославянизмох од русизмох (оп. нїжей Ајдуковић), так то не були у можливосци покончиц ані члени КПСЮР. Мож повесц же у 1930-тих рокох шветовни публикациї Зарї представляли медий и за русизми и за церковнославянизми.

Друга шветова война претаргла роботу обидвох медзивойнових организацийох. Место календарох Просвити и Зарї, под час Другей шветовой войны, до Керестура, Коцура и других руских местох доходзел *Великий сельско-господарский календарь Подкарпатского общества наукь* Ивана Гарайди, у чиєй ше другей часци находзел и додаток на руским языку.

По законченю Другей шветовой войны видавательна хижа Руске слово була по 1970-и роки, по снованє Завода за учебниїки, єдина видавательна хижа хтора базовала язык своїх публикацийох на народним языку.

Церковнославянски язык предлужел жиц лем у Грекокатолицкей церкви. Публикациї духовного характера на церковнославянским ше хаснуо по нешка.

Обряд Служби Божей кончи ше по церковнославянски. Седемдзешатих роках 20. вику рускокерестурски парох о. Михайло Макай розпочал прекладане церковних кнїжкох на руски язык. Псалми прекладали Гавриїл Надь и проф. др Михайло Фейса, а комплетно их преложел Михал Рамач. О. Михаил Холошній преложел *Молитвенїк Мирь всѣмъ*. Нешка Апостол, казанї, оглашки и дзепосдни писнї до вирнїкох доходза на руским языку, а шицко инше на церковнославянским.

Одвит на питане же прецо по нешка не направени комплетни инвентар церковнославянизмох и утвердзени тоти хтори директно превжати до руского языка з церковнославянского за розлику од гевтох цо до руского вошли преїг русийского, на хторих русийски охабел и одредзени шлїди, можеме найсц у твердзеню Айдуковича, хтори тото твердзене висловел у вязи зоз церковнославянским елементами у болгарским языку (Ajduković, 2010: 168). Єдна з ключних причинох, пише вон, состої ше у несуществованю ясных критериюмох за розликоване пожичкох зоз церковнославянского и русийского, односно медзи тима хтори у сущности твора болгарски лексични фонд и тима хтори пришли преїг або зоз русийского языка. Же подобни приступ ма и Рамач недвосмыслово гутори шлїдуєци цитат: „Же бизме за велї таки елементи не мушели поединечно толковац яког су походзєня, ми и за пожички з язичия и з церковнославянского и зоз сучасного украинского языка у Граматики часто хаснуєме термин восточнославянизми” (Рамач, 2002: 559). Вон, медзитим, на другим месце, церковнославянизми групує до пейцох групох: 1. богослужєня и обряди: утриня / ютриня, вечерня, молебен, всеночне / саночне, причасц, причащац (ше) / причасцац (ше), благослов, (по)благословиц, винчац, винчане, швениц, кадзиц; 2. молитви, церковни писнї: молитва, Оченаш, Вирую, Богородице Дїво, Под твою милост, Святи Боже, дзевятнїца; 3. особи, митологийни существа и др.: священїк, мученїк, пророк, пастир, раб, [ангел] хранитель, спаситель, Господь Бог, святи; 4. церковни швета и др.: Богоявление, Три Святителе / Святителї, Стритение, Благовищене, Воскресение, Преображение, Успение Богородици, Усикновение, Воздвижение, Воведение, Всих Святих / Шишияти, Рождество Христово, Мясопусна недзєля; 5. други слова: любов, потоп [швета], молитвенїк, одпуст, воскреснуц, воистину, вовики (Рамач, 2002: 412). Од русизмох Рамач видзелєное лєм даскелї: город, землєдїлец, писатель, вопрос, возможносц (хтори прияти преїг язичия) и одряд, предприяце, кавички и трудодзєнь (хтори прияти у роках велькей популярносци Советского Союзу) (Рамач, 2002: 435). Док Рамач не пошвєцує увагу розликованю русизмох од церковнославянизмох, Бабов доказує же як русизми мож третирац тоти лексеми хтори маю г на месце латинского h (герой), ф место греческого v (ефир), групи -ля- и -лю- (абсолютен, юбиляр), дзепоедни слова зоз ав и ев (август), група -ей- место -ий- у прикметнїкох (библейски), слова хтори маю исту наглашку (граматика), слова хтори маю суфикс -ически (академически) и медзинародни

слова хтори мож найсц у вчасних прекладах з русийского а хтори кончени под час народного будзєня (Бабов, 1973; Ajduković, 2010: 168-169).

Хаснованє литературного церковнославянского языка при Руснацох Сербїї и Горватскей нешка огранїчене на хаснованє церковних кнїжкох у богослужєньох, односно церковних обрядох. Нешкайши його хаснователе священїки и дзияци. Мож повесц же церковнославянски нешка у фиксованим статусу. Комбинованє церковнославянского и руского языка под час Служби Божей, у грекокатолїцких церквох, здобува ше упечаток, нашло єдну прилапоуюцу миру, и за священство и за мирянство.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдуковић, Јован. 2004. *Увод у лексичку контактологију. Теорија адаптације русизама*. Београд: Фото Футура.
- Ajduković, Jovan. 2010. „About the First Volume of a Contactological Dictionary of Slavic Languages”. In: *Россия и русские глазами инославянских народов: язык, литература, культура* 1. Hokkaido University, Slavic Resaerch Center, Sapporo: 167-182.
- Вилјња, Владимир. 1987. *Rusini u Vojvodini*. Novi Sad: Dnevnik.
- Варга, Дюра. 1989. „Початки национално-културного руху при Руснацох Югославиї”, *Шветлосц* 4. Нови Сад, Руске слово, 531-537.
- Горняк-Кухар, Мария. 1998. „Церковна терминология у руским языку”, *Studia Ruthenica* 6. Нови Сад, Дружтво за руски язык, литературу и культуру: 250-278.
- Густавсон, Свен. 1983. „Руски язык у Югославиї – дияхрония и синхрония”. *Творчосц* 9. Нови Сад, Дружтво за руски язык и литературу: 20-30.
- Дуличенко, Александер Д. 1981. „Русинский язык”. В: Супрун, А. Е. и Калюта, А. М. ред. 1981. *Введение в славянскую филологию*. Минск, Вышейшая школа: 132-134.
- Дуличенко, Александер Д. 2002. *Кнїжка о руским языку*. Нови Сад: Руске слово, Дружтво за руски язык, литературу и культуру.
- Керча, И. и Сочка-Боржавин, В. 1992. *Русиньскый язык*. Очерк комплексної практичної граматики.
- Костельник, Гавриїл. 1975. *Проза*. Нови Сад: Руске слово.
- Кочиш, Микола М. 1977. *Грамматика руского языка: Фонетика – морфология – лексика* I. Нови Сад: Покраїнски завод за издаванє учебнїкох.
- Кочиш, Микола М. 1978. *Лингвистични роботи*. Нови Сад: Руске слово.
- Лабощ, Федор. 1979. *История Русиных Бачкей, Сриму и Славоний (1745-1918)*. Вуковар: Союз Русиных и Украинцох Горватскей.
- Медши, Гелена. 2008. *Язык наш насущни*. Нови Сад: Дружтво за руски язык, литературу и культуру.
- Надь, Гавриїл Г. 1983. *Лингвистични статї и розправи*. Нови Сад: Руске слово.
- Никифорова, С. А. 2009. „Старославянская традиция в современной русской и чешской христианской терминологии”. В: *Славянские языки и культуры в современном мире: Труды и материалы*. Москва, МГУ: 230-231.

-
- Плішкова, Анна. 2008. *Русинський язык на Словенську*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів.
- Plishkova, Anna. 2009. *Language and National Identity: Rusyns South of Carpathians*. East European Monographs, New York: Columbia University Press.
- Рамач, Юліян. 1983. *Руска лексика*. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет, Институт за педагогию, Катедра за руски язык и литературу.
- Рамач, Юліян. 1992. *Словник лексики Гавриїла Костельника*. Нови Сад: Руске слово.
- Рамач, Юліян. 2002. *Граматика руского языка*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства
- Сабо, Славко. 2009. „Завод за издаване учебних од снованя по нешка”. У: *Русини / Руснаци / Ruthenians (1745-2005)*. 2. том. Нови Сад, Прометеј, Одсек за русинистику Филозофског факултета, КПД ДОК: 319-324.
- Сакач-Фейса, Марія. 2001. „Образоване у Коцуре: Школа”. *Коцур некад и сад / Коцур дакеди и тераз*. Коцур, Дружтво за руски язык, литературу и культуру: 50-54.
- Сидор, Дмитрій. 2005. *Граматика русинського языка / Grammar of the Rusyn Language*. Ужгород: Межнародный Карпатський Інститут, Кирило-Мефодиевська Академія Славянського Просвіщення, Закарпатське подкарпато-русинське Обществo имени Кирила и Мефодія, Сойм Подкарпатських русинов.
- Удварі, Іштван. 1998. „Русинські букварі из XVIII століття”. В: *Букварь языка рускаго, Nyiregyhaza, Bessenyei Gyorgy Tanarkepzo Fioskola, Ukran es Ruszin Filologiai Tanszek*: 63-83.
- Фейса, Михайло. 2004. „Социолінгвистични аспект руского языка у Войводини”. У: Paul Robert Magocsi ред. *Русинський язык*. Opole, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej: 375-392.
- Фейса, Михайло ред. 2007. *Русини/Руснаци/Ruthenians (1745-2005)*. 1. том. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК.
- Фейса, Михайло ред. 2009. *Русини/Руснаци/Ruthenians (1745-2005)*. 2. том. Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за русинистику, ИК Прометеј, КПД ДОК.
- Фейса, Михайло. 2010. *Нова Србија и њена русинска мањина / Nova Srbija и њей руска менџина / The New Serbia and Its Ruthenian Minority*. Нови Сад: ИК Прометеј, КПД ДОК.
- Холошній, Михайл. 2009. „Александр Духнович и бачванско-сримски Руснаци з окремним огляднуцом на еден непознати твор”. В: Даниш, М. и Борисёнок, Ю. А. ред. *Карпатские русины в славянском мире*. Москва – Братислава, Univerzita Komenskeho v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra všeobecných dějin, Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, Исторический факультет, Кафедра истории южных и западных славян: 171-181.
- Хорњак, Михайло. 2006. „Бачко-сремски Русини”. У: *Русини/Руснаци/Ruthenians (1745-2005)*. 1. том. Нови Сад, Прометеј, Одсек за русинистику Филозофског факултета, КПД ДОК: 23-73.

Др Михајло Фејса

ЦРКВЕНОСЛОВЕНСКИ У РУСИНСКОМ ЈЕЗИКУ

Резиме

Рад омогућава да се схвати језичка ситуација која је довела до кодификованог књижевног русинског језика на почетку XX века и присуство црквенословенских елемената у савременом русинском језику на почетку XXI века.

Црквенословенски је оставио трагове и они представљају предмет овог рада. Рад доноси неколико примера из црквене сфере (записнике црквених одбора, публикације духовног садржаја, духовне песме и друго).

Ph.D. Mihajlo Fejsa

CHURCH SLAVIC IN THE RUTHENIAN LANGUAGE

Summary

The paper enables to understand the language situation which lead to the codified literary Ruthenian language at the beginning of the 20th century and the existence of the Church-Slavic elements in modern Ruthenian at the beginning of the 21st century.

Church Slavic has left some traces and the paper deals with them. The paper provides several examples from the church sphere (church board minutes, publications of spiritual content, spiritual songs and others).

Др Оксана Тимко Дітко

ПРИКМЕТНІЦКИ ПРИСЛОВНІКИ У РУСКИМ ЯЗИКУ

Абстракт: До нешка ше науковци не зложели о толкованню походзеня прикметніцких присловнікох. У граматикох и лингвистичних роботох присловніки вше якош оставаю збоку, дзешка на граніци медзи полнозначнима и граматикалнима словами. Присловніки прикметніцкого походзеня барз продуктивни способ пополньованя тей файти словох. Од прикметнікох зачували граматичну категорию ступньованя и то их видвоєє спомедзи других присловнікох. Можу ше творити як резултат процесу адвербиялизациі и морфологийно. Анализа отворела велі невипитани подруча и теми тей групи присловнікох.

Ключни слова: руски язык; прикметніцки присловніки, граматикални слова, адвербиялизација, морфология, субстантивација морфемна анализа присловнікох, синхронийна анализа.

Походзенє присловнікох котри настали зоз прикметнікох у науковой литератури толкує ше нееднак. Мож наглашиц даскельо попатрунки на природу таких лексемох.

Перши (найрозширенши у науковой литератури) виводзи таки присловніки зоз формох косих припадкох неопредзеных прикметнікох хлопского и штреднього роду зоз применівніками и без применівнікох (Бевзенко, 382; ГУМ, 406). Заш лем, як познате, прикметнік як файта словох творел ше на основі синтаксичней функції означеня и сам по себе не могол ше хасновац зоз применівніком. Прето ше присловніки типу *досуха, злєгка* та ин. могли зявити зоз формох котри ше шлєбодно хасновали у обставиновой функції. (Чурмаева, 11)

Други попатрунок руша од твердзеня О. Потебні же „шицки славянски присловніки на -о, -е (*како, тако, колико, тихо, много* та ин.) настали на основу адвербиялизованих кратких формох номинатива-акузатива єднини описних прикметнікох штреднього роду твардей групи” (Потебня, 53). Твердзи ше же присловніки прикметніцкого походзеня на –о створени не зоз одвитующих формох прикметнікох, але зоз формох менівнікох у обставиновой функції, лебо (вироятнейше) як резултат субстантивациі кратких, неопредзеных, прикметнікох. (Пеньковский, 221-228). Свою думку науковци потвердзую зоз фактами з диялектох, але и зоз рижних славянских языкох. Заш лем, у процесу субстантивациі, тоти прикметніки, як познате, доставаю узши, конкретни змист, котри не одвитує значеню виведзеных присловнікох. Мож положиц под сумню субстантивацию прикметнікох, бо вони настали на основі менох ище теди кед

форма штреднього роду могла мац и значене абстрактного меновніка (ІУМ 163). Семантични аспект тиж не потвердзуе тоту теорию бо по семантичним полю таки присловніки блізки зоз прикметніками през цалу историю розвою языка.

На основи субстантивациі прикметнікох сформуловала ше и треца теория о природи присловнікох прикметніцкогo походзеня. Єй основа у тим же ше подобни лексеми зявели як резултат лексично-семантичної конденсації ад'єктивно-субстантивних синтагмох (*надлуго < на длуги час, надурністо < на дурни способ*). У плану стабилизациі адвербиялних моделох науковци наглашую углавним єдинки: час, место, фреквентносц зявйованя, способ, фарбу. (Грещук, 38-42). Тота теория окремна и вредна окремней уваги. Заш лєм, проблем у тим же у подобним обновйованю страчених (лебо ніби страчених) меновнікох, кед ше то не потвердзуе зоз одвитууючим материялом зоз историі языка, єст вельо непознатого. Прето прихильніки тей теорії не негираю и можлівосци дальшого розвою уж субстантивованого ад'єктива (*нове > по-новому; нове > знова, ознова, наново...*) Окрем того, науковци не указую на причини котри застановели тот процес у языку.

Блізка до того и думка о тим же ше присловніки на -о створели як резултат „уключеня” тє. такого розширеня значеня слова котре не ма у конкретним слову морфемне виражене. У синтагмох типу *доганово власи, целово хусточки* и под. уключени постал означени меновнік. Припадкове закончене прикметніка на -о у конечним резултату зоз формотворней морфемі постава словотворне. Кед словотворчи модел постал цалком активни, велі ше присловніки на -о могли хасновац по законах корелацийного словотвору, не операючи ше безоштредно на процеси уключеня.

Н.В. Чурмаєва предпоставя же квалитативни присловнік не младши по морфологийней оформеносци од меновнікох и прикметнікох (розвиток суфиксациі, окреме у меновнікох, зявене длугой форми прикметнікох). З оглядом на то науковец тверди же присловніки як *поцме, поцихи* и под. по форми меновніки, бо ше прикметнік у своєй основней функції означеня прикмети предметох не може хасновац зоз применовніком. Семантично то прикметніки, прето бо медзисобно блізки значеня ознаки предмета и значеня ознаки дії – то спочатку функционални значеня менох, котри познейше постали категорийни значеня прикметнікох, з єдного боку, та присловнікох з иншого. Тота блізкосц толкує їх дальше одношене. Способносц менох означовац дієслово зачувала ше и по дальшим його формалним дзеленю, але одношеня рижних категорийоих словох у меновніцких файтох словох постали иншаки.

Присутносц такого количества попатрункох на природу квалитативних присловнікох ище раз потвердзує зложеносц и окремосц тей файти словох. Прето ше у роботах окремних науковцох дава предносц чисто морфемней анализи присловнікох, точнейше, синхронийна анализа вжата за основу, а у

других ше з векшей часци применює дияхрония, цо не вше достаточно ошвицує питаня о зложених драгах и способох твореня присловнікох.

Процес твореня присловнікох, як и було котрей другой файти словох, зложени и не вше одразу розумліви. То ше дотика велькей часци прикметніцких присловнікох. У постояцих роботох, котри пошвечени анализи литературних, а окреме диялектних присловнікових лексемах, до тєраз нет ясного роздзельованя присловнікох котри настали у процесу адвербиялизациї, и тих котри створени по аналогії з німа, тє. з помоцу уж формованих афиксох. У велїх роботох мож найсц лем надпомнуце о прєрастаню морфо-синтаксичного способу (адвербиялизациї) до морфологичного.

У лексично-семантичней групи присловнікох найчисленши праве присловніки прикметнікового походзєня. Їх анализа вимага розликовац гєвти котри

1. Резултат процесу адвербиялизациї;
2. Створени морфологично.

Присловніки як резултат процесу адвербиялизациї

Процес адвербиялизациї прикметнікох почал ище у праславянским язyku, о тим шведоча факти зоз инших славянских язyкох. Ище О. О. Шахматов у свой час твердзел же ше прикметнік почина адвербиялизовац на кадзи ше почне розпатрац невязано за предмет и не у функції субєкта лебо обєкта. Не мож занєдбац ані факт же процес адвербиялизациї неопредзєних кратких прикметнікох на -о, -е, -и предлужел активно дїйствовац, вироятно до зявєня полних формох, до того часу кєд ше конечно закончел процес формованя основней категорийней атрибутивней ознаки и кєд кратки форми подполно страцели зависносц од менох, на чиєй ше основи створели. Праве ше з того часу у процесу розвитку присловнікох одбуло прєрастанє адвербиялизациї як морфо-синтаксичного способу до морфологичного.

Єдно окреме виглєдованє котре би вжало до уваги и дияхронийно-поровнууюци факти мало би буц пошвечєне причином и способом твореня присловнікох зоз тима трома суфиксами.

Присловніки створени у процесу простей адвербиялизациї

До тєй групи уходза присловніки котри настали як пошлїдок адвербиялизациї прикметнікох без участвованя применівнікох.

А) Найчисленшу групу мєдзи присловніками прикметніцкого походзєня творя присловніки на -о, котри створени з помоцу адвербиялизациї неопредзєних описних прикметнікох штреднього роду у форми номинатива-акузатива єднини.

Прєходзєнє подобних прикметнікох до присловнікох, по думаню дзєпєдних науковцох, почало ище тєди кєд форма штреднього роду могла

мац и значене абстрактного меновніка. Найчастейше уходзели до процесу адвербіялізаціі описни прикметніки. Тот процес бул досц продуктивни и условени зоз нукашніма причинами, а праве зоз недостаточним количеством у праславянским періоду словох на означоване обставини, мири и способу дії.

Медзи присловнікама прикметніцкогo походзєня обачліви таки лексично-семантични групи:

1. Найвекше количество означуючих присловнікох, и окреме квалітативно-означуючих, котри „указую на квалітативну ознаку иншей ознаки – процесуалней лебо статичней” (Жовтобрюх, 325). Медзи німа: *весело, гладко, глухо, горко, густо, ясно, легко, мудро, подло, ровно, скупо, слабо, шмело, страшно, сухо, тупо, чежко, твардо, тайно, цмо, цихо, ценко, тлусто...* Присловніки котри означую меру лебо ступень виражованя прикмети, характер ей интензивносци, ест лем даскельо: *мало, вельо, полно...* Окрем того, у квантитативно-означуючей функціі часто ше хасную описно-означуюци присловніки *силно, чежко, страшно, твардо (чежко ю побил...)*.
2. Невельке количество присловнікох котри означую стан человека, природи и функціонує як главни член безособового виречєня. У лингвистичней літератури их наволую предикативама, предикативніма присловнікама, безособово-предикативніма словами, предикативніма словами (у веліх наукових роботах) або словами „категорії стану”. То таки присловніки: *благо, спройно, шлізко, жимно, видно, хмарно*. Окрем того, барз ше вельке количество квалітативно-означуючих присловнікох хаснує як предикативи (*дурно, ясно, мило, цихо, цєпло, мєгко, масно, шмишино, сладко...*).
3. Невельке количество описно-означуючих присловнікох хаснує ше у модалней функціі (*чисто, чесно, ясно, точно...*). Приклад: *чисто ми придзе пойсц пешо; чесно, я то ніч не знала...*
4. Медзи описніма присловнікама на -о видвоєме: а) описно-часово: *давно, длуго*; б) описно-просторово: *далєко, високо, нізко, блізко*. Адвербіяльні деривати на -о вецейсемантични (пор. *глухо, драго, дробно, ясно, легко, мало, нагло, просто, подло, скупо, страшно*). Присловніки *страшно, твардо* и даєдни други могу виражовац миру и ступень, квалітативну ознаку и предикативносц.
Б) Найдавнейши присловніки на -є створени у процесу адвербіялізаціі формох номінатива-акузатива неопредзєних формох прикметнікох штреднього роду мєгких основох и формох компаратива. Таки присловніки нет вельо, вельо вецей ест тоти котри створени по аналогіі до перших, точнейше морфологієно. (ІУМ, 345). Медзи адвербіялініма дериватама на -є видвоєме таки лексично-семантични групи:

1. обставиново:

- места: *далей, ближэй, ніжэй, висшей*
- часу: *скорей, вчасшей*

2. означуючи:

- квалитативно-означуючи: *лепше, горше..*

В) присловніки на -и, котри по походзеню адвербиялизовани форми локатива кратких прикметнікох штреднього роду, у нашим языку ридки: *дзецински, товаришски* (гоч ше частейше хасную зоз применовніком по: *по дзецински, по нмецки, по хлопски, по пански, по псовски...*).

Присловніки створени у процесу зложеной адвербиялизації, точнейше з помоцу применовнікох

У лингвистичней літератури тот способ ше навоує „адвербиялизация ведно зоз лексикализацию”, дзе ше под лексикализацию розуми „зліване двох словох, з котрих єдно службове (применовнік), до єдного слова” (Бевзенко, 380). У нас: *звечара, вноци, злегка, зліва, завидна, дочиста...* Заш лем, таке розумєне лексикализації не єдине. Дзепоедни лингвісти рахую же о ней мож бешедовац аж и кед ше окремна форма пременлівого слова ошлебодзує од парадигми, преходзи до другей файти слова, дзе достава ознаки котри у тей файти словох характеристични за цале слово (*рано, моцно...*). Зоз того видно же лексикализация – то не лем способ творєня словох, але то одредзени механізм трансформації. Праве прето ше у остатнім чаше термин „лексикализация” хаснує широко. Так, лексикализация – то „претворйованє службовой морфеми (афиксу) до слова”, „претворйованє словоформи лебо применовнічко-припадковой синтагми до самостойного слова (*дочиста, намертво*)”, „претворйованє синтагми до слова (*горєбздом, вонконцом, оштвернож...*)”.

Яки механізм преходзєня применовнічко-прикметнікових синтагмох до присловнікох кед ше прикметнік як файта слова формовал на основі синтаксичней функції означєня и прето ше сам по себе не могол хасновац зоз применовніком?

Прикметнік ше видзелєл на бази давного мєна. Значи, у вчасним праславянским периодзе, кед тирвал тот процес, прикметнік ище не достал шицки категорійни ознаки котри го характеризую. Односно, кратки прикметніки могли мац ище и обще значєнє предметносци. Праве тєди, кед починало формованє у кратких прикметнікох атрибутивней ознаки як категорійней, а предметнє значєнє, нашлїдзєне од мєна, ище ше не страцєло, праве тєди ше и одвивала адвербиялизация применовнічко-прикметнічких злучєньох.

- А) присловніки створени през адвербіялізацію неопределених формох генитива прикметнікох хлопского лебо штреднього роду з применівніками з/с, за, од, до.

*довисока, догола, докрива, дочиста, зблїзка, звисока здавна, здавен-
давна, здалека, здоокола, злегка, злїва, справа, навики, навечар,
оддавна, одмалючка, помали, сцїха...*

- Б) Присловніки створени у процесу лексикалізації применівнікох *за, на, в/у* зоз форму акусатива неопределених прикметнікох штреднього роду.

З оглядом же безприменовнїцка форма акусатива штреднього роду неопределених прикметнікох іста як и одвитууюци присловнїк, у велїх прикладах чежко одредзиц чи слово о давней адвербіялізації одвитууюцей синтагми, чи лем о познейшим зеднованю применівніка зоз уж формованим присловнїком. Праве прето єдни науковци кваліфікую подобни твореня як префіксални, а инши – як адвербіялни. Тоти присловнїки синонимични з тима цо створени як резултат простей адвербіялізації, заш лем окремени з нїх ше розлікую зоз наглашованьом квалітативней ознаки.

Найвекша часц присловнікох створени як резултат адвербіялізації формох *акусатив зоз применівніками: наголо, наглухо, нагусто...* Вельо меней єст обставинових присловнікох места: *на блїзко, надалеко, на кратко, на легко, на лїво, на право.*

- В) Присловнїки котри створени од формох датива єднини хлопского и штреднього роду кратких прикметнікох зоз применівнїком *по*.

Таки присловнїки єст мало: *подробно, поцїхи, помали, попросто...*

- Г) Присловнїки створени од формох локатива кратких прикметнікох хлопского и штреднього роду зоз применівніками *у/в, на, по, о*:

поцме, одвойнє, отройнє, оштвернє (Рамач, 525).

Обрацели зме увагу на єден зоз основних способох твореня прикметніцких присловнікох – адвербіялізацію. Адвербіялізація прикметнікох ше одбула ище у праславянским чаше и дотикала ше лем кратких формох. Присловнїки котри ше формовали як резултат адвербіялізації характеристични за шицки славянски язики.

Анализа словотворно-морфемней структури прикметнікових присловнікох указує же ше на основи адвербіялізації розвил и други способ – морфологични. Праве на основи адвербіялних злученьох ше формовали продуктивни словотворни модели: суфікс *-о*, префікс *по-* + суфікс *-ки*, префікс *по-* + суфікс *-ому* и др.

Анализа прикметніцких присловнікох указала:

1. Способ твореня присловнікох зоз прикметнікох барз продуктивни;
2. На тот способ створени присловнїки двояки: як резултат процесу адвербіялізації и морфологийно;

-
3. Адвербіялізація прислівнікох могла буц проста, лем зоз пременку суфіксу прикметніка (*високо, мило, жимно, весело, добре...*), и зложена, зоз лексикалізацію применівніка и прикметніка (*наценко, наголо, повидне, завидна, сцixa, попросто....*);
 4. Вецей прислівніки створени зоз зложену адвербіялізацію;
 5. Анализа отворела и даскельо потрібни драги будуцих вигледованьох.
 - а. Походзене и дистрибуція прислівнічких суфіксох: кеди -е (*добре, крашнє*); кеди -о (*далеко, блїзко, легко....*) Прецо частейше -о? Прецо єст лем даскельо прислівніки на -и?
 - б. Чи прислівнічки модел твореня компаративних формох (*блїжєй, далєй...*) постане нательо продуктивни же будзе норма, як ше уж у бешеди чус (*вчашєй, фришей*)?
 - в. Дистрибуція применівнікох по припадкох? Чи ше розликує од дистрибуції применівнікох и менівнікох?

Похаснована література

- Бевзенко С.П. Исторична морфологія української мови. – Ужгород, 1960
- Грещук В.В. До питання про словотвір прислівників на –о // Мовознавство. 1990., №2, с. 188-194
- Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови: Морфологія. – Київ: Радянська школа, 1965.
- ГУМ - Історія української мови. – Київ, 1978.
- Пеньковский А.Б. К проблеме происхождения славянских наречий, связываемых с формами кратких прилагательных // Тезисы докладов. – Москва, 1973.
- Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. – Москва, 1968.
- Рамач, Ю. Грамматика русского языка. – Београд, 2002.
- Чурмаева Н.В. История наречий в русском языке. – Москва, 1989.

Др Оксана Тимко Дітко

ПРИДЕВСКИ ПРИЛОЗИ У РУСИНСКОМ ЈЕЗИКУ

Резиме

Аутор напомиње да се научници ни до данас нису сложили о пореклу придевских прилога. У граматикама и лингвистичким радовима прилози некако остају по страни. Могу се стварати као резултат процеса адвербијализације и морфолошки. Анализа је отворила многа неиспитана подручја и теме ове групе придева.

Dr Oksana Timko Djitko

ADJECTIVAL ADVERBS IN THE RUTHENIAN LANGUAGE

Summary

The author notes that the scientists did not agree till now about the origin of adjectival adverbs. In grammars and linguistic papers, the adverbs remain aside. They could be created as a result of adverbializing process and morphologically. The analysis has opened many unexplored fields and themes of this group of adjectives.

Мр Гелена Медеши

ГЕНИТИВНИ ФОРМИ РУСКИХ ПРЕЗВИСКОХ ХТОРИ ШЕ ЗАКОНЧУЮ НА *-аї* У ПРЕКЛАДАНЮ НА СЕРБСКИ ЯЗИК

Абстракт: Руским презвиском на *-аї* ше у прекладаню на сербски язык при деклинованю дава погришни генитивски законченя, прето же ше их виедначуе з переменку мадярских презвискох хтори ше закончую на *-аи*. Гоч то не нательо русинистични проблем, бешедним представительом з руского язичного подруча длужносц указац на обичайну норму хтору би ше на нашим мултикултурним просторе, у складзе зоз сучаснима компаратистичними постановками языкох у контакту, мало почитовац и у прекладаню на други языки.

Ключни слова: презвиска; закончене на *-аї*; генитив; прекладане на сербски язык.

Нашо презвиска хтори ше закончую на *-аї* (*й+и*) як цо: *Кашаї, Рагаї, Салонтаї, Колошняї, Бодваї, Макаї, Рускаї, Паланчаї, Гаргаї, Папгаргаї, Арваї, Капаї, Толнаї* итд. у генитиве глаша: *Кашая, Ратая, Салонтая, Колошняя* итд. и ту нет нїяки проблем. Проблем ше зявюе кед не Руснаци у тим припадку хасную форму яка за наш язык неприлаплива. Так, часто чуеме або читаме по сербски же представена „поезија Мирона Колошњаија”, же ше рихта означоване рочниці „Ђуре Папхархаија” итд. Прецо приходзи до такей помилки? До такей помилки приходзи прето же ше занедзбуе язични принцип же „за нормативне определене пресуднейши узус яки створени у штредку дзе найживши контакт з одредзеним языком” (Правопис српскога језика, М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурица, Матица српска, Нови Сад 1993, стр. 222), а то у пракси значи же жителе Нового Саду и околїска, Серби, медзи собу поведза же иду на сервис авта „код Рускаја” (не: код Рускаија), же дараз до готелу ишли заручиц салу „код шефа Јанка Бодваја” (не: Бодваија), же Кулянци купую месо „код Кашаја” (не: код Кашаија), хлеб „код Макаја” (не: Макаија), а Вербащане шметанку и сир „од Рагаја” (не: Рагаија).

Ест у нас тиж и едно презвиско хторе ше закончуе на *-еї*, а хторе тиж треба меняц при прекладаню на сербски язык як и презвиска на *-аї*. То презвиско Надьфеї, по сербски Нађфеји – Нађфеја (не: Нађфеија).

Правеню такей помилки, напевно, доприноси и аналогия з мадярским презвисками хтори ше закончую на *-аи* и *-еи* як цо: *Жолнаи, Будаи, Йокаи, Бочкаи, Синци, Келчеи* итд., хтори у генитиве на сербским языку глаша *Жолнаија, Будаија, Йокаија, Бочкаија, Синеија, Келчеија* итд.

Гу тому би ше могло додац и географски назви з других языкох з таким законченьом як цо: *Триполи, Абу Даби, Дубаи, Найроби, Мекензи, Хелсинки, Мисисипи* итд., як и албански презвиска *Мекули, Алети, Власи, Халіми* итд., хтори у генитиве и по руски и по сербски маю закончене *-ия*: *Триполия, Абу Дабия, Дубаия*, та *Власия, Алетия, Халімия* итд.

Медзитим, требало би надпомнуц же першобутни, стари форми наших презвискох хтори нешка записуеме зоз законченьом *-аї* пред приходженьом на Долню жем, найскорей глашели *Гаргаї, Макаї, Винаї, Паланчай, Колошняї* (поровнац зоз карпатским *Лучкаї, Парошкаї*). На тото нас упутую здогадованя старших валалских жителях, як и нешкайше несумніве хасноване таких формох презвискох: *др Мафтей Винаї* (не: Винаї), *о. Михайло Макаї* (не: Макаї), *о. Йоаким* и *о. Михаил Холошняї* (не: Холошняї). Кед би нашо презвиска затримали карпатску форму зоз законченьом на *-ї*, проблеми би у пракси на сербским языку не було: *Салонтаї – Салонтаја, Макаї – Макаја, Хархаї – Хархаја* (як: Парагваї – Парагваја, Уругваї – Уругваја итд.). Медзитим, понеже през рижни историйни збуваня жридловим руским презвиском додате закончене *-и* (поровнац: *Медеш – часц керестурского хотара и презвиско Медеши*), їх нешкайши форми треба у сербским языку меняц так як кед би и нешка мали стару форму: *Колошняї – Колошняја, Папхархаї – Папхархаја* (а не: *Колошняїја, Папхархаїја*), спатраюци ше на форму у мадарским языку. Таке упатранє неадекватне, бо ше мадарски презвиска закончую на *-аи* и *-еи*, а нашо на *-аї* (гият медзи двома вокалами заварти зоз консонантом *ї*), те. на *-ї+и*. Спрам того, треба их по сербски деклиновац так як наприклад топоними *Хималаї – Хималаја, Пиринеї – Пиринеја* итд.

Ест ише една файта наших презвискох цо ше закончую на *-ски* и *-ци*, а хтори при прекладаню на сербски язык знаю правиц помилки. То презвиска: *Виславски, Русковски, Копчански, Салонски, Будински, Гаднянски, Бабянски, Бодваньски, Вадаски, Венчельовски, Гарянски, Еделински, Кашовски, Загорянски, Страценски, Турински, Шетински* або *Кренїцки, Каменїцки, Пастовнїцки, Суботнїцки* итд. Тоти презвиска, гоч маю прикметнїцку форму, у нашим языку мож деклиновац на два способи – и як прикметнїки и як меновнїки (Виславски – Виславскія/Виславского, Каменїцки – Каменїцкия/Каменїцкого, вшелїяк, зоз ниянсами у значеню), а у сербским языку ше их меня лем як прикметнїки: *Виславског, Страценског, Еделинског* або *Каменїцког, Пастовнїцког* итд.

Заклучене препоручене прекладательом з руского языка на сербски: почитовац транскрипцийни правила, бо ше лем так уведзе шора при писаню цудзих менох. Главне правило таке: тримац ше формох яки вошли до нашого звку виражованя, бо обичайна норма ніч не меней важна як стандардноязычна.

Хелена Међеши

**ГЕНИТИВСКИ ОБЛИЦИ РУСИНСКИХ ПРЕЗИМЕНА КОЈА СЕ
ЗАВРШАВАЈУ НА *-АЈИ* У ПРЕВОЂЕЊУ НА СРПСКИ ЈЕЗИК**

Резиме

Русинска презимена која се завршавају на *-аји* (Папхархаји, Колошњаји, Рагаји, Салонтаји, Макаји, Винаји итд.), у генитиву на српском језику често добијају наставак *-ија* (Папхархаија, Колошњаија), аналогно мађарским презименима која се завршавају на *-аи* и *-еи* (Жолнаи – Жолнаија, Будаи – Будаија, Сињеи – Сињеија), што није у складу ни са стандарднојезичком, ни са обичајном нормом.

Старији записи и сећање говорних представника русинског језика старијег генерацијског слоја потврђују да се изворни облик тог типа презимена у Карпатском ареалу завршавао на *-ј* (Макај, Винај, Холошњај), због чега би генитив тих презимена у српском језику требало да има завршетак *-ја* (Папхархаја, Колошњаја), а не *-ија* (Папхархаија, Колошњаија).

Mr. Sc. Helena Medješi

**THE GENITIVE FORMS OF THE RUTHENIAN FAMILY NAMES
ENDING IN *-АЈИ* IN TRANSLATION INTO SERBIAN**

Summary

The Ruthenian family names ending in *-аји* (Papharhaji, Kološnjaji, Ragaji, Makaji, Vinaji etc.) in the genitive in Serbian often receive the suffix *-ија* (Papharhaija, Kološnjaija), by analogy with the Hungarian family names ending in *-аи* and *-еи* (Žolnai – Žolnaija, Budai – Budaija, Sinjei – Sinjeija), which is not in accordance either with the standard-language or with customary norm.

Older records and memories of the Ruthenian language speaking representatives of the older generation layer confirm that original form of the family names type in the Carpathian area ended in *-ј* (Makaj, Vinaj, Hološnjaj) and because of that the genitive suffix of the family names in the Serbian language should have the suffix *-ја* (Papharhaja, Kološnjaja), not *-ија* (Papharhaija, Kološnjaija).

Др Анна Плішкова

РУСИНСКИЙ ЯЗЫК НА СЛОВАКІЇ 1995-2010: ТЕНДЕНЦІЇ ЗБЛИЖОВАННЯ ВАРІАНТІВ

Абстракт: Русинський язык є одним з наймолодших славянських языків, котрый окреме по році 1989 реєструє динамічний розвой, спроваджаний многыма дискузіями на локальних і інтеррегіональній уровни. Выходячі з романшского моделу будованя списовного языка, їх выслідком є договореный прінціп будованя наперед локальных варіантів русиньского списовного языка, котры в будучности бы ся могли стати основов проекту уніфікованого правопису. Першый з таких проектів був предложеный на дискузію в році 2007. В рефераті на базі того проекту аналізуеме выбраты языковы проблемы фонологічного характеру, котрых конштруктивне рішаня бы могло помочі процесу зближованя сучасных списовных варіантів русиньского языка.

Ключовы слова: Русины, русинський язык, уніфікований правопис, сполочна норма.

Русины на Словакії 27. януара 2011 собі припомнянули скромный, але в їх історії о то вызначніший юбілей – 16 років од кодифікації свого материньского языка. Не є то довгий історічний період з погляду ниякого живого організму, не то літературного языка, зато на ёго сучасный став ся мож позерати лем як на яв корешпонууючий з ёго раннім віком. З другого боку, час був єдным з доміантных факторів, який в основі вызначів ёго характер і накреслив потенціалну перспективу далшого розвоя, як і то, до какой міры є тот живый організм зрілый стати ся основным інштрументом комунікації в окремых сферах жывота Русинів, як і то, до какой міры суть Русины зрілым народом акцептовати факт екзістенції свого літературного языка.

Вырішїня проблему літературного языка найвеце собі выжадовала практика выдаваня періодічной і неперіодічной пресы, заведжіня языка до школ, електронічных медій, ёго вживаня в церьквах і под. Кодіфікачны роботы в розлічных країнах спочатку были ізолованыма проектами індівідуальных авторів, выслідком чого був взник розлічных норм. З цілём завести порядок до языкового хаосу був зорганізований 1. Міджінародный конгрес русиньского языка (Бардеёвскы Купелі, 1992), на яким ся дискутовало о теоретічных проблемах языковой сістемы тзв. *малых* народів і о практичных способах координації кодифікачных работ. Рішінём конгресу было прияти тзв. *романіський* модел творїня літературного языка, подля котрого ся мали розвивати штири русиньскы

нормы: уж екзистуюча в бывшій Югославії, сучасній Сербії, і новы на Словакії, в Польщі, на Україні а подля потребы і в Мадыарську. Тоты перспективно і подля можностей в далшій етапі ся мали зближовати, жебы вытворити основу про сполочный, респ. уніфікованый правопис.

Діскузії о єдиній правописній нормі ся зачали іщі в самых зачатках возродного процесу Русинів (1991 – 1992), але по резолюції з першого языкового конгресу ся перерушыли і вшытка енергія ся концентровала на приправу регіональных варіантів. Аж по веце як 12 роках тот самый вопрос був настолений знова. До живота го наворачили практичны потреби, главно в подобі сполочных научных і іншого характеру проєктів.

Проблем єдиной правописной нормы був у послідніх роках централнов темов трѣх акцій, організованих у трѣх країнах. 5. – 6. юла 2005 в Празі Общество Русинів у Чеській републіці і Дослідный центр карпатістики при Выдавательства В. Падыка в Ужгороді зорганізовали конференцію під назвов *Русины у новій Европі: Єдина Европа – єдине русиньске писмо*. Тот самый ужгородський центр 13. – 14. юла 2005 в Ужгороді зорганізовав робоче засіданя на дану тему, мотивоване мінімално двома планованымя проєктами: а) понуков од французького видавательства выдати французько-русиньський словник,¹ б) приправов русиньскоязычной верзії *Енциклопедії історії і культуры Русинів*.² Третім і заты найважнішым форумом на тоту тему був 3. Міджінародный конгрес русиньского языка (Краков, 13. – 16. септембра 2007), на якім вопросу сполочной нормы був присвячений окремый блок выступів і діскузія.³ В рамках нѣго прозвучали конкретны пропозиції на зближованя графемікы і орфографії,⁴ як і на зближованя в фонологічній а счастья і морфологічній і лексічній уровни языка.⁵ Были то конштруктивны пропозиції окреме про выдавателів русиньскоязычной літературы, котры очівісно найвеце чують потребу ініціовати діскузії о уніфікованім правописі і активно до них вступати, бо каждоденна робота їх к тому прямо вызывать. Часто мусять конштруктивно рішати орфографічны проблемы, главно кідь іде о неустояны воды правописных норм, чого русиньський язык скоро у вшыткых варіантах є найліпшым прикладом. Найочівісніше є то на теріторії бывшой Підкарпатської Руси як на найроссяглішій русиньській діалектній теріторії, што впливать як з бівших діалектных діференціацій, так з какойсь

1 Выдавательство *Yoran Embanner, S.A.R.L.*, з міста Фунан (Fouenant).

2 MAGOCSI, Paul Robert, POP, Ivan: *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. Toronto - Buffalo - London: University of Toronto Press, 2002; оправене і росшырене выдана 2005.

3 ПЛІШКОВА, Анна (ед.): *Русиньський язык меджі двома конгресами*. Пряшів: Світовый конгрес Русинів - Інштут русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові, 2008, с. 177-232.

4 ЯБУР, Василь: Зближованя графікы і орфографії єднотливых варіантів русиньского языка. In ПЛІШКОВА, Анна (ед.): *Русиньський язык меджі двома конгресами*, с. 178-187.

5 ПЛІШКОВА, Анна: Гляданя консензу при формованю койне на прикладї перекладу тексту книжки *Народ нивыдыкы*. In ПЛІШКОВА, Анна (ед.): *Русиньський язык меджі двома конгресами*, с. 219-232

„конкуренції” між сімпатизантами виходних – мараморошских, центральных і западных – ужских діалектів. Єдним з основних проблемів дестабілізації локальної норми, очівісно, є тиж абсенція професіональних філологів. Може і з той причіны на Підкарпатю од року 1992 vznikли уж мінімально три правописны нормы,⁶ яких акцептація містныма ужывателями, видить ся, не є достаточна. Зато окремы выдавателі свої виданя часто презентують подля властных норм. З цілём їх шыршого выужытя і престижности дакотры зачінають самы інтензівно робити над уніфікованым правописом. З тенденціов зближованя русиньских варіантів были од початку будованы правила русиньского языка на Словакії, авторы яких суть пересвідчени о тім, же на зближованя Русинів є найвгодніший якраз писомный прояв.⁷ З тых причін дакотры явы тзв. цілорусиньского характеру заховали тиж в іновованых правилах правопису.⁸

За назорный приклад і за єдну з першых проб уніфікованого правопису по році 1989 мож розуміти переклад англійського тексту книжки Павла Роберта Магочія *The People from Nowhere: an Illustrated History of Carpatho-Rusyns*⁹ до русиньского языка.¹⁰ Предметом нашой статі ся став язык рукописного варіанту тексту той книжки, перед выданём якого нас сам автор попросив высловити ся к дакотрым wybranым языковым проблемам. Потішыло нас, же выдаватель наконець часть з них акцептовав. Были то в першім ряді дакотры фонологічны і морфологічны явы, котры суть жывы у выштыкых сучасных варіантах русиньского языка і на котрых, подля нас, бы ся мож было догоднути ай у сполочнім варіанті: напр. вжываня фонемы **Ы** в розлічных позиціях (*ушыткых, котрых...*), парадігма адъєктів у залежности од твердой або мягкой основы (*красный, син 'ій...*), рефлексы за псл. групу ***dj** (*сэджа, меджа...*), контракція (*добре, красне...*), вжываня слов з епентетічным „л” (*давлю, сыплеи...*), вжываня рефлекса **І** на місці етімологічного **Ī** (*ган'ія, знач'ія...*) і др. За самостатну капітолу поважаеме проблематіку вжываня спорной уніфікованої графемы **Ô** (*мôг, притокôв, карпаторусинôв...*) на місці рефлекса за етімологічне **О** в новім запертім складі, што бы собі але выжадовало самостатну статью.

6 КЕРЧА, Игорь, СОЧКА-БОРЖАВИН, Василь: *Русинський язык: очерк комплексної практичної граматики*. Ужгород, 1992; КЕРЧА, Игорь, ПОПОВИЧ, Степан: *Материнський язык: писемниця русинського языка*. Мукачово, 1999; АЛМАШІЙ, Михайло, ПОП, Дмитрій, о. Дмитрій (Сидор): *Русинсько-українсько-русський словарь*. Ужгород, 2001; СИДОР, Дмитрій: *Грамматика русинського языка из Євангелієм од Матфея для русинôв Украйины, центральной Европы и Америки./Grammar of the Rusyn Language for the Rusyns of Ukraine, Central Europe and America*. Ужгород, 1996-2005.

7 ЯБУР В., ПЛІШКОВА, А.: *Русинський язык в зеркалі новых правил про основны і середні школы з навчанём русинського языка*. Пряшів: Русин і Народны новинки, 2005, с. 5.

8 Тамже, с. 23, 24.

9 MAGOCSI, Paul Robert: *The People from Nowhere: an Illustrated History of Carpatho-Rusyns*. Uzhhorod: V. Padiak Publishers, 2006.

10 МАГОЧІЙ, Павло Роберт: *Народ нивыдыкы: ілюстрована історія карпаторусинôв*. [По русиньскы текст потовмачив Валерій Падык]. Ужгород: Выдавательство В. Падыка, 2007.

З оглядом на лімітований простор, приставиме ся лем коло дакотрых выбраних фонологічных проблемів, конштруктивна діскузія о яких бы помогла зачати реалный процес зближованя сучасных варіантів русиньского языка.

В многих лінгвістичных роботах о русиньскім языку як ёго найхарактерістичніша фонема ся уводить **Ы**. Она функціонує у вшиткых карпатських русиньских діалектах, т. е. і у вшиткых дотеперь кодифікованих варіантах русиньского языка, з вынятком войводиньского. Но ей вживаня в розлічных текстах і авторів ся часом вымыкать послідовности.

Недослідно, ба часто аж розпорно ся вживать главно підкарпатськыма авторами, што видно і в тексті даного перекладу, де є часто і з архаічных позицій вытіснёвана, очівісно, під впливом українського языка, напр. в словах по твердых согласных: *тогда, котрі* (але *котрых*), *ушиткі* (але *ушиткых*), *машина, перші* (але *першых*), *би, многі* (але *многых*) і ін.

Якраз правопис **Ы** був єдным з першых і основных проблемів, на який ся мусило мерьковати, рихтуючі і перший приклад уніфікованого правопису.

Поки іде о теоретичне розвязаня проблему, є дакілько робот, в котрых ся высвітлює функціонованя фонемы **Ы** в русиньских діалектах, а то так старшых, як і сучасных авторів (Брох, Панькевич, Геровский, Латга, Ябур, Ванько і ін.).¹¹ Подля них, про русиньскы діалекты є характерне захованя фонемы **Ы** в тых же позиціях, як ай в старославянськім і в давнёруськім языку, а окрема того, ай по согласных **Ж, Ш** (порів. Латга, 1979 – 1981, с. 94). Т. зн. писаня **Ы** по тых согласных, як ай по інших уведжених у прикладах твердых согласных, має давну традицію, яка ся заховала аж доньсь. Зато собі думаєме, же было бы треба ей респектовати ай в сучасных варіантах русиньского языка. Вокал **Ы** походить з розлічных праславянських гласных а в сучасных русиньских діалектах ся находить тыж в розлічных позиціях, але є яснє, же **Ы** в сучаснім языку виходных Славян є продовжователєм праславянської графемы **У** (латин.), т. е. кірлічного **Ы**, по заднєпіднебных согласных (веларных) **Г, К, Х і Ѓ**, напр.: *гынути, кышкы, хыжа, гырати...* Окрема того, в русиньских діалектах **Ы** выступать як рефлекс за посл. **Ъ, Ъ**: *добрый, великий...*, але і як рефлекс гласной **І** по **Ш, Ж**: *шыти, жыти...* Таксамо в описах фонологічных систем карпатських діалектів їх авторы конштатують, же согласны **Ш, Ж** (счасти і **Ч**) в русиньских діалектах суть твердшы, як напр. в українськім языку, і зато в переважній части тых діалектів (т. з. ай у бережськім – у западній части, ай в ужськім, у вихо- і западоземплінськім, шарішськім, спішськім діалекті, з пересягом аж до лемкіської области в Польщі (порів. Геровский, 1995, с. 17-38) по них наслідуює вокал **Ы** високого піднятя на граніці середнєго і заднєго ряду (порів. тыж Латга, 1979 – 1981, с. 67). В українськім языку міра депалаталізації **Ш, Ж** є низша, по них

¹¹ Бібліографію к діалектам карпатських Русинів і к русиньскому языку поз. в *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Русиньский язык. Redaktor naukowy Paul Robert Magocsi. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2004, с. 427-462, доповнене виданя з даякыма змінами 2007, с. 429-469.

ту наслідують високий передній **И**: *життя, широкий, чистий...* (Ваїко, 2000, с. 43), причім Ю. Ванько конштатує, же „*никакый инший славянський язык не має таку міру депалаталізації согласных Ж, Ш, як русинські діалекти*” (порів. тиж Латта, 1979 – 1981, с. 70; Ябур, Плішкова, 2004, с. 145-209; Ябур, 1994, с. 6).

На основі повідженого бы сьме рекомендовали як по **Г, К, Х, Г**, так і по **Ж, Ш** ай в сполочній нормі русинського языка – на розділ од українського – писати **Ы** в згоді зо старов традиціов. Може на 90 % ся той традиції притримують і польскы Русины, хоць рефлексация **Ы** главно на морфологічній уровни у них тиж не є дослідна, наперек тому же процес депалаталізації дакотрых консонантів у них є омного виразніший, як в інших русинських діалектних областях. Зато розпорна ся нам видить парадігма **адьєктивів мужского роду твердой группы** (подобно нумералій, прономін і партіціпій, якы ся склонюють подля твердых взорів), де в **номінатіві** і **акузатіві сінг.** є норматівне закінчїня **И** або **І**, напр.: *цілий, красний, девятый*; але *тихий, польскій...*, але **номінатів пл.** і остатні пады в пл. мають в закінчїню уж **Ы**, напр. *цілы – цілых, красны – красных, девяти – девятих, польскы – польских...*). Вжываня в сучасности **И** по уведжених твердых консонантах у польскых Лемків є очівісно явом помірно новым. Датує ся лем од повойнового впливу українського языка на язык Лемків, зато же вшыткы довойновы лемківскы публікації дослідно в уведжених прикладах дотримовали правопис із **Ы**. Якбы польскы Лемкы ся к довойновій писомній традиції вернули, тым бы помогли процесу зближованя варіантів сучасного русинського языка.

Парадігма окремых частей речі часом ся нам віділа проблематічна ай в аналізованім прикладі уніфікованой нормы. З практичного боку жадало бы ся дослідніше розлишовати парадігму в залежности од **закінчїня основ** слов. На основі того бы было треба писати слова з основов на **тверды** согласны в номінатіві пл. – з флексіов **-ы**: *карпатьскы, інакы, научны...*, а слова з основов на **мягкый** согласный – з флексіов

-і: *син'а – син'і, трет'а – трет'і, сес'а – сес'і...* А такий же принцип дотримовати і в другых родах: *восточный*, але *син'ій, мале*, але *син'е...* Думаєме сі, же такий принцип бы був ай з логічного боку про бівшу часть Русинів простіший.

Подобно мож бы было зьєднотити парадігму адьєктивів, нумералій і прономін женського роду як самостатно, так в споійно зо субстантївами женського (але і інших родів), яка бы была тотожна про сінг. і пл.: **Н. сінг.**: *добра, една/перша, тота*; **Н. пл.**: *добры, едны/першы, тоты*; **Г. сінг.**: *доброй, одной/першой, той*; **Г. пл.**: *добрых, едных/першых, тых...*

Шпеціфіком ту, очівісно, зістануть уніфікованы закінчїня адьєктивів, нумералій і прономін в інструменталї сінг. женського роду в лемківскім языку, де норматівне закінчїня **-ом** (*там добром одном женом...*) є живым наслідком впливу польского языка.

З далшых **фонологічних** проблемів бы сьме хотіли спомянути проблематику вживаня слов з інтervoкалічним „j” і без нёго. Иде о проблем **контракції** старославянської (староруської) флексії (респ. суфікса) з тым несамостатным консонантом -i- (j) в споїню -ъје, -оје, -аје, -еје... до одной довгой гласной, напр. *знаміня* (із *znatěnje*), *добры/-i* (із *dobrъji*), *пише* (з *pišeje*) і под. Старославянський язык іщі мав нестягнуты формы, зо славянських языків ся їх доднесь найвеце заховало в російськім языку, найменше в чеськім (Petr, 1984, с. 69-70).

В русинськім языку контракції не підлягли напр. дакотры **вербалны формы** типу: *познають, волають, бояти ся/бою ся, стояти/стою...*, хоць в парадігмах дакотрых з них, напр. у словацькім варіанті, главно в 3. ос. сінг. під впливом словацького языка ся в бісіді вживають і формы контрагованы: *маш, познаш, граш...* За норматівны ся ту але поважують контрагованы і неконтрагованы формы **пронімін** в генітіві, датіві і акузатіві сінг.: *мого/моёго, твого/твоёго, свого/своёго...*

В інших частях речі норматівна є контрагована парадігма у **адьєктивів** женського (*нова, добра*) і середнёго роду (*нове, добре*) в сінг. і пл. (*новы, добры*), у **субстантивів** середнёго роду, де на місцю староруського суфікса -іје є помягшуче передстоячий консонант -'а: *колос'а, пір'а, нас'ін'а...*, подобно у **девербатівних субстантивів** указуючих на повторёваня дії: *поган'ан'а, мачан'а, стр'аган'а* і под.

Подобно є то і в лемківськім варіанті языка.

З предложеного прикладу уніфікованого правопису, базуючим на підкарпатськім варіанті русинського языка, видно, же там є ситуація інакша. В неконтрагованій формі там выступають в першім ряді **адьєктивы** (*доброје, географічноје, малоје...*), **субстантивы** (*знаменьје, столітје...*) і **проніміны** (*даякоје, дакотроје, нашоје...*). Хоць розумиме, же в данім припаді иде о живый яв у дакотрых підкарпатських діалектах, з нашого погляду такы слова в сучасных текстах припоминають скоріше старшу книжну лексіку, яка бы могла мати своє місце в інших як научных текстах.

Мерьковати треба тыж на вживаня рефлекса **I** на місці етімологічного **Ě** перед складом із редукованым **Ь** в суфіксі -ін'а – із старого споїня **консонант + j**, а то главно в **девербатівних субстантивах** середнёго роду в номінатіві і в акузатіві по довгих і куртых мягких согласных (*бал'ін'а, зан'ін'а, купл'ін'а...*) і шыплячих (*ваджін'а, значін'а, сушін'а...*). Рефлекс **I** в данім суфіксі є росшырений на бівшій части діалектної теріторії пряшівської области. Вынятком є мала часть спішських діалектів, але з пересягом до лемківської области, де є росшырений по шыплячих рефлекс **Ь**, котрый у лемківськім варіанті ся поважує за норматівный (*ваджын'а, значын'а, сушын'а...*), і выходна область в басейні Цірохы з пересягом до Підкарпатя, де в окремых селах того **I** під акцентом дає знижений варіант **і^н** – **и^н** (*народж'и^н'а, коши^н'а...*). В дакотрых

далших областях під впливом сусідніх м'яких консонантів така зміна не настає і в суфіксі ся висловлює ясне **І** (порів. Латга, 1979 – 1981, с. 140). На розділ, напр. од українського языка, де є суфікс *-ен'а*, а подобно є ай в словацькiм языкy (*-enie*). В сполочній нормі може бы было вгодніше преферовати росшыреніший суфікс **-ін'а**, т. є. з вокалом **І** в суфіксі.

З далших фонологічных знаків мож ся приставити коло **правопису часослов 3. особы пл. із закінчінём на -ут, -јут**, респ. **-ут', -јут'**: *несут'*, *везут'*, *мыјут'*, *шыјут'*, а то в тім змыслі, же бы было простіше, як бы і часослова даколишнёй 3. класы, де в дакотрых діалектах ся місто звука **ј** у флексії **-јут'** обявлює **в** (*думаवут'*, *співавут'*, *читаवут'*, *знавут'*), аналогічно ся писали в сполочній нормі з **-јут'** (*думајут'*, *читајут'*, *знајут'*). В русинських діалектах на Словакії форми часослов з **-вут'/-вут** суть скоріше периферныма, в діалектах лемківських суть часослова лем на **-ут**,

-јут. В текстї книжки попри часословах на **-вут**, напр. *мавут*, *стрічавут*, найдеме і часослова на **-јут**, напр. *жыјут*.

К правопису закінчїня -т респ. -т' у часослов 3. ос. сінг. і пл. тепер. часу і часослов II. дїсвідміны в 3. ос. сінг. Думаєме, же про потенціалну сполочну норму буде треба ся лем догоднути. У Словакії в западній части русинських діалектів (приближнов граніцїв є ріка Лаборець) настала діспалаталізація **т'>т** (подобно і в лемківських), а у выходній части, т. зн. і в діалектах взятых за основу кодифікації, ся заховало **-т'** (*робит'* – *робл'ат'*, *сидит'* – *сид'ат'*...). Із знамых і уж споминаных причін не є ясне, котра діалектна область Підкарпатя є, респ. буде, поважована за основу кодифікації і на якій ей части функціонує **-т'**, а на якій **-т**, также і о тім проблемі буде треба діскутовати. І хоць в предложенім текстї домінує тверде закінчїня *-ут*, *-јут*, нашли сьме в нїм і часослова з м'якым закінчінём, напр. *сут'*.

К правопису самогласной І. В підкарпатськiм варіанті ся на місцю вокалу **І** часто вжывать варіант **И**, а то ці у формі кон'юнкції або в рамках препозіцій (*и*, *из*, *ид*) – думаєме, же там є то найчастіше і зато найвидніше; або на зачатку слов (*инишак*, *ици*, *ити*...). Тому вокалу в наших правилах правопису (Ябур, Панько, 1994, с. 14-17; Ябур, Плішкова, 2005, с. 13-16) є присвячене дость місця. Окрем того, мы пересвідчены, же даколи менше є веце, і в тім аспекті бы было вгодніше приспособити ся другим русинськым варіантам, в котрых, подля нас, в аналогічных прикладах ся висловлює в розлічных позиціях чістый вокал **І**, што бы мало мати своє одображїня і в писомній формі, причім єдна з тых позицій є у функції **злучника** (кон'юнкції) і **часткы**. Подобно то є ай в інших славянських языках. Мы того погляду, же треба собі цїнити сполочны знакы з другыма славянськыма языками, а шпеціфічны знакы русинського языка дефіновати лем на уровни **фонем**, а не їх варіантів, значить **алофон**. Без акцептованя того прінціпу не мож бы было створити будь-якы орфографічны правила.

Далший проблем видиме – у **вживанню рефлекса за псл. групу *dj**, який не дав єднаку рефлексію на цілій русинській діалектній території. Проблем не є у звязи з вживанєм рефлекса за псл. групу *tj, бо на цілій території карпатських русинських діалектів на тім місці є рефлекс **ч'**: *свіч(к)а, свічу, топчеш, хочеш...*

Гранічнов про рефлексы за псл. групу *dj і подля выскумів Латты (поз. Латта, 1979 – 1981, с. 80) є ріка Латоріця. На выход од нёй находиме на місцю псл. групу *dj рефлекс **ж** (*сажа, межа, сажу*), а на запад од нёй є рефлекс **дж** (*саджа, меджа, сиджу*). Т. зн., іщі і в части бережского діалекту, в ужскім, але і у верховинськім (Підкарпатя), а дале на запад у вшыткых русинських діалектах пряшівской і лемківской области на місці псл. групу *dj є рефлекс **дж**. Є то вызначный розділ в історичній граматиці міджі українськыма і русинськыма діалектами, котрый, думаеме собі, мав бы ся акцептовати як в сучасных варіантах русинського языка, так роздумуючі о потенціалній уніфікованій нормі.

К правопису р' – р. Є правда, же в русинських діалектах ся заховало палаталне **р'**: як у флексіях, главно особных назв (*писар', стол'ар', настыр'...*), так в середині слов (*вер'ба, кочер'га, сер'п*). Але видить ся нам, же не мож го писати всягды, напр. в перевзятых словах або і в домашніх, в яких стоить главно перед твердыма консонантами, де ёго палатална выслownость є докінця проблематічна, напр. *держжава, першый, ярмарках, черты...* Окрем того, сігнализовало бы то і факт, же в русинськім языку екзістує лем фонема **р'**, а не корелачна пара **р – р'**, што, самособов, не є правда.

К вживанню слов з епентетічным „л”. Епентетічне „л” намісто псл. груп **лабіала** (ворговый консонант) + **ј** на цілій території русинських діалектів, подля Латты (с. 82), вытримало доднесь лем у двох назывниках: *земл'а, грабл'і*. Поки іде о ёго функціонуваня у вербалных формах, частіше ся находить у выходных діалектах (в інфінітиві многократных часослов і в 1. ос. пл. тепер. ч. часослов 4. класы, а тыж внаслідку аналогії в 3. ос. пл., і в дакотрых часословах 3. класы во вшыткых особах (*нарабл'ати, притупл'ати; давл'у, сыпл'у; давл'ат', сыпл'ут'; ламлеи, сыплеи*), а в западных діалектах під впливом словацькых діалектів суть групи **ворговый + ј** (*л'убју, забавјам*), і хочь можеме найти области, де функціонують обидві форми – т. є. з „л” і без „л” – в залежности од віковий групи людей. В пряшівській области послідовніше ся утримує в лабірськім регіоні, переважно в части часослов.

Нове вставне „л” – яке є омного пізнішого походжіня – в розлічных формах є росшырене нерівномірно. Напр. варіант *деревл'аний* Латта (с. 82-83) зареґістровав лем в дакількох селах коло Бардеёва і Стрпковца. Частіше находиме форму *кровл'ов* выходніше од рікы Лаборець, з вынятком бассейна рікы Ублянкы і Дубровы, де на ёго місцю є консонант **-ј-**: з *кровјов, з кырвјов, з брытовјов*. В діалектах взятых за основу кодифікації ся заховало **-л-** в парадігмі назывників жень. р.: *кровл'ов – кровли, брытовл'ов – брытовли, дратовл'ов – дратовли, цер'ковл'ов – цер'ковли*, але тыж нерівномірно, і під впливом

словацького языка поступно є вытїснёване із бісїды. Но такы формы слов, як: *(зо) здравл'ом, деревл'аный* суть днесь рїдкостєв і мож їх чути уж лем у найстаршой генерації людей в пару засвідчених Латгом локалітах (с. 83). Зато не сьме пересвідчени, ці того **нове** вставне „л” є вгодне писати в таких словах, як „*славяне, славляньскый*”, де нам звучить скорїше як чужій елемент.

В лемківскім языку форми субстантивів з новым епентетїчним „л”, подля нас, суть тыж рїдкостєв, фреквентованїше, так як і в пряшївскій области, є в часословах, де є омного старшого походжїня. Зато може скорїше ту є простор на єго вживаня і в сучасній русиньскій орфографії.

З оглядом на становлений розсяг реферату, приставили сьме ся лем коло дакотрых, переважно фонологїчних проблемів у предложенім проєкті цілорусиньской нормы, яка ся нам відїли найфреквентованїшы в аналізованім текстї, але часто їх находиме і в іншого характеру текстах. Но їх конштруктивны рїшїня бы не мусили внести великы проблеми до окремых русиньских варіантів, скорїше бы помогли їх зближыти – і в назначеных пунктах зьєднотити.

Наперек вшыткому думаеме собі, же проєкт першой пробы на пути к створїню единой нормы треба привїтати, бо на основї нєго можеме ясно становити в чїм ся окремы варіанты русиньского языка сходять, в чїм росходять, а главно, в чїм бы ся могли перспектївно зближыти або зьєднотити, кїдь сучасны „проектанты” языка ся будуть при своїй языковій роботї обзерати і до історії розвоя языка, яка може дати одповїдї на многы вопросы, плануучї єго будучность.

ЛІТЕРАТУРА

- CHOMJAK, Mirosława, FONTAŃSKI, Henryk: *Граматыка лемківского языка./ Gramatyka języka lemkowskiego*. Warszawa: Rutenika, 2004.
- ГЕРОВСКИЙ, Георгий: *Язык Подкарпатской Руси*. Москва, 1995.
- ЛАТТА, Василь: *Студії. Наукові записки КСУТ, № 8-9*. Пряшїв: КСУТ ЧССР, 1979-1981.
- Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Русиньскый язык*. Redaktor naukowy Paul Robert Magocsi. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2004, доповнене виданя з даякыма змінami 2007.
- PETR, Jan: *Základy slavistiky*. Praha: SPN, 1984.
- VAŇKO, Juraj: *The Language of Slovakia's Rusyns./Jazyk slovenských Rusínov*. New York: Columbia University Press, 2000.
- ЯБУР, Василь, ПЛІШКОВА, Анна: *Русиньскый язык в зеркалі новых правил правопису про основны і середні школы з навчанєм русиньского языка*. Пряшїв: Русин і Народны новинкы, 2005.
- ЯБУР, Василь, ПЛІШКОВА, Анна: II. Літературный язык. Пряшївска Русь. In *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Русиньскый язык*. Redaktor

naukowy Paul Robert Magocsi. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2004, с. 145-209, доповнене видання з деякими змінами 2007, с. 147-209.

ЯБУР, Василь: Дакотры знакы русиньскых діалектів Словеньска в порівнянню з руськыма і українськыма діалектамы. In *Народны новинкы*, IV, 32-33, 1994, с. 5-6.

ЯБУР, Василь, ПАНЬКО, Юрій: *Правила русиньского правопису*. Пряшів: Русиньска оброда, 1994.

Доцент др Анна Плішкова (Сніна, Република Словацка, 1964), закончила (1987) Филозофски факултет Универзиту Павла Йозефа Шафарика у Прешове – Українски язык и литература – Словацки язык и литература, од 1987. по 1991. рок редакторка новинок *Нове життя*, од 1991. по 1998. рок редакторка часопису и новинок *Русин* и *Народны новинкы*, одбрала на Славистичним институту Яна Станислава Словацкей академії наукох у Братислави докторску дисертацию на тему *Списовный язык карпатських Русинів: проблеми становління, кодифікації, акцептації і сфер функціонування* (2006) и габилитовала (2010) у Братислави на Универзитету Яна Амоса Коменского, дзе здобула науково-педагогічне зване доцента за русински язык; од 2008. року директорка Институту русинского языка и культури Прешовского университету.

Doc. PhDr. Anna Plíšková, PhD. Ústav rusínskeho jazyka a kultúry PU, Nám. legionárov 3, 080 01 Prešov, anna.pliskova@unipo.sk

Др Анна Плішкова

РУСИНЬСКИЙ ЯЗЫК НА СЛОВАКІЇ 1995-2010: ТЕНДЕНЦІЇ ЗБЛИЖОВАННЯ ВАРІАНТІВ

Резюме

Предметом статії є перша проба уніфікованого правопису, котров був русиньскоязычний переклад англійського тексту книжки Павла Роберта Магочія *The People from Nowhere: an Illustrated History of Carpatho-Rusyns*. Посуджовали сьме выбраны языковы проблемы рукописного варіанту тексту той книжки. Заміряли сьме ся на дакотры фонологічны і морфологічны явы, котры суть жывы у вшыткых сучасных варіантах русиньского языка і на котрых, подля нас, бы ся мож было догоднути ай у сполочнім варіанті: напр. вживаня фонемы **Ы** в розлічных позиціях (*ушыткых, котрых...*), парадігма адьєктивів у залежности од твердої або мягкой основы (*красный, син'ій...*), рефлексы за посл. групу **dĭ* (*саджа, меджа...*), контракція (*добре, красне...*), вживаня слов з епентетічным „л” (*давлю, сыплеши...*), вживаня рефлекса **І** на місці етимологічного **Ī** (*ган'іня, знач'іня...*) і др.

Др Ана Плишкова

**РУСИНСКИ ЈЕЗИК У СЛОВАЧКОЈ 1995-2010:
ТЕНДЕНЦИЈЕ ЗБЛИЖАВАЊА ВАРИЈАНТИ**

Резиме

Предмет овог рада је први покушај унификованог правописа, који представља русинскојезички превод енглеског текста књиге Павла Роберта Магочија *The People from Nowhere: an Illustrated History of Carpatho-Rusyns*. Обрадили смо одабране језичке проблеме рукописне варијанте текста поменуте књиге. Пажњу смо посветили неким фонолошким и морфолошким појавама које су присутне у свим савременим варијантама русинског језика на основу којих би, по нашем мишљењу, били могући договори и у заједничкој варијанти: на пример, употреба фонеме **Ь** у разним позицијама (*ушыткых, котрых...*), парадигма адјектива у зависности од тврде или меке основе (*красный, син'ий...*), рефлекси прасловенске групе ***dj** (*саджа, меджа...*), контракција (*добре, красне...*), употреба речи са епентетским „л” (*давлю, сыплеш...*), употреба рефлекса **І** на месту етимолошког **Ě** (*ган'ія, знач'ія...*) и др.

Dr. Ana Plišková

**THE RUSYN LANGUAGE IN SLOVAKIA 1995-2010:
TENDENCIES TO BRING THE VARIANTS CLOSER**

Summary

The topic of this work is the first attempt of unified orthography presented in the Rusyn-language translation of the English text of the book titled *The People from Nowhere: an Illustrated History of Carpatho-Rusyns* by Paul Robert Magocsi. We have dealt with several chosen problems of the manuscript variant of the mentioned book text. We have paid our attention to a couple of phonological and morphological occurrences present in all modern variants of the Rusyn language on the basis of which, according to our opinion, we could possibly agree in common variant: for example, the use of the phoneme **Ь** in different positions (*ушыткых, котрых...*), adjective paradigm depending on the hard consonant or soft consonant stem (*красный, син'ий...*), reflexes of the Proto-Slavic group ***dj** (*саджа, меджа...*), contraction (*добре, красне...*), the use of the words with epenthetic „л” (*давлю, сыплеш...*), the use of the reflex **І** instead of etymological **Ě** (*ган'ія, знач'ія...*) etc.

Дюра Латяк:

ЗЛАТНИ РОКИ ЛИТЕРАТУРИ ЗА ДЗЕЦИ НА РУСКИМ ЯЗИКУ

Литература за дзеци у видавателней политики Редакції видавателней діялносци НВП „Руске слово” осемдзешатих роках 20. вику

Абстракт: Розвой уметніцкей литературы за дзеци на руским язике мож подзеліц на три розвойни периоди: **Перши период** облапя час од 1921. по 1945. рок, кед обявени шицкога три кніжки за дзеци; **други период** облапя час од 1945. по 1962. рок, кед обявени шейсц кніжки; и **трети период** котри облапя час од 1963. по 1990. рок, кед обявени 52 наслови уметніцкей литературы за дзеци. Прето го мож наволац „Златни роки литературы за дзеци на руским язике”.

Ключни слова: Уметніцка литература за дзеци, Наша заградка, Пионирска заградка, Руске слово, Руска матка, Янко Рац, Микола М. Кочиш, Микола Скубан; Ирина Гарди Ковачевич, Яков Кишюгас, Микола Шанта, Янко Фейса, Михайло Ковач, Силвестер Саламон, Гавриїл Костельник, Мелания Павлович, Штефан Чакан, Мирон Канюх, Дружтво за руски язик и литературу, Завод за культуру войволянских Руснацох, Национални совет Руснацох.

Перши период (1921-1945)

Зоз потерашніх писаних жридох видно же ше ище медзи двома шветовима войнами нашо предходніки, починаюци видавателну діялносц на нашим язике у рамикох Руского народного просвитного дружтва, намагали обявйовац литературни твори не лем за одроснутих, але и за дзеци школского возросту. Уж и сам творец нашого литературного язика др Гавриїл Костельник у Руских календарох обявел даскельо писні наменени дзецом, а после нього писац почали Михайло Ковач и Янко Фейса. На жаль, РНПД не мало потребни финансйни средства за масовнейше друковане публикацийох наменених дзецом школского возросту. Аж 1929. року (дзешец роки после снованя) ше му удало назберац потребни финансйни средства за видаване **першей кніжки за дзеци**. Була то збирка оригиналних и прешпиваних писньох (найвецей од Йована Йовановича Змая) учителя **Янка Фейси**, обявена под насловом „*ПУПЧЕ (пупине)*”. Друга кніжка за дзеци вишла аж 1936. року под насловом „*НАШИМ ДЗЕЦОМ*”, чий

автор **Силвестер Саламон**. Вец 1938. року Янко Фейса обявюе єднодїйку под насловом „*МИЖОВ СОН*”.

То би, кед же сом добре поинформовани, було шицко цо медзи двома шветовима войнами мали на розполаганю нашо дзеци на своїм мацеринским языку. Розуми ше, попри тих трох кнїжочкох вони 1927. року достали „*Мали новинки за руски дзеци*” (лем єдно число!), як подлїсток у „Руских новинох”, а од 1937. по 1941. рок и свой часопис „*Наша заградка*”, чий редактор бул наш познати учитель, писатель, новинар и культурни дїяч Михайло Ковач.

Други период (1945-1962)

Други период у розвою уметнїцкей литератури за дзеци на руским языку почина о три роки после виходзєня тижньових новинох „Руске слово”. Треба ту спомнуц же по законченю Другей шветовой войны у тедишней Демократскей Федератиней Югославиї на власци були комунисти, та пре теди пануюцу идеологию прервани континуитет у культурним организованю нашей националней заєднїци. Руске народне просвитне дружтво не могло предлужиц свою активносц и предвойнову видавательну дїялносц. Место нього 1945. року, у юнию, тоту дїялносц започина Культурно-просвитни совет Мєсного народноошлєбодительного одбору Руского Керестура, але пошвидко приходзи до вецей організаційних прєменкох аж по 1951. рок, кед основане окремене подприємство под назву **Видавательно-друкарске предприятє „Руске слово”**. Главна задача му була *видавац политично-информативни новини и часопис за дзеци*. За тоту задачу подприємство доставало и финансийну потримовку тедишнїх власцох. О стимулованю литературней творчосци и финансийней потримовки за друкване литературних творох теди не мож було анї бєшедовац. Та заш лєм, традиция надвладала дочасову кризу, та – дзекуюци ангажованю єдней часци наставнїцкогo кадра тедишней керестурскей Гимназиї и руководству новооснованей культурней асоцияциї под назву „**Руска матка**” (21. октобра 1945. року у Руским Керестуре) – уж за 1946. рок виходзи Народни календар, а рок познейше (1947) почина виходзиц и часопис за дзеци под назву „*Пионирска заградка*” (Як видзимє, пред войну виходзел часопис „*Наша заградка*”, а тераз його назва модификована по вимоги часу на „*Пионирска заградка*”, але не до тей мири же би не указовала на континуитет!).

Та и у таких не до конца регулованих условийох Руска матка и „Руске слово” находзєли моци и за издаване кнїжочкох за дзеци. Спочатку нашо авторє не понукали своєю твори, бо ше од нїх очековало „идейно унапрямєни” твори, котри би були у функциї идейно-политичного превихованя младих генерацийох, та ше нашо видавателє, по угляду на видавательох пубикацийох на сербским языку, ориєнтовали на прєкладанє таких творох советских авторох зоз сербского

язика и творох визначних актуалних авторох зоз сербскогорватского языкового подруча. Так у тим периодзе на руским языку вишли тоті публикації за дзеци:

1. **Приповідки о Ленінови** (автор А. Кононов), преложели Дюра Варга и Гавриїл Г. Надь, 1948. року.
2. **Вочи опасносцом** (приповідки вецей советских авторох), преложел Гавриїл Г. Надь, 1949. року.
3. **Армия охрана твоя** (автор Бранко Чопич), преложел Гавриїл Г. Надь, 1950. року.
4. **Приповідки за дзеци** (автор Владимир Назор), преложел Микола М. Кочиш, 1953. року.
5. **Приповідки о Титови** (автор Миролуб Євтович), преложел Дюра Латяк 1960. року
6. **Приповідки партизанки** (автор Бранко Чопич), преложел Микола Скубан, 1960. року.

Попри тим, як додаток „Пионирскей заградки” виходзи з друку сличка зоз школярского живота под насловом „**Чудесни слова**”, котру обробел Михал Ковач, 1960. року.

Треба ту спомнуц и даскельо сликовніци, а то:

1. **Тидвик добродушни єлень** (автор Сойс), преложел Микола Кочиш, 1953. року.
2. **Бависка зоз кромплъох** (автор Нандор Майор), преложел Микола Скубан, 1959. року.
3. **Кристофор Колумбо** (автор Петар Мардешич), преложел Дюра Варга, 1960. року.
4. **Качочка** (автор не назначени), преложел Микола Скубан, 1961. року.
5. **Пищалка на три гласи** (автор не назначени), преложел Микола Скубан, 1961. року.
6. **Яни и Ганча** (автор не назначени), преложел Микола Скубан, 1961. року.

Треци период (1963-1990)

Треци период у видаваню литератури за дзеци можеме положиц до рамиках медзи двома антологиями. **Першу, Антологию дзецинскей поезії**, пририхтал редакційни колегиум од трох членох на чолє зоз Янком Рацом, котри теди бул и главни и одвичательни редактор „Пионирскей заградки”, а помогли му Микола М. Кочиш и Микола Скубан, а одвичатеьни редактор публикації бул Дюра Варга. З друку вишла 1964. року, але ей пририхтоване окончене у рамиках видавательного плана за 1963. рок. **Другу антологию**, под назву „*Хмара на верху тополі*”, составела писателька и новинарка Ирина Гарди Ковачевич. Рецензенти були др Яков Кишюгас и Микола Шанта, а главни и одвичательни редактор бул др Юлиан Тамаш. З друку вишла 1990. року.

Тот период медзи спомнутима двома антологіями можеме наволац „**Златни период у видаваню літератури за дзеци**”. Теди, од 1963. по 1970. рок, каждого року за дзеци обявйована голем по една кнїжка. Але од 1970. по 1980. рок, у даєдним року виходзели и по три кнїжки за дзеци. Бул то вельки стимул и за наших писательох же би ше опредзелели писац літературу за дзеци.

Як зме уж спомли, у медзивойновим чаше у літератури наменшей дзецом маме лєм даскельо замерковани мена, як цо то Янко Фейса, Силвестер Саламон, Гавриїл Костельник, Михайло Ковач и ище два-три меней замерковани особи, з найвекшей часци у часопису „Наша заградка”.

У другим периодзе, т.е. у перших децениях по Другей шветовой войны, нашо предходніки у видавательней діялносци ше ориєнтовали на прекладану літературу за дзеци. Аж у трецим периодзе ше гу писательом з медзивойнового периода приключую ище даєдни зоз старших и нашо млади авторе. Так ше гу Янкови Фейсови и Михайлови Ковачови приключую: Микола М. Кочиш, Гавриїл Г. Надь, Микола Скубан, Мирон Будински, Евгеній М. Кочиш, Марія Горняк Пушкаш, Василь Мудри, Яким Олеяр, Янко Рац, Владо Костелник, Штефан Гудак, а кус познейше и Ирина Гарди Ковачевич, Мирон Канюх, Меланія Павлович, Дюра Папгаргаї, Ксенія Мучаї, Серафіна Макаї, Силвестер Макаї и Мирон Колошняї и ище дзепоедни меней продуктивни авторе. Їх твори ше спочатку обявою лєм у дзєцинским часопису „*Пионирска заградка*”, але пошвидко ше починаю видавац и як окреми публікації.

Так у чаше од 1963. по 1970. рок обявени тоти кнїжки за дзеци:

1. Микола М. Кочиш: **Крочаї**, 1963
2. **Антологія дзєцинскей поезії**, 1964 (у котрей своєю твори обявели Янко Фейса, Михайло Ковач, Гавриїл Г. Надь, Яким Олеяр, Микола М. Кочиш, Василь Мудри, Мирон Будински, Меланія Павлович и Микола Скубан)
3. Микола Скубан: **Дванац мешацї**, 1965
4. Янко Фейса: **Желєни лісточка**, 1965
5. Мирон Будински: **Воденїчка на стріберним потоку**, 1969
6. **Слунечни роки**, 1969 (зборнік приповедкох за дзеци, у котрим заступени Михайло Ковач, Евгеній М. Кочиш, Микола М. Кочиш, Янко Рац, Владо Костелник, Штефан Гудак, Мирон Будински, Евгеній Чакан, Микола Скубан и Дюра Папгаргаї).

А у чаше од 1971. по 1980. обявени кнїжки слїдующих авторох:

1. Штефан Чакан: **Басни**, 1971
2. Микола М. Кочиш: **Дзелїме радосц и чежкосци**, 1972
3. Марія Горняк Пушкаш: **На рукох мацериних**, 1973
4. Евгеній М. Кочиш: **У млєчней драги**, 1973
5. Василь Мудри: **Подшнїжніки викукую**, 1973
6. Евгеній М. Кочиш: **Чайка**, 1974
7. Микола Скубан: **Колач**, 1974

-
8. Яким Олеяр: **Вивирка чека жиму**, 1975
 9. Янко Д. Рац: **Мойо и твойо слички**, 1975
 10. Микола Скубан: **Стари ствари**, 1976
 11. Ирина Гарди Ковачевич: **Тисяч радосци**, 1976
 12. Мирон Канюх: **Добридзенька**, 1976
 13. Михайло Ковач: **Перши радосци**, 1977
 14. Дюра Папгаргаї: **Не дам свойо роки и квит**, 1977
 15. Евгений М. Кочиш: **Брига**, 1978
 16. Ксения Мучаї: **Гвиздочки ходза по жеми**, 1978
 17. Микола Скубан: **Добри тоти дзеци**, 1978
 18. Михайло Ковач: **Писні Діда Заградара**, 1979
 19. Серафина Макаї: **Фестивал животиных**, 1979
 20. Силвестер Макаї: **Пирогі о три роги**, 1979
 21. Яким Олеяр: **Весели часи**, 1980
 22. Дюра Папгаргаї: **Конєц швета**, 1980

Од 1980. по 1990. рок затераз нам не доступни точни библиографски жридла, та и тото цо ту наведзене не можеме тримац як точне. Медзитим, єст причини вериц же ше число видатих насловох не розликує вельо од того цо го ту наводзиме:

1. Микола Скубан: **Рибна свадзба**, 1982
2. Мелания Павлович: **Сонне бавенє**, 1982
3. Ирина Гарди Ковачевич: **Бависка**, 1984
4. Янко Рац: **Лєсаров любимец**, 1985
5. Штефан Чакан: **Басни 2**, 1986
6. Мирон Колошняї: **Ту мам очко**, 1987
7. Мелания Римар: **Лєто у діда**, 1987
8. Михал Рамач * Любомир Сопка: **Сказка о гушлярови и гушлі**, 1987
9. Мелания Павлович: **Били жаданя**, 1988
10. Ирина Гарди Ковачевич: **Хмара на верху тополї (антология)**, 1990

Попри тим, у периодзе од 1967. по 1981. рок видати и даскельо сликовніци и публикаці, самостойно и у кооперації з другима видавателями, як, наприклад:

1. **Дзиви лебеди** (Г. К. Андерсен), преложел Дюра Папгаргаї, 1967. року
2. **Сказка о ядловцу** (Г. К. Андерсен), преложел Дюра Папгаргаї, 1967. року
3. **Швиняр**, преложел Дюра Папгаргаї, 1967. року.
4. Микола М. Кочиш: **Заячок на ляду**, 1975. року.
5. Микола М. Кочиш: **Путованє по Слунковой системи**, 1975. року
6. Юлиян Каменїчки: **Нєсташна азбука**, 1976. року
7. Душан Радович и Душан Петричич: **Шедні най побешедуєме**, 1981, у прекладу Мирона Канюха.

Удало ше нам признациц и же од 1990. по 2011. рок вишли тоти кнїжки за дзеци:

1. Мелания Римар: **Слунечков сон**, 1991
2. Серафина Макаї, **Вчера сом ше ошачовал**, 1991
3. Владимир Сабо Дайко: **Ровні цар**, 1996, 2005
4. Мелания Римар, **Пошептала ми птица**, 1999
5. Мелания Римар, **Сказков заглавчок**, 2001
6. Мелания Павлович (постхумно): **Розбавене лето**, 2003
5. Агнета Бучко: **Стриберни мотиль и други сказки**, 2004.
6. Серафина Макаї, **И ми, вера, циркус правели**, 2007
7. Ирина Гарди Ковачевич: **Дванац сказки**, 2008
8. Серафина Макаї, **Бавиме ше на бини**, 2009
9. Штефан Гудак: **Кудлик Пудлик чека газду**, 2010
10. Ксения Варга: **Облак до швета**, 2011

Як мож заключиц з наведзеного, период од 1963. по 1990. рок з полным правом заслужує атрибут „*златни*”, бо у нїм видати 45 наслови уметнїцкей литератури за дзеци, а то три раз вецей як у предходних двох периодах, не уключуюци и виданя цо вишли з друку после 1990. року по нешка. То було можливе прето же ше о тим старал окремни видавательни совет. Каждого року утвердзована структура видавательного плана за наступни рок. Дефицитарни обласци виданьох ше стимуловало преїг розписованя конкурсох, а средства за того ше видвойовало зоз власних приходах, т.е. з приходах од предатих кнїжкох. На тот способ ше доставало жадани змисти не лем з обласци дзецинскей литератури, але и за други обласци (як, напр., за приповедку за одроснутих, за роман, за драму, итд.).

А же квалитет литературних творох, достатих на таки стимулативни способ, наисце задовольовал предвидзени критериюми, доказую позитивни рецензиї квалификованих рецензентох, а потвердзую то и даскельо награди „Невен”, котри додзелени даєдним автором творох з обласци дзецинскей литератури (Мелания Павлович, Штефан Чакан, Мирон Канюх и др.)

На концу, треба наглашиц же „Руске слово” не єдине видавало уметнїцку литературу наменєну дзецом. Робел то и Завод за издаване учебнїкох у рамикох школскей лектири и Дружтво за руски язык, литературу и културу.

Публикациї Заводу за издаване учебнїкох не маме на розполаганю, та их ту не можеме навесц, гоч знаме же их єст значне число зоз спомнутого периода, та, по нашим думаню, заслужую окремну анализу, прировнуюци зоз наставним планом и програму за основношколске образованє.

Дружтво за руски язык, литературу и културу почина издавац публикациї за дзеци у другей половки дзеведзешатих рокох прешлого вику. Нет их вельо, та их ту можеме и начишлїц:

-
1. Ксения Папуга, **Госц у нашим дворе** – *сликовніца*, 1997
 2. Ксения Папуга, **Моя хижа** – *сликовніца 2*, 1998
 3. Наталия Голуб, **Не мам злата, мила мамо**, 2000
 4. **Квитки з нашей заградки**, 2004 (у сотр. зоз „Руским словом”)
 5. **Ластовички 2**, Зборнік текстох за предшколски дзеци, 2005
 6. Гелена Гафич Стойков, **Сни малей Иринки спод едней перинки** - *сликовніца*, 2008
 7. Хелена Хафич Стойков, **Снови мале Иренице испод једне дуњице** - *сликовніца*, 2008
 8. Малания Павлович, **Белави лет** - Меланија Павловић **Плави лет**, 2009

Место заключения:

Златни период издавательней діялносци за дзеци нам понукнул даскельо искусства, котри би мож було применіц и у нешкайшим чаше, а то:

1. Пре нашу малочисленосц на тих просторох не требало би допушиц спонтане зявйоване литературней творчосци за дзеци, бо вона состойна часц фундамента нашого национального идентитета.

2. Искусство зоз скорейших рокох нам указуе же ше найлепши успех посцигуе у творчосци за дзеци (а и творчосци вообще) кед ше о тим перманентно стара даяке дружтвене цело (комисия, одбор, совет итд.). Воно спатра ефекти витвореного и потреби воспитно-образовного процесса зоз тей обласци, та сновательови сообщуе својо препоруки.

3. После демократичних пременкох у нашим дружтве „Руске слово” престало буц єдина издавательна хижа котра обявуе твори наших писательох, та би инициатор за формоване спомнутого цела (та аж и його снователь) могло буц Дружтво за руски язык и литературу, Завод за культуру войводянских Руснацох, або одвитујуци одбор нашого Национального совету. Тото цело би својо препоруки могло прешлїдзиц Национальному совету Руснацох, котри би их пренес потенциалним издавателем и ведно з нїма ше старал о обезпечованю потребних финансиюх за друковане и о достойним винаградзеню автором за уложени труд.

4. Познате нам же ше издавательна діялносц на нашим языку економски не може покриц. Искусство зоз скорейших рокох нам указуе же ше економски можу покриц лем тоти виданя котри ше друкуе у вецей як 3000 прикладнікох, и то лем теди кед ше цали тираж розпреда! Нашо тиражи дзешец раз менши, та без дотацийох и спонзорства не мож очековац даяке обачлївше напредоване. Кед спомнутей потримовки не будзе, вец ше случи таке же кнїжки будзе обявйовац лем тот цо ма пенежи, без огляду чи його твор по уметніцким досягу задоволюе жадани критерії.

Ђура Лаћак

**ЗЛАТНЕ ГОДИНЕ КЊИЖЕВНОСТИ
ЗА ДЕЦУ НА РУСИНСКОМ ЈЕЗИКУ**

Резиме

Развој књижевности за децу на русинском језику може се поделити на три периода: први од 1921. до 1945. године, други од 1945. до 1962. године и трећи од 1963. до 1990. године, за који се са пуним правом може рећи да заслужује атрибут „златни”, јер је у том интервалу издато 52 наслова уметничке књижевности за децу на русинском језику.

Djura Laćak

**GOLDEN YEARS OF THE CHILDREN'S LITERATURE
IN THE RUTHENIAN LANGUAGE**

Summary

The development of the children's literature in the Ruthenian language could be divided into three periods: the first from 1921 to 1945, the second from 1945 to 1962 and the third one from 1962 to 1990, which could be rightfully considered as „golden”, as 52 titles of the art literature for children in the Ruthenian language were edited.

ЖИВОТ И ТВОРЧОСЦ МИКОЛИ М. КОЧИША

Абстракт: Микола М. Кочиш – руски педагог, лингвиста и писатель (1928-1973). Бул главни инициатор за сноване Друштва за руски язык и його перши председатель (1970). Як человек, Микола Кочиш бул скромни, у словох одмерани, вше порихтани помогнуц и прияц сугестий. У каждым Кочишовим ділу препознаваме поету залюбеного до плодней Панонскей ровніни, до трапези свойого народу, до його чежкей прешлосци. Вязани за тоту ровніну, Кочиш и читательови преноши шицку свою любов гу ней. Писатель преокупировани зоз каждодньовим животом у школи, доме, на улїци, так же и його діла приказую реалносц и блїзки су каждому читачови. У чаше переменкох гу лепшей будучносци вон поволуе свой народ же би не остал „на крижней драги” (збоку), бо: Живот нас вола на діла нови и славни. Авторов приступ гу малому читательови без окремого „наравоучения”. Микола М. Кочиш не претендовал на модерну форму писаня, його форма класична.

Ключни слова: Руски педагог, лингвиста и писатель. Снователь Друштва за руски язык. Залюбени до Панонскей ровніни. Класична форма писаня. Без „наравоучения”.

Кед слово о ділох хтори наш звичайни читатель може провадзиц, вец час не значни за тоти діла хтори тирваю длужей од переходносци. Окреме є не значни за діла хтори континуовани, кед їх наставане ма свой уж далеки початок у нашим паметаню. Так діла Миколи Кочиша маю вельке значене за нашу руску литературу, але и за войволянску. Окреме вредни и талантовани, чувствительни и прецизни у виражованю, так як то лєм лингвисти можу у одредзованю правилох и мирох, Микола Кочиш ше у своєї роботи твардо трима традиції нашей литератури. Вязани за плодну панонску ровніну, Кочиш и читательови преноши шицку свою любов гу ней. У каждым його ділу ми препознаваме поету залюбеного до тей чарней и масней оранїни, до трапези и зною свойого народу, до його чежкей и боляцей прешлосци. Боляцо чувствительни на прешлосц, а твардо прешвечени до часу у хторим жил, вон збунети пред переменками и твардо прешвечени же и його народ мал боляцу прешлосц. Зоз переменками за лепше ютре, хтори були у його чаше, и вон часто оставал збоку, або як цо то вон гварел, на крижней драги. Вон вери до человека хтори шмело крача до будучносци, але

за нього и страхує пре виковне заоставане. Тиж так, на хвильки мож обачиц же и вон дараз страхує за себе пожадац лепше место под слунком. Розопяти медзи вереньом и подозривосцу, Кочишово стихи то ясно виражаю: „Але то прешло, прешли уж часи давни, препадли царства, паньства и шицки враги. Живот нас вола на діла нови и славни, та рушме, рушме и ми зоз крижней драги!”

Микола Кочиш народзени у Дюрдьове 1. децембра 1928. року у худобней селянскей фамелиї. Оцец Михал и мац Юла мали дзешецеро дзеци, од хторих шесцеро остали у живоце. Условиа за живот такей численей фамелиї були барз чежки, та ше и сам писатель у живоце вельо натрапел. На остатку ше опредзелел робиц зоз дзецми и за дзеци. Треба наглашиц же попри шицким цо зробел за свой народ и як писатель и як лингвиста, Кочиш бул главни инициатор за сноване Друштва за руски язык, як и його перши председатель. За свою обяжну и пожертвовну роботу достал велї припознаня. Як человек, Микола Кочиш бул скромни, у словах одмерани, вше порихтани помогнуц и прияц сугестий почитуюци достоинство каждого человека. Свойо становиска вше обгрунтовал зоз добре одмеранима словами. Водзел бригу о шицким и о шицких, лем свойо здраве занедзбал. Прето и умар барз вчас и нагло у 45. року живота. Поховани є у Новим Садзе.

Найчастейша тема Кочишових ділох то дзецко, або уж одроснути человек, зоз своїма животнима проблемами, хтори ше бори за фалаток хлеба. Ту писатель анализує человека бачванско-сримскей жеми, хтору керчел, сцекал од огня и води и знова ше врацал, пре хтору церпел, плакал, бул уквильовани и згажени и гинул. Тот человек, хтори пред двасто шейдзешат и вецей роками крочел на тоту жем гледаючи лепши живот, хтори ше навики борел за свойо Я, то тема Кочишових ділох. Тот його герой, хтори вше чувствовал же и за нього ту єст фалат жеми, хтора му за шерцо приросла. Тому народу, зоз цалим своїм єством припада и Микола Кочиш. Оптимизем до человека му ясни, до человека малого и анонимного хтори твори народ, а и його діла ище прилаплівшима. Тот мали анонимни человек вироснул до человека през бавене, през зраженя и побиди, искусствия, спознаня и каеня. Цали тот його живот малого одредзує його живот уж одроснутого. Микола Кочиш прилапує твердзене педагогох и психологох же ше у малей особи уж на початку скрива заренко хторе познейше придзе до вираженя. Заренко доброго, або заренко злого. Але, можебуц ше тото зле заренко зніщи и поцишнє до чоґошик доброго. Бо человек твори живот, твори будуче Я... А слово „мац” то коруна векшого од найвекшого хторе створел человек.

Кед читаєме поезию, а и прозу хтору подаровал дзецом, обачиме же є не супермодерного стилу, бо сам автор не претендовал на таку форму писаня. Авторів приступ гу малому читательови педагогийно оправдани без окремого „наравоученя”, психично правилно одмерани, не супермодерни, але правдиво сучасни. А то найстабилнейши фундамент його творчосци. Його діла – фото-импресий зоз живота на паперу. Писатель преокупировани зоз каждодньовим

животом які доживіюєме найчастейше у школи, доме, на улїци и найблїзшей околини, так же його діла блїзки, каждодньово и реални. Дзекуюци тому же ше писатель твардо трима традициї, вон нам у своїх ділох приноси єдно огромне благо хторе, як и кажды Руснак, нашлїдзел од своїх. Треба наглашиц и педантносц зоз язичного боку, як и богатство змисту. Його словнїк не компликовани, його приповеданє спонтане.

После того могло би ше вицагнуц и даяки общи характеристики: Класична форма приповеданя и дидактична нїтка. Уметнїцка равновага приповедкох не виедначена. Литературни роботи Миколи Кочиша тоти:

1. „Крочаї” – зборнїк приповедкох за дзеци;
2. „Дзелїме радосц и чежкосци” – зборнїк писньох за дзеци;
3. „Ми ту не госци” – зборнїк писньох за старших;
4. Приповедки „Митров син”, „Приятеле”, „Остатня надїя”, „Гамиштво”, „Велька новосц”, „Ноц на драже”, „Необчекованя”, „Пляскач”, „Зоз отворенима очми”, „Младосц”, „Притаєна радосц” и други.

Серафина Макаји

ЖИВОТ И СТВАРАЛАШТВО МИКОЛЕ М. КОЧИША

Резиме

Микола М. Кочиш, русински педагог, лингвиста и књижевник. Био је главни иницијатор оснивања Друштва за русински језик и његов први председник. У књижевним делима Миколе М. Кочиша препознајемо писца заљубљеног у плодну Панонску равницу и народ који је везан за ту равницу. Преокупиран свакодневним животом у школи, породици и на улици у својим делима приказује реалност блиску сваком читаоцу. Кочишев приступ малом читаоцу је без посебног „наравоученија”. Он не претендује модерној форми писања, његова форма је класична.

Serafina Makaji

LIFE AND CREATIVITY OF MIKOLA M. KOČIŠ

Summary

Mikola Kočiš, the ruthenian pedagogue, linguist and writer. He was the chief initiator of foundind the Society od Ruthenian language and its first President. In the literary works of Mikola M. Kočiš we recognize the writer being in love with the fertile Panonian plain and the people being joined with this plain. Being preoccupied with everyday life in the school, family and on the street, he presents in his works the reality near to each reader. Kočiš's accessibilty to little reader is without special „lesson”. He does not pretend to a modern writing form, his form is classic.

 Оливера Шиячки

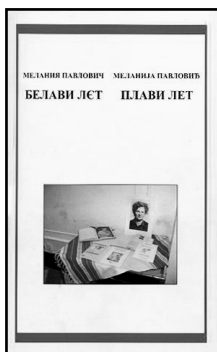
ТАЙНИ ДЗЕЦИНСТВА МЕЛАНИЈА ПАВЛОВИЧ: БИЛИ ЖАДАЊА И БЕЛАВИ ЛЕТ

Абстракт: У књижки приповедкох Меланиј Павлич (1932-2002) ше приповеда о дожицох дзецох, хтори маю свой окремини швет полни мриј. Найвещей ше приповеда о городских дзецох, хтори остали без даедних спознаньох о общим швец. У першей часци књижки описани реални дожица, у другей часци приповедки сказковити, блізки дзединскому швету мриј. У приповедкох приходзи до вираженя дзединска потреба за бависком. Не заобидзени анї екологийни проблем. Приповедане источасно наивне и мудре. Авторка з прикриту дидактику дава сугестий дзецом.

Ключни слова: Књижка „Били жаданя” Меланиј Павлич. Дожица городских дзецох. Дзедински жаданя и бриги, потреба за бависком. Проблем загадзеносци природи. Наивне и мудре приповедане. Прикрита дидактика.

Приповедки Меланиј Павлич то возбужуюци дожица з дзединства. Вона у своїх приповедкох сугестивно бешедуе о дожицох хтори ше не забуваю. Поправдзе, шицко у приповедкох подредзене цеплим чувством дзецох. И дзеци маю свой швет, окремини, дакеди чудни, але то їх швет. Упадліве же вони жадаю дожиц тот свой швет полни мриј и прето су обняти з емотивнима дожицами. Интересантни праве тоги описи дожицох любопитливіх дзецох кед ше вони знаходза на шицки способи же би дошли до того цо их интересуе и того цо им барз важне у живоце.

Кажда ей приповідка окремна, и кед бешедуе о городским живоче и кед цепло описуе дожица на валале. Шицко ше у приповідках доживуе през бависко. Приповідане источасно наивне и мудре, цо тим приповідком дава окремни характер.

И покля у першей часци БИЛИ ЖАДАНЯ – дожица з дзединства описани на реалней основі, у другой часци кнїжки приповідки повязани з фикцию и сказковити, але барз блїзки дзединскому швету мрії. Ту розлични дожица дзедох з предметами з хторима ше каждодньово стретаю и хтори их опоминаю на каждодньово обовязки. Розуми ше, то ранши бриги, хтори ше доживую и у сну, и стаємни страх же би ше не запожнело до школи. Тиж так, ту интересантносци з вилету, дожица природи так як то у їх буйней фантазиї. У ствари, тот швет „зоз билей пени”, як з полно мрії припеда писателька, баржей ше пачи дзедом як гевтот швет з бетону. Шицко ше ту збува у жаданьох хтори им важни и треба их витвориц по каждую цену, як цо Перица жадал мац заячка („Задумане не витворене”) аж док не похопел же животиня не лем за бависко, але ше человек о ней муши и старац. Або у приповідки „На полю”, кед под груду требало найсц ярабицово вайца. Интересантна и приповідка „Бреза шушоци” о мрийовитих дожицях з вилету, кед Мирко бешедуе зоз брезу жадаючи чюд як настали брезі, вон през сон дозна приповідку о брезі. Шицко ше случуе на граніци сна и яви, бо дзединска мрия безконечна. И у приповідки „Чаривна гомбуля”, дзе шицко тиж подредзене безконечней мрії, придзе до вираженя тотя дзединска потреба за бависком. Так Иван, док леци у чаривней кулі, будзе доживйовац якиш нови швет з мрії, хтори таки обсессивни, та го дзеци доживую як даяку свою дїйсносц.

Приповідки найвещей припедаю о городских дзедох, хтори на даяки способ охудобнени, бо остали без даедних спознаньох о обцим швеці, а окреме су поучни кед ше виражуе интересоване дзедох за рижни животині, рошлїни и шицко того цо звонка їх досягу. Прето жаданя барз важни у тим їх швеці, та так и у приповідки „Биле жадане”: кед ше дацо пожада, то ше и витвори. Так дзивчецу у парку сообщуе голубица же ше ей сполні жадане, а кед пришла дому, чула же ма брата. Шицко у тих приповідках подредзене цеплим чувством дзедох и їх швету, хтори дїйствуе дакус чудно, але то їх швет. У приповідках Меланїї Павлович не занедзбани ані екологийни питаня. На барз интересантни способ у приповідки „Птици помоц гледаю” описани проблем загадженосци варошу и як птици даваю приклад як треба очисциц шицко цо загадзене. Вона ше и ту спонтано зжила з природу и ей красу и жада тоту красу пренесц и младшим, же би ю вше чувствовали як и вона.

Очиглядне же Меланія Павлович з тима интересантними приповідками непрерывно уважно слухала того цо дзеци робя, але вона им окреме жада дочаровац зоз своїма приповідками шицко гевто цо им зроби живот рижнороднейшим и богатшим. Вона не занедзба ані прикрити дидактику, цо будзе ише една вредна характеристика додата тим приповідком. И прето у ей

кніжках каждая прыповедка интересантна и кед прыповеда о живоце городских дзецох и кед описуе дожица на валале. За младих у тей кніжкі прыповедкох ест вельо тайни хтори треба дознац, а Мелания Павлович им схопно сугеруе цо треба же би робели, бо вона одлично розуми дзецинске бависко и вона им зоз спонтанима сугестыяма шепне як треба же би ше справовали же би посцигли свойо. Прето ше ей кніжка „Били жаданя” вше будзе читац у едним диху до конца. Праве прето и даскельо прыповедки зоз тей кніжкі вошли и до ей найновшей БЕЛАВИ ЛЕТ, хтора обявена 2009. року.

Мелания Павлович, Дюра Латяк и Оливера Шиячки
(Руски Керестур, 80-рокох 20. вику)

Оливера Шијачки

ТАЈНЕ ДЕТИЊСТВА
Меланија Павловић: БЕЛЕ ЖЕЉЕ И ПЛАВИ ЛЕТ

Резиме

У књизи приповедака Меланије Павловић „Беле жеље” прича се о доживљајима деце, која имају свој посебан, маштовит свет. Приповетке највише говоре о градској деци, која су на неки начин осиромашена, јер су остала без извесних сазнања о општем свету. У првом делу књиге доживљаји из детињства су описани на реалној основи, а у другом делу приповетке су бајковите, веома блиске дечјем свету маште. У приповеткама долази до изражаја дечја потреба за игром, све се у њима доживљава кроз игру. Причање је у њима у исто време наивно и мудро. Меланија Павловић не заобилази ни проблем загађености града: она настоји да лепоту природе саопшти и младима. У овој књизи прича има за младе пуно тајни које треба сазнати, а Меланија Павловић им прикривеном дидактиком вешто сугерише шта треба да раде, како да се понашају да би успели.

Olivera Šijački

SECRETS OF THE CHILDHOOD OF
Melanija Pavlović: WHITE WISHES AND BLUE FLIGHT

Summary

In the book of short stories of Melanija Pavlović „White wishes” are presented the adventures of the children having their particular imaginative world. The short stories relate mostly to the city children becoming in any way poor, as they are left without knowing the general world. In the first part of the book, the adventures of childhood are described on the real basis, and in second one the short stories are fairy, very close to the children’s imaginative world. In the short stories is pointed out the children’s need for game, all in them is lived to do by game. The talking is naive and sage. Melanija Pavlović does not avoid even the problem of pollution of the town: she tends to present the beauty of the nature to the young people as well. In this book, the short story for the young people has many secrets to be known, and Melanija Pavlović is suggesting skillfully, by the claimed didactics, what they have to do, how to behave to become successful.

Мелания Римар

МЕЛАНІЯ ПАВЛОВИЧ 55 РОКИ ЗОЗ „ЗАГРАДКУ”

Абстракт: Писателька Мелания Павловичова (1932-2002) зоз часописом за дзеци по руски „Пионирска заградка” сотрудзовала од самого початку виходзеня тей новинки (1947. року). През тоти 55 роки сотдудніцтва скоро у кождим чишле мала обявену голем єдну, а часто и по два писні, драмску сличку лебо кратку приповедку. Провадзела рочни часци, швета и ювилеї, та зоз стихами ошпивйовала важни подїї.

Ключни слова: часопис, дзеци, писньочки, приповедки, драмски слички, кніжки.

Перше число часопису за дзеци по руски „Наша заградка” вишло у юнию 1937. року, а уж 1940. року у фебруарским чишле часописа у рубрики „Даровали на фонд „Нашей заградки” обявене и мено школярки першей а класи Меланки Джуньовой. То наша писателька Мелания Павловичова. Тот єден даровани динар бул єй перше доприношене „Заградки”.

Друга шветова война прервала виходзене часописа, але по законченю войны, накадзи 1947. року почала виходзиц „Пионирска заградка” Меланка Джуньова, теди уж штредньошколка, обявела свою першу писньочку за дзеци. Лем даскельо нашо писателе ше можу похвалїц же у литератури росли ведно зоз „Заградку” од самого єй „народзеня”. Павловичова (дзивоцке Джуньова) полни 55 роки обявйовала писні, приповедки и драмски слички на бокох нашого єдиногo часописа за дзеци. Вше ишла вочи рочним часцом, шветом и ювилеєм, и нїгда ше єй не случело же би, поведзме, писню о Дїдови Мразови не закончела по конец новембра, лебо писню о пчолкох и туліпанох по початок яри. Знала чому будзе пошвещене шлїдуєце число „Заградки”, як кед би була єй главни редактор, або голем учителька чи наставнїца у даєдней рускей школи. Зросла ше зоз часописом и попреплетала жили у самим кореню.

Препатраюци нешка уж 65 рочнїки „Заградки” повеме же була прави воспитач, педагог, права учителька и мац шицким читачом. Знала закукнуц до каждой дзєцинскей думки и жаданя, знала повислуховац тайни шептаня и тих наймладших у дзєцинских заградкох, але и тих найвекших дзєцох у школских лавкох, та вец до „Заградки” зоз стихами о лабди, авточкох, шпоргецику, бабкох, о школскей ташки, кнїжкох и залюбених очох прицаговала єднак и малих и вельких. Часто у єдним чишле мала и по два–три писні, а у єй найплоднейших, седемдзешатих и осемдзешатих рокох прешлого вику не було числа без єй писні,

приповідки або драмської слички. Обачела и недостаток загадках у стишках и руских розчитованках, та „Заградковим” читачом подаровала наисце вельо таки крадучки и легучки стихи за роздумоване и ламане языка по руски.

У велькей мири дзекуюци Меланії Павловичовой, „Заградка” велім учительком була едно од главних наставних средствох кед требало пририхтац школярску програму з нагоди Дня женох, Дня Републики, Нового року и других шветочносцох, бо наша писателька вше мала инспирації и сцелосци написац и цали рецитал, гоч за таке діло требало попрепатрац вельо кніжки руских авторох и повиберац одвитуюци тексти.

До „Заградки” Павловичова уведла и привитала як милих госцох познатих сербских и других писательох, як цо: Гроздана Олуїч, Мира Алечкович, Оливера Шиячки, Весна Парун, Радмила Гикич, Любивое Ршумович, Раде Обренович, Душан Дюришич, Момчило Тешич, Драгутин Огнянович, Райко Йовчевски и велі, велі други. Прекладала їх приповідки и прешпивйовала писні, та так нашому часопису отверала дзвери и гу припадніком других народох и народносцох. И нешка ю паметаю сотрудніки и редакторе часописох за дзеци на словацким, мадярским, румунским, македонским, болгарским и других языкох. Дасдни писателе у Чарней Гори (Душан Дюришич, Драго Божанович...) чуваю шицки прикладніки у хторих Мелания Павловичова прешпивала їх стихи.

Дзеци рошню зоз „Заградку”, а вец, кед цалком повирастаю, одходза, але часопис предлужуе жиц дзекуюци таким вирним, сцелим и витирвалим сотрудніком яка була Мелания Павловичова.

Кніжки за дзеци Меланки Павловичовой

Меланија Римар

МЕЛАНИЈА ПАВЛОВИЋ 55 ГОДИНА СА „ЗАХРАТКОМ”

Резиме

Меланија Павловић (1932-2002) је једна од најактивнијих сарадника часописа за децу на русинском језику „Захрэдка“ (раније „Пионирска захрэдка”). Песме је објављивала од самог почетка излажења часописа – од 1947. године. У сваком броју је имала једну, а често и две песме, кратку причу или драмску сличицу. Пратила је годишња доба, празнике и јубилеје које је часопис обележавао, па је увек налазила инспирације и поклањала читаоцима-деци пригодне стихове посвећене наилазећем празнику. Сарадња дуга 55 година оставила је неизбрисиви печат на странама „Захрэдке“, јер је књижевница Меланија Павловић уградила велики део себе у једини часопис за децу на русинском језику.

Melanija Rimar

MELANIJA PAVLOVIĆ 55 YEARS WITH „ZAHRAТKA“

Summary

Melanija Pavlović is one of the most active collaborators of the children's review in the Ruthenian language „Zahradka“ (Garden), (formerly „Pionirska zahradka“ - Pionuers' Garden). She published poems from the beginning of the review's appearance – from The year 1947. She had, in each item, one poem, frequently two poems as well, a short story or a dramatic image. She followed the seasons, holidays and jubilees, being noted by the review, so that she was finding always the inspiration and giving to the readers-children the appropriate verses dedicated to the approaching holidays. The collaboration of 55 years left the indelible stamp on the pages of „Zahradka“ (Garden), as Melanija Pavlović mostly incorporated herself into the unique children's review in the Ruthenian language.

Ирина Папуга

О ПРИРУЧНИКУ „ЛАСТОВИЧКИ” И ЗБОРНИКУ „ЛАСТОВИЧКИ” 2

Ластовички, Покраїнски завод за издаванс учебніокох
у Новим Садзе, 1976 / Ластовички 2,
Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2005

Абстракт: Приручник за вихователки у дзединскей заградки „Ластовички” (1976) и зборник текстох за предшколски дзеци „Ластовички” 2 (2005) друковани як велька потреба у работи руских вихователкох на пририхтованю дзецох за одход до школи. Видаванс приручника и зборника инициировал Актив воспитачкох/вихователкох руского языка ведно зоз дзединским писателями и предшколским педагогами хтори участвовали у виборе текстох.

Ключни слова: Предшколске воспитанс/вихованс, предшколски дзеци, актив воспитачкох/вихователкох, воспитни групи, яшелька, писателе за дзеци, програма воспитно-образовней работи.

ЛАСТОВИЧКИ (1976)

Длугорочна работа зоз руским дзеци предшколского возросту (у Руским Керестуре од 1902, у Коцуре од 1905. року) зохабела вельки и драгоцени шлїд у системи воспитаня и образованя на руским языке и вше давала, а и тераз дава добру основу за пририхтованс дзецох за одход до основней школи. Медзитим, кед у питаню фахова литература, як за вихователки, так и за дзеци, вона була барз скромна, а так повесц ані ей не було. Хасновали ше пригодни тексти зоз „Заградки”, читанкох, антологийох, авторских кнїжочкох писателюх за деци, прекладало тексти зоз сербского языка, оценьовало воспитну, образовну и уметніцку вредносц у складзе зоз воспитно-образовну роботу и возростом дзецох,

бо окремногo приручника не було.

Зоз формованьом Активу вихователкох зоз Руского Керестура, Коцура и Дюрдьова (1971) инициировани три значни групи питанюх:

1. предлог програми предшколского воспитаня и образования
2. вимога же би „Заградка” (*Пионерска заградка*) бок або два видвоела за наймладших и
3. издаване окремногo приручнїка за виховательки.

Розправи о тим водзени од 1972-1974. рок, а иницијативу руских вихователькох потримали: Педагогични завод Войводини, Покраїнски завод за издаване учебнїкох и часопис за дзеци „Заградка”.

Перше питанє було досц актуалне, бо були пририхтовани наставни плани и програми у школах Войводини и то по першираз на шицких языкох народох и народносцох у Войводини, та и по руски, а тиж и програма за предшколски возрост, на хтору дати зауваги кед у питаню руски язык и литература. Програма ше почала применювац од 1974. року, так же ше могло почац и зоз пририхтованьом пригодного приручнїка, цо и зробене и после дварочного пробного хаснованя рукописох у предшколских установох (1974-1976) пришло и до його издаваня.

Вимога же би часопис за дзеци „Заградка” на своїх бокох видвоел змисти за наймладших не була нова понеже часц „За наших наймладших” уж була друкована, лем виховательки жадали тот куцик сами пририхтовац, цо и прилапене.

Змист Приручнїка за виховательки у дзединскей заградки под назву „Ластовички” (1976) бул усоглашени зоз програму воспитно-образовней роботи предшколских дзецох и облапал тексти з литератури рушаюци од рочних часцох:

Идзе сшень, идзе знова (25 тексти),
Лєци, лєци шнїцок били (38),
Идзе яр, красна яр (28),
Гурчи комбайн, бринї коса (10),
Робота, здравє, бависко (53),
Животинї у природи (25),
Чудне чудо ше случело (13),
И тераз жию кед не помарли (10), як и
 дзедински шпиванки (19),
 розчитованя, народни присловки и загадки
 - вкупно понад 200 (249) тексти.

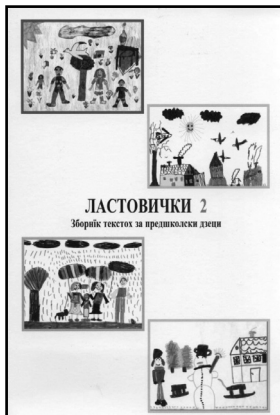
Авторе заступених текстох були найвещей нашо писателе: Михал Ковач (26), Микола М. Кочиш (18), Яким Олеяр (16), Микола Скубан (15), Мирон Будински *Данко Здогаданко* (12), Мелания Павлович (8), Янко Фейса (8), Ирина Гарди Ковачевич (7), Штефан Чакан (3), Гавриїл Г. Надь (3), Мария С. Горняк (3), Василь Мудри (2), Мирон Канюх (2), Мирон Колошнїя (2), Михал Симунович (2), Ксения Мучаї (2), Силво Ерделї (1), а тиж и други, як цо: Перл Бак, Шарл Перо, Лев Толстой, Сергей Михалков, Йован Йованович Змай,

Десанка Максимович, Драган Лукич, Душан Радович, Григор Витез, Мишко Кранец, Миролуб Єтович, Видоє Подгорец итд.

У виборе текстох, попри вихователькох Магдалени Колесар, Наталії Голуб, Марії Югас, Милеви Надь, Наталії Колесар и Марії Лазор участвовали и Еуфемия Варга зоз Покраїнского заводу за учебніки и Мария Чакан, просвітна совитніца за руски язык у Педагогийним заводзе Войводини. Редактор виданя бул Дюра Варга, а рецензент Ирина Папуга. Видруковане видане було добре прияте и „розпредане” досц швидко медзи виховательками и учительками, а и велі родичи жадали мац тоту кніжочку.

Кед тераз зоз дистанци часу од 35 рокох патриме же перша „Ластовичка”, як приручнїк, так сцixa 1976. року вошла до наших дзецинских заградкох, подобно як зна прилещиц и права ластовичка и же требало чекац полни 29 роки же би вишла друга, под исту назву „Ластовичка” (як зборнїк) – 2005. року, обнїма нас неспокой (озда не будземе и на трецу „Ластовичку” чекац 29 роки?) и источасно вельке жадане же бизме неодлуга дочекали трецу кніжочку зоз текстами за предшколски дзеци (кратки слички и под.).

ЛАСТОВИЧКИ 2 (2005)

Зборнїк текстох за предшколски дзеци „Ластовички” 2 вишол 2005. року як здогадоване на приручнїк под исту назву 1976. року, а тиж и як велька потреба у роботі руских предшколских установох, починаючи од яшелькового по предшколски возрост, односно по пририхтоване дзецох за одход до школи. Видаване „Ластовички” 2 ознова иницировал Актив вихователькох, хтори 1993. року обновел роботу у рамикох Дружтва за руски язык, литературу и культуру у Новим Садзе.

У виборе текстох, попри вихователькох по першираз участвовали и медицински шестри хтори робя на яшельковим возросту, як и дзецински писателе и предшколски педагогове и то: Мария Бобаль, Мария Бодянец, Ксения Вучкович, Наташа Дудаш, Емилия Костич, Блаженка Мецек, Цецилия Мудри, Татьяна Орос Саламун, Оленка Рац, Оленка Русковски, Даниєла Семан, Меланка Семан, Геленка Сегеди, Серафина Яглица, Наталия Колесар, Гелена Гафич Стойков и Мелания Римар. Рецензенти були: Мария Югас и Леона Тамаш Гаєр, за видавателя Ирина Папуга, а лекторе Наталия Рамач и мр Гелена Медеши.

Тексти у „Ластовички” 2 обєдинени до пейцох часцох:

- перша, под назву: *Яшелька* (45 тексти) пририхтана дзецом наймладшого возросту,
- друга *Єшень* (32),
- треца *Жима* (43),
- штварта *Яр* (63) и
- пията *Лето, розчитованя и други бависка* (108) и облапяю тексти по рочних часцох и ширше, так як то и вимага програма воспитно-образовней роботи зоз предшколским дзецми – вкупно коло 300 (290) тексти.

И на тот завод у виборе текстох участвовали воспитачки/виховательки хтори робя по руски зоз предшколским дзецми у порядних воспитних групох у Руским Керестуре, Коцуре и Дюрдьове и виховательки хтори зоз предшколским дзецми у Новим Садзе, Вербаше, Кули и Суботици пестовали, односно пестую руски язык.

При виборе стихох и других прилогах виховательком були на помощи тексти дзєцинских писательох, часопис „Заградка”, а найвецей ше операли на практичне педагогийне искусство у роботы зоз руским дзецми: на свойо власни теки и дньовніки у хторих маю надосц призначени писньочки, приповедки, розчитованя, театрални фалати, драматизації итд.

Найвекша часц текстох и на тот завод вишла зоз пирка руских писательох, а то: Гавриїл Костельнік (1), Михал Ковач (10), Микола М. Кочиш (3), Яким Олеяр (22), Мелания Римар (34), Мелания Павлович (13), Серафина Макаї (17), Силвестер Д. Макаї (10), Василь Мудри (10), Ирина Гарди Ковачевич (5), Мария С. Горняк (6), Мирон Будински (4), Янко Фейса (4), Мирон Колошнія (2), Штефан Чакан (2), Янко Рац, Штефан Гудак, Микола Скубан, Гавриїл Г. Надь, Дюра Латяк, Ксения Мучаї, Мирон Канюх, Гелена Гафич Стойков, а ту и новши мена як цо Владимир Бєсерминї (3), Ксения Палатинус (3) и Мария Дорошки (2).

У „Ластовички” 2 заступени и тексти наших длугорочних вихователькох: Магдалени Колесар (2), Наталїї Голуб (8), Наталїї Колесар (12), Цецилії Мудри (9) и других хтори коло воспитней роботи зоз дзецми и сами творели за нїх, та и їх стихи постали состояйна часц тей кнїжки. У кнїжки друковани и преклади, односно прєшпиви познатих писательох, медзи хторима: Йован Йованович Змай, Бранко Чопич, Душан Радович, Душица Манойлович, Драган Лукич, Григор Витез, Момчило Тешич, Душан Радович, Весна Парун, Тарас Шевченко, Мирослав Антич, Драган Радулович, Ференц Фегер, Мирослав Настасиєвич, Павле Янкович Шоле, Мирослав Демак итд.

Тиж, треба надпомнуц же тексти у „Ластовички” 2, у одношеню на тексти у „Ластовички” зоз 1976. року, збогацени зоз прилогами за дзеци *Яшелькового* возросту, маюци у оглядзе же ше од 80-их рокох и за тот возрост дзєцох

організую воспитни активносци по руски и же робота зоз нїма вимага пригодни змисти за розвой бешеди и бависка. Маюци у оглядзе же праве за тот возраст у рускей дзедцинскей літератури ест меней тексти, до „Ластовички” 2 положене такповесц шицко цо хасноване або ше хаснує у роботі керестурских яшелькох же би було доступне и дзедцом у других наших штредкох.

Так у тей часци обявени розчитованя, гопсанки и колїсанки, як и други стицки за розвой дзедцинскей бешеди:

- *ешеньска* часц збогацена зоз змистами о птицох, животиньох, о ешеньских плодох и роботох,
- *жимска*, попри дзедцинских радосцох на шнігу (з пахульками, саночками, корчоляньом, Дїдом мразом) облапя, по першираз, и стихи о св. Миколайови, Крачуну и ходзеню по шпиваню, а
- *ярня*, попри писньочкох о приходу ластовкох и говльох, слунечку, мацериним цеплим слове, дополнета и зоз и стихами за Вельконоцне швето. Найбогатша часц заш лем вязана за розвагу:
- *лето, розчитованя и други бависка*, дзе попри стихох и писньочкох, ест и надосц приповедки, басни, театрални слички и дзедцински дожица хтори наменени насампредз дзедцом и виховательком у дзедцинских заградкох, а знаме же *Ластовички* дзедне хасную учительки нїзших класох основней школи, тиж и учительки у виборней настави з елементами националней култури, а поготов родичи наших наймладших, збогацуюци їх дзедцинство и навикуюци их од малючка мац дзедцинску кнїжку у библиотеки.

Значна часц активносцох зоз предшколскима дзедцима вязана за розвой мацеринскей бешеди: вигваряне перших гласох и словох, збогацованє словнїка и упознаванє зоз творами дзедцинских писательох. Виховательком хтори робя з рускими дзедцима у воспитних групох у Руским Керестре, Коцуре и Дюрдьове часто не легко вибрац одвитуючи тексти за спомнути активносци, бо муша сами укладац усиловносци и виберац того цо одвитує дзедцинскому возрасту, рочним часцом и пригодним програмом. Но, то им анї не чежко, бо маю богате педагогийне искусство, а ест и значне число руских писательох хтори писали и пишу за тот возраст.

Питанє вибору текстох за пестованє руского языка предшколских дзедцох ше зявело зоз отвераньом оддзеленьох у городских вецейязичних штредкох: Новим Садзе, Вербаше, Кули и Суботици, дзе ест можлівосци лем раз тижньово виучовац мацерински язык на тим возрасту. Вибор активносцох за роботу з дзедцима билингвалного язичного корпусу вимага и вибор текстох хтори треба же би допринесли розвою двоязичносци и пестованя руского языка у основней школи. Праве за таку файту роботи не було пригодни тексти, та хасновани и приспособовани насампредз гевти зоз першей „Ластовички” и „Заградки”. Вибор текстох у „Ластовички” 2 представя значни крочай у тей обласци и

вериме же олегча роботу дзєцинских заградкох, а поготов наймладшим хтори пєстю руски язык.

Вредноц того зборнїка и у тим же у нїм зоз своїма творами заступени вецей як 20 руски писателе, а тиж и значне число писательох чийо тексти прєложени з других языкох же би ше упознало и їх литературну творчосц. Значна часц текстох з пирка самих вихователькох, а и илустрацій на рамикох и у кнїжки нарисовали праве наймладши з руских воспитних групох.

Треба надпомнуц же у рамикох Заводу за учебнїки и наставни средства обявени Приручнїк за виховательки и родичох „Нашо пупчата” др Меланїї Микеш и мр Гелени Медєши (2000), а видати и три учебнїки по руски: *Швет коло нас* и *Математика* (преклад зоз сєрбского языка, 2007) и *Руски язык* авторкох Наталїї Зазуляк и Емилиї Костич (2008).

ЛИТЕРАТУРА:

1. *Ластовички*, Приручнїк за виховательки у дзєцинских заградкох, Покраїнски завод за издаванє учебнїкох у Новим Садзе, 1976, б. 130.
2. *Ластовички 2*, Зборнїк текстох за предшколски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и културу, Нови Сад, 2005, б. 128.
3. Меланїя Микеш, Гелена Медєши, *Нашо пупчата*, Приручнїк за виховательки и родичох, Завод за учебнїки и наставни средства, Бєоград, 2000, б. 159.
4. Ирина Папуга, *Дзєшец роки Приручнїка за виховательки „Ластовички” (1-2)*, Руске слово, 8. 01. 1988. и 15. 01. 1988, б. 12, Нови Сад,
5. *Studia Ruthenica* 11, Дружтво за руски язык, литературу и културу, Нови Сад, 2006, б. 183-184.

Промоция *Ластовички 2* у Дзєцинскей заградки у Руским Керестуре (02.07.2005)

Ирина Папуга

О ПРИРУЧНИКУ „ЛАСТАВИЦЕ” И ЗБОРНИКУ „ЛАСТАВИЦЕ” 2

Резиме

Дугогодишње предшколске активности на русинском језику (у Руском Крстуру од 1902, Куцури, 1905) дуги низ година нису биле праћене издавањем стручне литературе за тај узраст, тек 1976. године издат је приручник за васпитаче у дечјим вртићима „Ластавице”, а 2005. године и зборник текстова за предшколску децу „Ластавице” 2. Издавање приручника и зборника иницирао је Актив васпитача русинског језика који делује у оквиру Друштва за русински језик, књижевност и културу.

Irina Papuga

**ABOUT THE MANUAL „LASTAVICE” („SWALLOWS”)
AND „THE COLLECTION” OF „SWALLOWS”**

Summary

The long-standing preschool activities in the Ruthenian language (in Ruski Krstur from 1902, in Kucura from 1905) have not been followed by editing the professional literature for such age, and only in 1976 was edited the Manual for tutors in the children's nursery of „Lastavica” (Swallow) as well as in 2005 the the Text collection for preschool children of „Lastavica”. The 2nd edition of the Manual and the Collection was initiated by the Group of activists of the Ruthenian language, acting within the Society of the Ruthenian language, literature and culture.

II

РОЧНІЦИ И ЗДОГАДОВАНЯ

Блаженка Хома Цветкович

ЯЗИЧНИ НІТКИ ДВОХ ЛИНГВИСТОХ АЛЕКСАНДЕР Д. ДУЛИЧЕНКО О РОБОТОХ МИКОЛИ М. КОЧИША

З НАГОДИ 70-РОЧНІЦИ ДР АЛЕКСАНДРА Д. ДУЛИЧЕНКА,
ЛИНГВИСТИ И НАУКОВЦА

Абстракт: У роботи представлена творчосц и значносц вигледованьох руского языка, литературы и исторії др Александра Д. Дуличенка на основи хторих вон руски язык ураховал до окремой науковой дисциплины - микроязыкx. У тих вигледованьох облапени и роботи Миколи М. Кочиша, та представлена часц Дуличенкових рецензийох и приказох о тих роботох.

Ключни слова: руски язык, правопис, учебніки, словнік, граматика.

Лингвистични вигледованя и доприношене яке дал Александр Д. Дуличенко у своїх роботох о руским языке, литературы и исторії – вельки и значни. Вельки прето же о нашем языке написал вещей як 90 статі, а значни прето же з тим отворел нову наукову дисциплину, южнорусинску микрофилологию, дзе наш язык, як окреми микроязык, уведол до велькей славистики. Того року, у октобру, проф. Дуличенко наполнил 70 роки свойого живота и од того вон скоро пол века пошвелел вигледованю и преучованю руского языка.

О нашем языке проф. Дуличенко ше заинтересовал ише як студент 4. року русской филології на Университету у Ашхабаду (Туркменска ССР, СССР), а перши контакт з Руснацами му бул Владимир Малацко з Руского Керестура. Зоз нїм ше дописовал и од нього достал новини „Руске слово”, теди єдини новини по руски, и першу кнїжку – школски учебнік руского языка. Шлїдуючи роки А. Дуличенко витворел контакти з велїма рускими интелектуалцами, иституциями и библиотеками од котрих доставал руски кнїжки, часописи и, окрем же одкривал нови информации и факти о нашем языке, литературы и исторії, вон зоз нїх язык и учел. И нешка вон добре бешедує по руски. Кандидатску дисертацию на тему „Литературный русинский язык Югославии (Очерк фонетики и морфологии)” написал 1974. року, а докторску габилитацийну дисертацию „Славянские литературные микроязыки (Вопросы формирования и развития)” 1981. року. На його инициативу настали два серийни публикації, часописи *Interlinguistica Tartuensia* (1982) и *Slavica Tartuensia* (1985) чий вон редактор. Написал множество статейох и публикацийох зоз филології, але найвещей ше пошвелел виучованю

микроязикох, о хторих вишла и його публикация „Славянские литературные микроязыки (1981). Автор є и публикацийох: „Руски язык конца XX столетия (1994); *Этно-социоллингвистика перестройки в СССР* (1999); *Письменность и литературные языки Карпатской Руси XV–XX вв.* (2008); *Международные вспомогательные языки* (1990); *История интерлингвистики* (2007) и др. О руским языку не лем же написал вельо статї, прикази и рецензїї, але му пошвещел и єдну кнїжку, *Кнїжка о руским языке (Увод до русской филологїї у документох и коментарох)* (2002), у виданню НВУ „Руске слово” и Дружтва за руски язык, литературу и культуру. Роботи о исторїї и литератури Руснацох и, аж 70 роботи о руским языке, видруковани у його двох зборнїкох по руски – *Jugoslavo Ruthenica I* (1995) и *Jugoslavo Ruthenica II* (2009), хтори видало НВУ „Руске слово” и Одсек за русинистику Филозофкого факултета у Новим Садзе.

Професор Дуличенко ше зоз Руснацами у бувшей Югославиї и нешкайшей Сербїї стретал лем даскельо раз и, окрем жридлох зоз иножемства, найвещей податки и факти дознавал, як уж спомнуге, зоз руских виданьох хтори му людзе оталь посилали и хтори го потримовали у тей його вигледовацкей роботи. Вон то почитовал, и нїкому не забул подзековац на дарунку и труду. Прето здобул вельо приятельох Руснацох хтори го и нешка почитую. Понеже найвещей вигледовал руски язык, вон окреме почитовал и анализовав роботи наших лингвистох починаючи од Гавриїла Костельника, Дюри Биндаса, Гавриїла Г. Надя и Миколи М. Кочиша. О значносци и дїлох Миколи М. Кочиша проф. Дуличенко написал и даскельо роботи. То: „*О твореню орфографичних нормох руского литературного языка (У вязи з видаваньом „Правопису руского языка” М. Кочиша)*”¹; „*Нормователь и преучователь руского языка югославянских Руснацох*”²; „*Даскельо призначки о руских терминох у терминологийним словнїку*”³; „*Лингвистични кредо Миколи Кочиша*”⁴; „*О граматичним нашлїдстве Миколи Кочиша и моїх поглядох на походзене руского языка*”⁵; „*Руски язык и культура висловїюваня*” (*О учебнїкох Миколи Кочиша*)⁶

- 1 А Дуличенко, О твореню орфографичних нормох руского литературного языка (У вязи з видаваньом „Правопису руского языка” М. Кочиша) – Шветлосц, рок X, Нови Сад, 1972. ч. 3. юлий-септембер, б. 231-234
- 2 А. Дуличенко, Нормователь и преучователь литературного языка югославянских Руснацох, Творчосц, рок IV, Нови Сад, 1978, ч. 4, б. 7-26
- 3 А. Дуличенко, Даскельо призначки о руских терминох у *Терминологийним словнїку* - Шветлосц, рок X, Нови Сад, януар-марец 1974, ч. 1, б. 45-53
- 4 А. Дуличенко, Лингвистични кредо Миколи Кочиша – Творчосц, рок V, Нови Сад, 1979, ч. 5 б. 49-50
- 5 А. Дуличенко, О граматичним нашлїдстве Миколи Кочиша и моїх поглядох на походзене руского языка- Руске слово, рок XLVI, Нови Сад, 1991, ч. 8 (2374) 22. фебруар.(Додаток Литературне слово, ч 2, б.3)
- 6 А. Дуличенко, Руски язык и культура висловїюваня. О учебнїкох Миколи М. Кочиша – *Studia Ruthenica* 3. Зборнїк роботох зоз науково-фахового сходу о русской филологїї и руских учительох и школах у прешлосци „Днї Миколи Кочиша”, Нови Сад, 1992/93. б. 38-44

и други. Наказди вишол Кочишов „Правопис”, проф. Дуличенко 1972. року обявел статью *О твореню ортографичних нормох руского литературного языка*, а у вязи зоз видаваньом „Правопису”, у хторей пояснює же по якеї зложеней драги цекло формованє литературного языка югославянских Руснацох и же найлепши роботи и идеї о питаньох руского правопису хтори ше зявйовали на бокох рускей периодики вошли до основи Правопису руского языка М. Кочиша. „Правопис ше зявел у школи после його длугого обчекованя. Не потребно вельо бешедовац о значеню тей роботи – вона добре позната и ясна.”⁷ Далей, по його думаню „то будзе една зоз найважнейших кнїжкох за каждого руского школяра и же у нїм творчо розвити и усовершени ортографични принципи, котри були ище у Граматики Г. Костельника зарисовани.”⁸ Зоз найширшу намиру Дуличенко у тей статї винесол и своєю зауваги котри ше одноша на дзепоедни правила, указал на дзепоедни недостатки, наздаваюци ше же тоти зауваги, котри настали як резултат длугорочних провадзеньох рускей ортографії, допринешу ей усовершованю и у будучности ше их голем часточно прилапи. Так вон спомина – случаї у вязи хаснованя йотованих буквох после консонантох и предклада же би требало положиц вецей слова як приклади, хтори ше у остатнїм чаше активно хасную (*подруче, стороче, полроче* паралелно зоз *подруче, стороче, полроче*), потим дава приклади у вязи зоз хаснованьом предложених суфиксох на *-изм, -изем* у пожичених словах у одношеню на слова хтори ше скорей хасновало, а маю законченє на *-изам*, прикметнїки зоз суфиксом *-н* (од меновнїка з основу на *-н*) место скорейшого суфикса на *-ск*. Ту и питанє поровнания дзвонкосци-недзвонкосци, писанє слова з вельку початну букву (*Октябрьска Революция, Паризка Комуна, Унеско, Тасс*), як писац хлопски руски мена типа *Андрї/Андрій, Онуфри/Онуфрий* итд.

Професор А. Дуличенко бул вецей раз рецензент и написал своєю прикази на Кочишово публикації. Окреме обяжни приказ дал о Кочишовим *Терминологийним словнїку* 1972. року. За нього то бул ище єден крочай напредок у заберованю и систематизованю рускей специялней лексики. „Вецейязични терминологийни словнїк Миколи М. Кочиша, як поведзене у уводу, ма коло 14 тисячи сербскогорватски термини, преложени перше на руски, а потим и на украински язык. Кед ше вежне до огляду число од 6 тисячи словах котри ше находза у правописним словнїчку котри вишол у першим „Правопису руского языка” Миколи М. Кочиша, вец тот словнїк по першираз представя за лексикографичну науку, як руску, так и славянску, векше число рускей (специялней) лексики. То найчастейше хасновани термини з розличних обласцох знаня. Необходноц праве такеї файти словнїка чувствовала ше уж давно, а спричиньовало ю насампредз, интензивне розширьованє дружтвених

7 опать фусноту 1

8 опать фусноту 1

функційох руского литературного языка.⁹ У тедишнім чаше руски язык ше хасновал у уметніцкей литератури, периодичней преси, основней школи, постал и язык школско-науковей литератури, односно учебнікох з рижнородних наукох, и наукових зборнікох, и „Праве Приручни терминологийни словнік Миколи М. Кочиша длужен представляц найчастейше хасновану лексику спомнутих сферох хаснованя. З векшей часци тот терминология и представля основу словніка,¹⁰ були Дуличенково слова, з надпомнуцом же тот терминологийни словнік не мушел „задовольовац рижнородни потреби каждодньового писаного слова”, бо ше таки задаток поставя звичайно пред словнік литературного языка. Вшелїяк же як прецизни и осторожни лингвиста, Дуличенко не препущел нагоду указац Кочишови цо би могло препенїц, дополнїц, як систематизовац творене окремених групох терминох з одредзенима суффиксами итд, а окреме визначел як „добре поробени прикметніцки форми од меновнікох топонимох и преклад сербскогорватских терминох на руски язык¹¹”.

У статї „Руски язык и култура висловїованя” проф. Дуличенко вельку увагу пошвелел и учебніком Миколи М. Кочиша у хторей вон хронологийно пише о виходзеню перших учебнікох на руским языке, а потим о учебнікох по Другей шветовой войны, дзе гвари же медзи велїма авторами учебнікох праве Кочиш бул автор першого учебніка - *Мацеринскей бешеди*, а потим и *Граматики* од пятей по осму класу основней школи. Вони, як пише Дуличенко, „представяю перше поколенє учебнікох руского языка. Главна характеристика тих учебнікох то систематичне викладанє граматичней наставней матерїї, котре провадзи комплекс одвитууючих задаткох и вежбох. Главни їх задаток – усвойованє граматичних правилох и нормох литературного языка¹². Далєй вон спомина и „друге” поколенє учебнікох руского языка за основну школу од другей половки 80-тих рокох и гвари же за розлику од одвитууючих учебнікох сербскогорватского, словацкого и других языкох, дзе єден автор пише и граматичну часц и часц з култури висловїованя, при руских учебнікох серїї „Руски язык и култура висловїованя, од пятей по осму класу, граматична часц учебніка з одвитууюцима вежбама то уствари граматики Миколи М. Кочиша, а наставну матерїю з обласци култури написали други авторе (М. Чакан, Я Кишюгас, М. Семан Кишюгас).¹³ Кед поровновал составячох нешкайших учебнікох, хтори вишли под общу назву *Руски язык и култура висловїованя*, и Кочиша як автора, вон гварел же нешкайши составяче зачували у целосци Кочишов учебніцко-граматични текст,

9 А. Дуличенко, Даскельо призначки о руских терминох у Терминологийним словніку – Шветлосц, рок X, Нови Сад, януар-марец 1974, ч. 1, б. 46

10 А. Дуличенко, Даскельо призначки о руских терминох у Терминологийним словніку – Шветлосц, рок X, Нови Сад, януар-марец 1974, ч. 1, б. 47

11 опать фусноту 2, б. 51 и 52

12 А. Дуличенко, Руски язык и култура висловїованя. О учебнікох Миколи М. Кочиша – Jugoslavo Ruthenica II, Нови Сад, 2009. б. 376

13 опать фусноту 12 б. 376

але меняю обсяг, структуру учебнікох, уноша свойо преправки. Вон то з єдного боку толкує же ше не хасную так часто даєдни файти словох, але и зауважує же наприклад числовніки, злучніки и дієсловни присловнік доконченого виду нет у учебніку, та ше вец школяре не можу упознац як ше творя одредзени файти словох, док ше у Кочишовим каждая файта словох розпатрала и з боку словотворних можлівосцох. Прето вон препоручовал вше кед слово о дальшим усовершенаню учебнікох мацеринского языка брац до огляду же учебніки Миколи Кочиша мали окремну улогу у настави за генерації од 60-80 рокох и же вони початки у рускей, наставней методичней науки. „Як поета и писатель Микола М. Кочиш мал добре розвите язичне чувство котре му помогло же би успишно илюстровал граматичну матерію з вельочисленима прикладами и зоз систему успишно вибраних вежбох. Треба замерковац же Кочиш док жил, до нових виданьох своїх учебнікох уношел вименки и виправки, усовершовал формулациї граматичних правилох, як и вибор илюстративного материялу. Микола М. Кочиш ше намагал у своїх учебнікох при викладаню теоретичних питаньох указац на повязаносц морфології и синтакси, морфології и правопису, фонетики и морфології итд. Досц лем препатриц перши часци його учебнікох же би ше до того прешвечело”¹⁴.

Александр Дуличенко позитивно написал и о науковим зборніку *Лингвистични роботи* и гварел же окрем того же зборнік будзе мац вельке значене за дальше розрабяне велїх питаньох нормованя руского литературного языка, тот зборнік то и указатель уровня котри досцигнул литературни язык югославянских Руснацох и наука о нїм, а и славистика, по Дуличенкови, пополнена зоз ридким и драгоциним компендиумом актуалних роботох пошвечених проблемом младого литературного микроязыка.

Гоч дзекеди, кед ше чита Дуличенково статї, або його прикази Кочишових роботох о языку, випатра ягод же су строго оценени, або з вельо заувагами, Дуличенко обачел тот потенциал хтори лежал у Кочишови и сцел зоз своїма предкладанями и сугестиями лем уподполніц його идеї, цилї, унапрямиц го гу прецизнейшому вигледованю и яснейшому цилю. У повойновим чаше було потребне застановиц стихийне розвиване литературного языка и унапрямиц го на драгу „стабилносци, еластичносци и развитосци”¹⁵, а Кочиш бул тот хтори ше зявел у правей хвильки. Професор Дуличенко правел паралели медзи Костельником и Кочишом и гварел же тога паралела не случайна, але є указатель нашлїдзованя найлєпших традицийох културно-язичного живота югославянских Руснацох. Вон знал же после Костельника, Биндаса и Надя, Кочиш єдини хтори ше озбыльно занїмал зоз лингвистику. Так го и похопїовал и почитовал його труд гуторяци же цит. „єст мало людзох котрим ше уда так почац и закончиц свою

14 оп. фусноту 12, б. 377

15 А. Дуличенко, *Нормователь и преучователь литературного языка югославянских Руснацох*, Творчосц, рок IV, Нови Сад, 1978, ч. 4, б. 7-26

драгу, бо тот початок и конец непрерывно были характеризованы з епитетами найвисшого ступня, а з такими епитетами хтори ше, у других случайох, хасную з вельким меркованьом - не за каждого их мож похасновац”¹⁶ За нього Кочиш бул и фаховец, и културни роботнік, и язични науковец, и професор, и писатель, и скромни, але вельки человек.

Прегляд Кочишових роботох и лингвистични етапи Кочишовой роботи од 1956. року, кед закончел групу сербскогорватского и русийского языка на Висшей педагогийней школи та по 1972. рок, кед му вишол Приручни терминологийни словнік сг-руско-українски, Дуличенко зазначел у статі *Нормователь и преучователь литературного языка югославянских Руснацох*. У ней вон визначел же Кочиш як нормователь языка гледал найрационалнейшу драгу за ришене велькей вариантности формох и впливох цудзих языкох, окреме сербскогорватского, и пробовал розпатриц припадкову систему меновнікох и прикметнікох руского языка у ей одношеню з українским, словацким и польским языком. Вон наглашел и Кочишов социолінгвистични аспект преучованя языка вязани за розришоване терминох администрації, науки, а тиж и його допринос виучованю рускей ономастики.

Др Александер Д. Дуличенко у нашиви „Рускому слову”, Нови Сад, 2. 12. 2009. року: Оленка Сакач Планчак, Владимир Медеши, Любка Варга Цвеїч, Таня Гарди Салонтаї, Вероника Фейса Вуячич, др А. Д. Дуличенко, Блаженка Хома Цветкович (автор напису), Василий Дуличенко (син др Дуличенка), др Юлиан Рамач, Микола Шанта, Славица Фейса, Дюра Винаї и Микола М. Цап

16 А. Дуличенко, Лингвистични кредо Миколи Кочиша – Творчосц, рок V, Нови Сад, 1979, ч. 5 б. 49-50

Лингвисти яки бул Микола М. Кочиш и Александр. Д. Дуличенко вельо допринесли у виучованю нашого языка. По Кочишових драгох предлужели нашо лингвисти, хтори далей пробовали дополнїц того цо ше йому не удало, а Дуличенко не лем же наш язык учишлел до окремней групи языкох – микроязыкох, але постал найпознатши микролингвиста у швецех, починаючи од нашого, и дзекуючи нашому рускому языку. Окрем же ше занїма зоз етно-, соціо- и интерлингвистику, зоз общу теорию языка, з историю лингвистики и славистики и славянским языкознавством, тот вельки слависта о руским языку преподава и у Естонїї, Русїї, Немецкей, Польскей, України и ише велїх державох. Велїм науковцом вон може буц приклад як треба приступиц гу виучованю єдного языка, окреме прето же каждая його робота подкрїпена лем зоз фактами и аргументами. Велька чесц же зме мали Кочиша, а велька и же єден таки науковец и фаховец як цо проф. Дуличенко дал таку увагу и пошвецел телї роки роботи праве рускому языку.

Литература:

- Александр Д. Дуличенко, *Jugoslavo Ruthenica I: Роботи з рускей филологїї*, Нови Сад, НВУ „Руске слово”, 1995.
- Александр Д. Дуличенко, *Jugoslavo Ruthenica II: Роботи з рускей филологїї и исторїї*, Нови Сад, Филозофски факултет, 2009.
- Александр Д. Дуличенко, *Кнїжка о руским языку (Увод до рускей филологїї у документох и коментарох)*, Нови Сад, НВУ „Руске слово”- Дружтво за руски язык, литературу и культуру, 2002.

Блаженка Хома Цветковић

**ЈЕЗИЧКЕ НИТИ ДВОЈИЦЕ ЛИНГВИСТА
АЛЕКСАНДАР Д. ДУЛИЧЕНКО О РАДУ МИКОЛЕ М. КОЧИША**

Резиме

У раду је представљен кратак осврт на приказе и рецензије Александра Д. Дуличенка о радовима Миколе М. Кочиша. Дуличенко је написао чланке о Кочишевом Правопису, О стварању ортографских норми русинског књижевног језика, О терминима у Теминолошком речнику, О уџбеницима Миколе Кочиша и др. У већини својих чланака Дуличенко је позитивно оценио Кочишев рад и стваралаштво и указао на значај његовог истраживања, као и важност његових публикација за развој русинског језика у свим сферама друштвеног живота, као и за Русине уопште. Он је изнео и неке своје примедбе, неслагања, и указао на недостатке у Кочишевим радовима с намером да се у будућности то отклони и тако дође до прецизнијих чињеница и јаснијег циља у истраживању русинског језика.

Blaženka Homa Cvetković

**LINGUAL LINKS OF TWO LINGUISTS ALEKSANDAR D. DULIČENKO
ABOUT THE ACTIVITY OF MIKOLA M. KOČIŠ**

Summary

The paper presents the short presentation relating to the surveys and reviews of Aleksandar Duličenko about the works of Mikola M. Kočiš. Duličenko has written the articles about the orthography of Kočiš, About the creation of orthographic norms of the Ruthenian literary language, About the terms in the Terminological dictionary, About the textbooks of Mikola M. Kočiš etc. In his most articles Duličenko positively evaluated the activity and creativity of Kočiš and pointed out the importance of his exploration, as well as the significance of his publications for the development of the Ruthenian language in all fields of the social life, as well as for the Ruthenians generally. He gave also some of his remarks, disagreements and pointed out the missings in the works of Kočiš, with the intention to eliminate that and to come to more precise facts and to clearer aim in the exploration of the Ruthenian language.

Дюра Латяк:

МОЙО КОНТАКТИ ЗОЗ ДР АЛЕКСАНДРОМ Д. ДУЛИЧЕНКОМ Прилог ту означованю 70-рочниці його живота

Абстракт: Мойо контакти з Александром Дуличенком започати у 1966. року преїг медзисобней кореспонденції. Я зачувал даскельо писма зоз того часу и наводзим их у моїм прекладу зоз сербского и росийского языка, ведно зоз зачувану копию мойого одвиту на перше Дуличенково писмо. Зоз тих писмох видно же мой одвит на його поставени питаня бул фундамент на котрим ше снуе його опредзелене у виучованю нашого литературного языка.

Ключни слова: Владимир Малацко, Руске слово, Александер Дуличенко, Ашхабад, Алма-Ата, Руски Керестур, Дюра Латяк, Гавриїл Г. Надь, Микола М. Кочиш, Василь Мудри, Амалия Хромиш.

Давного 1965. року, док „Руске слово” ище було у Руским Керестуре, єдного дня ме у Редакції погледал мой школки колега Керестурец Владимир Малацко. Вон бул хорйовити человек, та не робел нїгде, але мал красни рукопис и знал крашне виписавац плакати, та частейше заходзел до „Руского слова”. Теди у „Руским” було и шедзиско Спортского дружтва „Русин”, котре з плакатами наявйовало своєю змаганя, а у сушедстве бул и биоскоп, котрому тиж були потребни плакати. Я думал же вон и спомнутого дня пришол пре дяки плакати, або ше понукнуц чи нам дацо не треба виписац, але не! Вон ми принєс коверту зоз писмом теди ище студента Александра Дуличенка и гварел ми:

– Я, Дюро, у єдним часопису, у рубрики з адресами тих цо ше сцу дописавац, нашол мено того человека, котри там наглашел же ше сце дописавац по сербски або по росийски. Я ше му явел зоз обширним писмом, у котрим сом написал же хто сом, же сом Руснак и же хто то Руснаци и од кеди ту жиєме. Вон ми одписал тото писмо цо сом ци го принєс. Вон ми у нїм поставел велї питаня на котри ше я не чувствуєм способни одвитовац, та це модлїм най му ти одпишеш. Я му послал и адресу Редакції „Руского слова” и твое мено и презвико як главного и одвичательного редактора, та верим же ци ше и вон пошвидко яви.

Я уж нешка не паметам чи сом теди и одвитовал Дуличенкови на тото писмо цо ми Малацко дал на читанє, чи не. Я теди не мал звичай на таки писма писац у двох прикладнїкох и зачувац копию, але концом януара я достал од Дуличенка писмо, написане на досц чистим сербским языку, датоване зоз 26. януаром 1966. року, котре ту у цалосци цитуєм у моїм прекладу на наш язык:

Ашхабад, 16. I. 66.

Друже уреднице!

Пишем ово писмо с циљом да помогне-
те познати Ваш језик, исто све о Ва-
шом језику и народу. Један од мојих
пријатеља послао је ми неколико бро-
јева Ваших новина, из којих сам по-
знао да живу у Југославији Руси
(дошли су у Југославију пре 2 стодeта).

Кроз неколико времена морам пита-
ти на научној конференцији универзи-
тета (која се одржаваће средином марта
у Ашхабаду) научни реферат (доклад,
"маказ") за проблеме Вашег језика, за
утицај српскохрватског језика на Ваш
језик.

Молим Вас, одговорите ми на
ови питања:

1) Да ли има граматике, уџбенице,
реципи Вашег језика? Којо и књиге
за историју Вашег народа? Ако јесте,
напишите ми, какви су они.

2) Да ли држе саме Руси
Ваш језик или дијалекат?

3) Какав је утицај српскохрват-
ског језика на Ваш језик?

4) Осим домаћег круга, где још
говоре Руси свој језик?

*Ашхабад, 26. I 66
Товаришу редактор!*

Пишем тото писмо зоз цильом же бисце ми помогли упознац Ваш язык, а тиж так и шицко о Вашим языку и народу. Єден з моїх приятельох ми послал даскельо числа Ваших новинох, зоз котрих сом дознал же у Югославії жию Русини (Пришли до Югославії пред двома сторочями).

Неодлуга мушим читац на науковей конференції Универзитета (котра ше отрима стредком марца у Алма-Ати) наукови реферат о проблемох Вашого языка, о впливу сербскогорватского языка на Ваш язык.

Модлім Вас, одвитуйце ми на тоти питання:

- 1. Чи єст граматики, учебніки, словніки Вашого языка? Тиж и кніжки о исторії Вашого народу? Кед єст, напишце ми же яки су.*
- 2. Чи тримаю сами Русини Ваш язык (як окремини - зам. Дю. Л.) або як диалект?*
- 3. Яки вплив сръбскогорватского языка на Ваш язык?*
- 4. Крем домашнього круга, дзе ище Русини бешедую на своїм языку?*
- 5. Крем „Руского слова” и „Пионерскей заградки” чи ше друкую и други часописи и новини?*
- 6. Чи иснує даяки институт за виучованє Вашого языка?*

Бул бим Вам барз подзековни кед бисце ми одвитовали. Кед же то не можліве, модлім Вас додайце мойо писмо и питання єдному з Ваших професорох або наукових роботнікох. Чи бисце ми могли послац кніжки о Вашим языку и исторії. Як возврат мог бим послац кніжки о сучасним російским языку (учебніки, словніки, монографії, часописи и новини).

Ище раз Вас модлім же бисце ми помогли.

Ту моя адреса:

*Александр Дуличенко
АШХАБАД-ЦЕНТР
Абон. Ящ. 25
С С С Р*

*З почитованьом
А. Д.*

На тото писмо я свой одвит написал на російским языку у двох прикладнікох и зачувал копию, та ю ту у целосци наводзим у прекладу на наш язык (зоз спозореньом же воно писане у духу теди актуалних наших сознаньох и становискох):

Руски Керестур, 14. фебруара 1966. року

Почитовани тиваришу Дуличенко,

Достал сом Вашо писмо, написане по сербски. Воно охабело на мне барз приємни упечаток. Зоз нього сом дознал же о нашим народу знаю и людзе, жиуюци вельо тисячи километри далеко од нас. И не лем то. Я дознал же ше вони и интересу за наш язык у рамикох уваженей високей науковей институції – университетскей конференції – зоз постсреднійством Вашого сообщеня о впливу сербскогорватского языка на русински язык.

Прето, з глібоким почитованьом спрам Вас, подобним як и Вашим спрам мне, понаглям Вам одвитовац зоз своїм оґраніченим знаньом російского языка на достати питаня.

1. Ми маме граматику (лем єдну) русинского языка. Ми тиж маме и шицки учебніки за 1. по 8. класу основней школи. Лем, на жаль, историю нашого народу (єдней часци велькей фамилии українского народу – як ми тримаме) ище окреме ніхто не написал. Затераз ми маме лем даскельо рукописи, котри тераз треба усовершовац. Але, надаваме ше, же час обявйованя уж не далеко.

2. Ми тримаме наш язык як б е ш е д у, та го по русински и наволуєме „б е ш е д а”. Зоз тим термином ми го оддзелюєме од українского литературного языка, знаюци же вон його диалект, але зоз свою писану форму мож го тримац и за окреми язык у розвою. Рахуєме же вон спада до групи українских диалектох, але вон уж 46 роки ма свою писану форму. През историю вон приял вплив польского, словацкого, мадярского и сербскогорватского языка.

3. У каждодньовим живоце вплив сербскогорватского языка обачливи. Наш народ живе ведно зоз сербским, горватским, мадярским и словацким народом у Войводини. Каждодньово стретаня, засдніцки живот, чувствую ше и у языку. У писаней форми нашеї „бешеди” ше тот вплив (сербски) чувствує не вельо у хаснованю политичней терминології, а тиж и у конструкції виреченьох у прекладу на русински язык. На тот способ ше конструкція виреченьох преноши подадзе и до оригиналних творох наших писательох. То ше случує прето же нашо школяре стредне и високе образованє здобуваю у сербских и горватских школах и университетох.

Треба повесц же ше у нешайшим часе чистота нашого языка баржей пестує як скорей. Лем, тот ствар ше не легко одвива. Фахових людзох за тоту роботу єст барз мало. Але, надаваме ше же их у терашніх условийох будзе вецей. Держава потримує нашо намаганя у тим смислу.

4. Окрем домашнього кругу, ми бешедуєме на своїм языку на уліци, у предавальных по валалох и населеньох, так повесц – вшадзи медзи нашими людзми.

Хаснуєме го у школах як наставни язык за нашо дзеци, на рижних сходах дружтвенно-политичних організаційох у наших валалох и населеньох, на конференційох орґанох дружтвеного самоуправяня, итп.

Значи: зоз своїм языком ше служиме у рамикох шицких наших національных институційох, продукційних одношеньох, у општинских канцеларійох (дзе робя нашо людзе) и вообще, у дружтвеним живоце наших людзох.

По валалох дзе жию нашо людзе исную культурно-просвитни дружтва дзе ше пестую народни писні, танци и театрална уметносьц на нашим языку. Мож повесц же тоти дружтва, школи, преса, кніжки, представляю тварду основу иснованя нашого языка и його розвою у чистой форми.

5. Крем „Руского слова” и „Пионирскей заградки” обявюєме каждого року Календар, ориґинални твори наших писательох и преклади, дружтвенно-политичну литературу, и тп. Маєме уж понад 200 виданя од 1946. року по нсика.

6. На тото питанє я уж з часци и одвитовал у рамикох одвиту ч. 3. Ми нє маєме институт за виучовнє нашого языка. Специялно, з виучованьом нашого языка ше занімаю виключно двоє хлопи – професоре.

И, ниа – о шицким накратко. У граніцох своїх можлівосцох я ше постарал задоволић Вашо жаданя.

Ведно з тим писмом посилам Вам жадани кніжки у окремей послілки. Кед же маєє жаданє и надалєй виучовац наш язык, модлім Вас же бисце ми написали. Вец Вас я повяжем з єдним з наших професорох за дальшу кореспонденцію.

Чи маєє можлівосц послац нам єден прикладнік Вашого сообщеня? Бул бим Вам барз подзековни!

Чекаюци Ваш одвит, щиро Вас поздравям!

Главни и одвичательни редактор

Дюра Латяк

Неодлуга после того на мойо мєно до Руского Керестура сцигла поглядніца зоз слідующим текстом на російским языку, котри ту виношим у моім прекладу:

Почитовани тов. Редактор!

Дзекуєм за кніжки и консултацию. О даскельо дні Вам напишем подробне писмо.

А. Дуличенко, Ашхабад-Центр, аб. яц. 25, СССР.

И, наисце, о даскельо дні я достал наявене обширне писмо, на тот завод на російским языку, котре ту, у моім прекладу на наш язык, у цалосци наводзим:

Ашхабад, 10. III. 66.

Почитовани товариш редактор!

Пребачце же сом ше так затримал з одвитом. Бул сом барз завжати.

Я Вам барз подзековни за кніжки котри сце ми послали, а тиж так и за пояшнєня о походзеню и сучасним живоце жительствох Руского Керестура и других крайох Войводини. З Вашу согласносцу я ше постарам похасновац тот материял як доказ у своім сообщении.

Дацо о себе. У тим року я закончуєм студію на универзитету (тераз сом на пиятим курсу російской филології). Мнє интересує обща лингвистика, зоз чим ше я найбаржей и занімаю под час студирования на универзитету. Особливо ме интересує, випатра, проблем языкових контактох, впливу єдного языка на други. Каждого року на нашим универзитету ше отримує студентска наукова конференция, на котрей студенти, цо ше сцу опробовац у науки, читаю науково прилоги; дакеди их после того друкую у зборніку. У тим року я вжал общу тему о питаню контактованя блізородних языкох. Як у форми прикладу я ришел похасновац язики Югославії, у суцносци, о впливу сербскогорватского языка на русински. То нательо интересантнейше, бо у нашей науковей лингвистичней литератури нет статї або шведочєня о Вашим языку. Крем того, то барз вигодни и очиглядни приклад за ришенє окремих бокох питаня о языковим зблїжованю, о судьби языкох малих народох у вельонационалней держави, о можлівосцох и (не досц читліве слово – зам. Дю. Л.) розвою итд. невельких языкових образованьох.

Мнє, безусловно, барз чежко ше ориєнтовац у материялох, понеже я не владам з Вашим языком и не мам словнік. Заш лєм, думам же у общих рисох я годзен видзєліц шліди впливу сербскогорватского языка на Ваш. Пре тото будзем мушиц ище раз препатриц грамматику сербскогорватского языка (котри сом почал виучовац лєм од лета 1965. року), а тиж так и украинского. Тексти уж мам досц.

Цо ше дотика Вашей молби достац прикладнік мойого сообщєня (котри я будзем мушиц пречитац концом априла того року на медзиуниверзитетскей науковей студентскей конференції у Алма-Ати), я Вам мушим сообщиц: я затераз составел лєм тези, концепт. Кед же на конференції прилог достанє було яке оддобрєнє, я ше постарам послац Вам єден прикладнік.

Накельо дозволя можлівосци, я ше зоз задовольством будзем занімац з Вашим языком. Заш лєм, я не знам ище точно же дзе будзем мушиц робиц после закончєня универзитета. Заш лєм я би сцєл мац контакт з єдним з Ваших професорох. И я ше надавам же ше ми найдзеце у помощи повязац ше зоз преписку (и, можліве, черанку) зоз човеком, котри ше заніма з виучованьом языка Вашого народу.

Я би сцел ище раз сердечно подзековац Вам, а тиж и мойому приятельови зоз Савиного Села (Владимирови Малацкови) котри ми перши виприповедал о Русинох Югославії, а тиж ми и послал за мнє драгоценни кнїжки.

З глібоким почитованьом

*Ваш Александр Дуличенко
Ашхабад–Центр
Аб. яц. 25 СССР*

Я нешка уж не паметам чи зме предлужели медзисобну преписку, але ми ше видзи же сом Дуличенкову адресу теди дал и покойному Миколови М. Кочишови, бо я у своїм писме спомнул двох хлопох котри ше занїмаю з виучованьом нашого языка и думал сом на професорох Гавриїла Г. Надя и Миколу М. Кочиша. Професор Надь уж теди не бул цалком здрави, та ше ми видзело же Микола дзечнейше прилапи кореспонденцию зоз студентом котри закончує студиранє. Нешка уж не знам чи ше Микола дописовал з нїм, чи не, але ше од 1970. року Дуличенкова адреса нашла у архиви новооснованого Дружтва за руски язык и литературу, котрому перши председатель бул Микола М. Кочиш. Познате ми же ше з Дуличенком теди почал дописавац и Василь Мудри, котри єден час тиж бул председатель Дружтва.

Кед же ше и я предлужел дописавац зоз А. Дуличенком, вєд вироятно його писма и копії маю буц зачувани у архиви и діловодніку НВП „Руске слово” як официйна кореспонденция. При мнє остало зачуване лєм єдно писмо, од 4. августа 1969. року, кед „Руске слово” уж було преселєне до Нового Саду. Зоз нього мож заключиц же нашого дописованя не було у остатнїм чаше. Тото писмо Дуличенко уж написал на писацей машинки. Тиж ми го написал по російски, та го ту наводзим у моїм прекладу на наш язык:

Почитовани тов. Редактор!

Посилам Вам копию своєї статї о Вашим народу, котра обявена у часопису „Розгляд” у Немецкей Демократичней Републики. Статя обявена на лужицкосербским языку, та заш лєм, мнє ше видзи же Вам, будзе добре розумліва.

Наздавам ше же ме паметаце. У свой час, кед сом жил у Ашхабадзе, я Вам писал. Тераз я робим на катедре общей лингвистики Самаркандского университета и источасно робим на граматике языка Вашого народу. Дас о тидзень-два у виданю нашого университета видзе зборнїк, у котрим ше находза два мойо статї о питаню граматике русинского языка. Я их Вам зоз задовольством пошлєм.

Бул бим Вам барз подзековни кед бисце ми помогли з литературу и периодику на Вашим язюку. Бо, у остатніх роках я доставам лем „Шветлосц” и „Пионирску заградку”. Новиши кніжки вообщце не мам.

Зоз щирим почитованьом

А. Дуличенко

4. VIII. 69.

Зоз наведзених писмох видно же мойо одвити на поставени Дуличенково шейсц питаня у першим писме постали фундамент на котрим познейше збудовал свойо лингвистични и социолінгвистични науково твори о нашим язюку. Паметам же на мойо предкладанє „Руске слово” послало пакет найновших кніжок тедишнього часу.

Познате ми же перша особа з нашей националней засдніци, з котру ше Дуличенко и особне стретнул – бул Василь Мудри. Под час того стретнуца Дуличенко перши раз „наживо” чул нашу бешеду. Друга така нагода ше му указала под час стретнуца зоз нашу новинарку, тераз уж покойну, Амалию Хромишову. Од того часу круг наших интелектуалцох котри ше почали дописовац зоз тераз уж доктором Александром Дуличенком, постал вельо ширши, особліво после того як и Дуличенко перебувал медзи нами.

Учасніки Совитованя: Дюра Латяк, чита реферат, Мелания Римар, Славко Пап, Софія Николаевич, др Михайло Фейса, Владимир Дудаш, Александра Дудаш и Мария Дорошки (Нови Сад, 3.12.2011)

Тераз, кед професор др Александер Дуличенко наполнел 70 роки живота и кед свою службу закончел на университету у Тартуу, у Естонії, було цалком розумліве же на святочности, організованей з тей нагоди на спомнутим университету, присуствовали и представителе нашей Катедри з Нового Саду.

Мено Александра Дуличенка ше на вецей заводи зявйовало у нашей периодики, афирмуюци його значни допринос розвою нашей лингвистики. У вязи з тим спомнути и початок його контактох з нами. Спомнути (наисце незаобиходни!) Владимир Малацко, котри у тот час жил у Савиним Селу, и вецей други особи, але, пре якуш случайносц прескочена кореспонденция зо мну, котра послужела як неспорни фундамент на основи котрого Дуличенко опредзелел напрям своей науковей діялности на плане нашого литературного языка. Ђура Лаћак

МОЈИ КОНТАКТИ СА ДР АЛЕКСАНДРОМ Д. ДУЛИЧЕНКОМ

Резиме

Ауторови контакти са др Александром Дуличенком су започати још 1966. године путем међусобне кореспонденције. Сачувано је неколико писама из тог времена која су наведена у преводима са српског и руског језика на русински. Из тих писама се може видети да је ауторов одговор на његова постављена питања био фундамент (основа) на којој се заснивало његово опредељење за изучавање русинског књижевног језика.

Djura Laćak

MY CONTACTS WITH Dr ALEKSANDAR D. DULIČENKO

Summary

The author's contacts with Dr Aleksandar Duličenko were initiated already in the year 1966. By the reciprocal correspondence. Some letters have been conserved from that time, which were cited in the translations from Serbian and Russian languages into the Ruthenian. From those letters it is seable that the author's response to his questions posed was the fundament (basis) on which was based his orientation to study the Ruthenian literary language.

ЖИВОТНА ДРАГА НА РУСКИМ НЄБОСКЛОНЄ

Гу 65-рочнїци живота Иринки Папуговой

Ми Руснаци ше цешиме же маме вшелїяки манифестациї, таки и таки, пошвєчени писательом, уметнїком, спортистом. Дзепоедни барз успишни з рока на рок, дзепоедни ше тримаю лем пре традицию. Дахто пове же то аж и барз вельо за таку малу националну заеднїцу, же ше пенєж розтреса, людзе слабо провадза програму, або же то ище яке потребне, значне за культурни досяг. Та чи вельо, чи мало, заш лем би кеди-теди требало засновац ище єдну – пошвєчену Иринки.

Ирина Папуга, медзи Руснацами и по цалей Войводини наволована просто, мило, скрацено, лем Иринка, наполнела 65 роки живота и по тей основи у новембре того року одходзи до урядовой пензиї. Одходзи зоз узвичаєного живота робиц и заробиц за живот, але чи одходзи и зоз гевтого другого живота хторому ше пошвєцела: культурно-просвитного живота?

Нагода тераз сами себе поставиц даскельо важни питаня: чи би Прекладательна служба у Скупштини Войводини була и за Руснацох подполна кед би посланїк Ирина Папуга не була тота перша официїно у органах власци и закладала ше же би ей мацерински руски язык бул єден зоз тих языкох цо ше равноправно хасную; чи би знова була отворена Руска гимназия и направени нови будинок школи зоз интернатом у Руским Керестуре кед би Иринка зоз своїм углядом не „отверала главни дзвери” там дзе ше приношело одлуки; чи би ше без Иринкового непрерывного стараня отримовало пєстованє руского языка з елементами рускей культуры у вецей местох дзе єст руски дзеци, але не и руски школи (у Новим Садзе, на першим месце); чи бизме ище вше не чекали на отверанє образования по руски и за руски потреби на Новосадским универзитету кед би вона не вихасновала аж и политични уплїв на дзепоедних недобронамирних гу нам; чи би Дружтво за руски язык, литературу и культуру було такомо длугокого вику без Иринкового очольованя?

Иринка, медзи иншим, не геверовала запровадзиц порядни нациви и положиц квеце на гроби покойним велїканом рускей культуры, визначиц, такповєсц, каждого руского учителя, уметнїка, писателя. Писала о визначних людзох з нашей прешлосци, о руских школах и институциїох. Писала о живоце Руснацох у вецей населєньох, а понайвецей у Сриме. Писала о сучасних проблемох и указала кадзи би требало унапрямц нашу усиловносци. Од 1968. року по тераз число єй обявених написох виноши 167, а дацо дала обявиц

скоро кожного року. З другого боку, ушорйовала кніжки вецей авторох, а роками часопис „Studia Rutenica” – то ей ушорйовацке діло. Келї лем кніжки були представени ширшей явносци лем дзекуюци Иринки, же ше Иринка до того дала!

Мож лем вериц же богати просвитни, культурни, информативни и дружтвени живот Руснацох на даяки способ остане занавше зачувани голем през архиви. Кед так будзе, факти сами по себе найлепше укажу и потвердза же хто, дзе и кеди бул на рускей розвойней драги. Будуци и дакедишні вигледоваче на основи конкретних фактох годни обективно преценїц хто дзе ма место, на хторей карфи рускей драбинки. Тераз, та сигурно и у будучносци, високе место Иринки Папуговей би мушело буц примерано запезпечене. Єй животна драга на руским небосклоне надалеко розпрестарта.

Виразуючи ей подзековносц за посцигнуте, уважуюци ей високи квалитет роботи, почитуюци ей власне одрекане за общи хасен, Руснаци и други людзе добрей дзеки нашей Иринки бизовно же жадаю и надалей шицко найлепше.

Кніжки Иринки Папуговей: *Руска гимназија* и *Основна школа Бачинци*

III

НОВШИ ВИДАНЯ

Др Оксана Тимко Дітко

КНІЖКА ЯК МОЛИТВА

Гелена Медеші, *Язык наш насущни*,

Дружтво за руски язык, литературу и културу, Нови Сад 2008, б. 262

Абстракт: Кніжка мр Гелени Медешовой „Язык наш насущни” зложена зоз шейсц часцох. Їх рижнородносц гутори о широким спектру интересованьох авторки, о систематичней, дошлїдней, длугорочней роботи котра облапя вельки круг интересованьох.

Ключни слова: лингвистична литература, социолінгвистични теми, вецейязични штредок, стилистика, мацерински язык.

Перша часц кніжки пошвечена социолінгвистичним темом котри у нашей лингвистичней литератури не часто обрабяни. Подруча вигледованя рушаю ше од темох нормованя языка у котрих ше авторка дотика и стану у других славянских языкох и поровнуе го, хаснуюци сучасни социолінгвистични методи и терминологию зоз питаняма у руским языку, зоз котрима почина кніжка. Социолінгвистични теми авторка обрабя не лем през стандардизацию, двоязичносц, проблеми коло стабилизациї руского стандарту. Тоти теми спатрени и ширше през спатране стану у „русинистичним швецє”, нормоване идиомох у рижних штредкох. Авторка свидома проблемох и почежкосцох кед гвари „А чи Русини можу мац єдинствено поставену язичну политику? Здобува ше упечаток, на основи предходних социолінгвистичних розпатраньох, же ю чежко годни мац, але же би ю, з другого боку, могли мац. Розлики богатство и – гласаме за засднїцтво у розликох”. Тиж так важна, актуална, а видзи ми ше, недосц розробена тема у нашей лингвистичней литератури то двоязичносц. Єй авторка пошвещує єден текст у першей часци кніжки. У наших животох двоязичносц непрерывно присутна. Кеди вона постава полуязичносц? Кеди слово о интерференциї? Двоязичносц мож спатрац з двох бокох. Кед вона индивидуална, вец є позитивна. Кед є обща, кед цала язична засднїца двоязична, вец є опасна. Вец є лем крочай до асимилациї. Бо, двоязичносц то лем преходни стан медзи єдноязичносцама. Колективну двоязичносц треба допатрац, старац ше о ней, непрерывно мерковац же би гевтот „менши” язык бул равноправни, а можебуц и „равноправнейши”, же би остал перши. Двоязичносци, проблемом, способом як ю балансовац и отримовац же би не прешла до єдноязичносци векшинского языка, требало би вшелїяк пошвещиц вецей уваги, вигледованя, та и кніжки.

У першей часці авторка ше, окрема язичнаго планаваня, дотика соціолінгвістичнай аналізу, але пише и о прекладаню як потреби и необходимости нешкайшого живота, окрема живота такога малого языка у вещьязичним штрעדку. Текст о прекладаню дотика ше не лем практичных боках прекладаня, але є важни бо руша од теорії, од похопіваня прекладаня як преношеня інформації, як декодованя думки з єдного коду, системи, на други, котри ма свойо законїтосци, правила, структуру. Окрема того, барз важне и розликовац файти прекладаня: усне и писане, бо każde з нїх ма свойо вимоги, свойо законїтосци и свойо правила. Тиж так авторка обрацела увагу и на прекладателя, на особу котра нужно двоязична и котра з єдного боку приматель інформації, але з другога не лем просто репродукує исту інформацію у другим коду, т.е. языку, але твори думку на новим языку.

Друга часц кнїжки, котру авторка наволаала „Прилоги з обласци языка”, зложена зоз приказох, уводних словох рижних кнїжкох. Засдніцке им же у шицких обачліва дошлїдна, глібока робота, але и любов гу мацеринскому языку, брига за ньго и старанє зачувац го.

Блізка тематично ей треца часц „Прилоги з обласци стилистики”, у котрих авторка стилистично анализує презентовани кнїжки. Ведно тоти два часци кнїжки вироятно длуго наставали (видзи ми ше же хиби под каждим текстом час и место його обявїваня же бизме могли и хронологийно провадиц доробок авторки) и шведоча о витирвалей, методичней и систематичней роботы.

Штварта часц кнїжки резултат авторковей длугорочней роботы як лекторки и прекладательки и дотика ше наших каждодньових питаньох *як повесц? , чи то правилно? , чи би моя баба так гварела?* Кажда од темох у тей часци резултат непрерывней роботы над текстами и то над текстами на двох языках. Зоз самих насловох видно же не настали одразу, але ше авторка непрерывно стретала з истима проблемами, та ше у тей роботы указал и проблем и ришене. За таку двоязичну засдніцу як цо наша, вшелїяк таки теми барз актуални, бо зме анї не свидоми каждодньового балансованя над двома моделями виражованя думкох, твореня словох... и непрерывней опасносци же би нам покрадзме якишик „нови” правила постали прилапліви и каждодньови. Прето ше часто треба питац *„як би моя баба поведла?”*

Пяята часц зложена зоз приказох кнїжкох котри не вше філологийни, не вше узко фахови, але и тоти тексти шведоча о велькей любови гу мацеринскому слову и озбільней методичносци у роботы.

Шеста часц зложена зоз библиографских єдинкох авторки.

После читаня кнїжки пришло ми на розум же вона зложена голем зоз пейц кнїжкох. Точнейше, же би тоти пейц главни теми: соціолінгвістика (язична политика, стандардизация, нормованє), двоязичносц, прекладанє, стилистични прикази, лекторски роздумованя и предумованя, могли буц барз актуални окремни кнїжки. Вони можу буц лем назначени можліви драги будуцих

вигледованьох, лебо напрямки на котри авторка указує як на невипитани подруча. Шицки су актуални праве пре специфику руского языка.

Праве тот факт, же на перши попатрунок кнїжка випатра ягод же є зложена з вецей кнїжкох, шведочи о авторки широких интересованьох, глібокого знаня и любви гу свойому языку и велькей методичносци и сцерпезлївосци у роботы. Писана є ягод цо ше модлі: цихо, сцерпезлїво и упарто.

Шлїдуюца кнїжка не муши буц зложена зоз вецей кнїжкох, гоч котра зоз тих, уж начатих темох будзе актуална.

Др Оксана Тимко Ђитко

КЊИГА КАО МОЛИТВА

Резиме

Књига мр Хелене Међеши „Језик наш насушни” је састављена из шест делова. У књизи је реч о широком спектру интересовања која се односе на лингвистичку литературу, социолингвистичке теме, вишејезичну средину, стилистику, матерњи језик, превођење, лекторска размишљања итд.

Dr Oksana Timko Djitko

A BOOK AS A PRAYER

Summary

The book of M.A. Helena Medješi „Our language indispensable“ is composed of six parts. The book presents a large spectrum of interesting things relating to the linguistic literature, sociolinguistic themes, multilingual environment, stylistics, native language, translating, instructors' meditations etc.

 Мр Гелена Медєши

ЧУВАМЕ И РОШЛЊИ И ЯЗИК

Др Радмила Шовљански/Др Радмила Шовљански, *Словник заштити рошљнох и животног штрєдку/Речник заштите биља и животног штрєдне*, Друштво за руски јазик, литературу и культуру/Друштво за русински језик, књижевност и культуру, Нови Сад 2010, б. 436

Абстракт: Терминологија етноботаники незвичайно богата и интересантна, бо мена рошљнох рижнородни и полни фантазији. Краји зоз хторих ше нашо предки приселели флористично барз богати, та логичне же людзе з часом, по морфологији, по својм окруженю, рошљни и меновали, та при фитонимох у *Словнику заштити рошљнох и животног штрєдку* наиходзимо на зооними, антропоними, фитотопоними, фитоантропоними, фитоорнаментику и метафорични назви рошљнох у прекладзе на руски јазик.

Кључни слова: Словник; заштита рошљнох и животног штрєдку; типична менованя рошљнох; прекладане на руски јазик.

Шицким двојазичним (и вецейазичним) особом познате же прекладане то процес у хторим ше јазик и њих лингвистични елементи поровнуе, заменуе, чера, виедначуе едни з другима у комуникацији, же би ше през тога заменуване обезпечело зачувац идентитет текста и еквивалентносц прекладу зоз жридловим текстом. Прекладане текстох о заштити рошљнох и животног штрєдку спада до фаховог и науковог прекладаня; то ани кус не легка работа. Не легка, бо прекладатељ муши войсц до фахових детаљох обласци хтору преклада. Не легка е и прето же ше барз често преклада информацији о зошицким нових досцигнуцох за хтори нет еквивалентна лексика у јазуку на хтори ше преклада. Вона тиж и барз одвичательна и тога одвичательносц прекладатељох нам шицким позната. Медзитим, у обласци заштити рошљнох и животног штрєдку вона окреме приходзи до израженя. Тото најсликовитше висловел пан др Франьо Баца на промоцији Словника хтора була на Польопривредним факултету у Новим Саде: «Кед медицина погриши – жем закрие. А кед фитофармација погриши – жем одкрие». Прекладане текстох з теј обласци би мало здогаднуц прекладатеља на кодекс чесци, гоч вон у својој работи ма иншаки, висши циљ хторого би требал буц свидоми у каждеј хвильки: то не краса прекладу јака примарна у литературним прекладзе, ани еквивалентносц прекладу јако гуманистичних

науках, але абсолютна точност, часто на чкodu краси тексту, бо лем точност виключує можлівост наношеня чкoди живoму штредку.

Праве з того, прекладательного аспекту попрубуєме у найкратших рисох представиц *Словнік зашити рошлінох и животного стредку* професорки др Радмили Шовлянски.

У шицких медзиуплівох животного штредку и людзох искуствово обачованя водзели гу одредзеним сознаньом, без сумніву – гу зачатком першобутних наукох (ботаніки, фармації, антропології, медицини итд.), але ище зоз староставних кніжкох знаме же ангел нависцел Марії же постане Богородица з *билу лелию*, же Ной послал з кораблю голубицу хтора му принесла *маслинов конарчок*, же за Крачун квециме *ядловец*, на Квитну недзелю доставаме *багнітки*, пред Русадлями квециме капурки з рижним *квцом*, же нашо жени кед ишли до церкви ношели у молитвеніку и хусточки до рукох *вашилсц* (зоз хторим и священік пошвеца паски и обисца), же ше *розмарию* припинало свадзедним на ручніки або на галерки, а тиж и кладло умартому до труни, же ше з рижними рошлінами лічело але и врачало (*дзевец желя за болячки, седем жовти квитки за серенчу*), же о рошлінох написани рижни писні и вишпивани красни шпиванки (*Ружи, червени ружи; Червена ружа трояка, Били ортони; Мацерина мушкатла; Тополі керестурски; Желенеє жито; Вербов лешик; Черешенко, черешенко...*) итд.

Терминология етноботаніки незвичайно богата и интересантна, бо мена рошлінох рижнородни и полни фантазії. Краї зоз хторих ше нашо предки приселели флористично барз богати, та логичне же людзе з часом, по морфології, по своїм окруженю, рошліни и меновали.

1. Меноване рошлінох по животиньох (зоонимизацию) маме при фитонимох (назвох рошлінох) як цо *говльов джубок, тищички, кожа рута, когутов гребень, кравске жито, коньски хвосцик, мачи хвост, волово очко, пчолова мента, пиши церень, медведжа лаба, орлово нохци, буячи язык, жовтоочки чвиринкаш, каче мидло* итд.

2. Антропонимизация фитонимох тиж доказ значней интеракції и соживота людзох и природи, окреме рошлінох, та маме и меноване спрам анатомских обачованьох: *главата апаца, лепи човек, лепа ката, мацерина душичка, дзивоцке шерцо, невесцин/швекрин язык*, але и спрам власних менох: *польов миколка* (котр'ян), *софийова ружичка* (стрижица), *христов венсц, марийово слизи, вероника потокова* и други.

3. У прекладзе на наш язык наиходзиме и на метафорични назви мотивовани з морфологию рошліни хтора здогадує зоз своїм випатрунком на другу реалию або предмет: *иласарово квецце, цитанске пире, пастирска торбичка, египетски церень, бабов зуб, босорково метли, куковкова слиза* итд.

4. Найупечатлівши визуални характеристики релефу або вегетации людзе од давних часох брали як означене за меноване своїх населеньох. Таки

фитотопоними у сербским языке ест надосц (Кленак, Купиново, Буковац, Купусина, Копривница, Јасиково, Дреновац), а ми Руснаци тиж маме *Вербас, Орахово, Брестовец* и *Тополу*.

5. Нашо людзе ше не так часто як Серби идентификовали з рошлінами и не давали мена дзецом по їх даяких прикметох, так же фитоантропонимия у женских рошлінских менословах ридко заступена: маме *Ясмину, Билян, Любицу* и *Дюрдїцу* (превжати зоз сербского), але не маме звик давац дзивчатом мена як цо Дуња, Вишња, Јагода, Босилка, Јоргованка, Ружа, Љильана, Јаворка итд. Повязаносц зоз природу, рошлінами и древами видно и у сербских презвискох хтори настали од фитонимох: Буквић, Вишњић, Ивић, Љубичић, Ружић, Церовић, Шљивић, яки ми не маме.

6. Нашо жени, медзитим, зоз соїма креациями през ткане, вишиване и мальоване обисцох барз часто материялизовали и овиковичовали природу и квецце хторе любели и так виражовали свою вязаносц за природу. Тото тиж робели и схопни тишлїре, хтори на ормани и посцелї рисовали рижни квети у фарбох, та шлебнодно можеме повесц же наша фитоорнаментика – скарбнїца креативного искуства.

7.1. Прекрасни приклади нашей небарз богатей ботанїчней лексики заслужую окремну похвалу прекладательови, гоч ше роби о руских народних назвох, гоч новостворених по углядзе на сербски народни слова, а гоч кед за нїх гледана прикмета по хторей живи существа, зявеня або предмети препознатлїви або характеристични. Вони указую на красу описованя, фантазию и способносц обачованя нашого народу, а тиж и на можлївосци, виталносц и моц нашого языка висловиц и найзложенши поняца. Поведзме, за сербске слово *березга* (народна назва: *ломљиви љутић*) положене наше слово *гуша нога*, за сербске слово *белешина* – наш вираз *царовей мачки хвост*, та вец шлїдза таки автентични преклади: белодрум – *заяча бетелїна*, бобак – *вероника потокова*, бодаљац – *вербова шалата*, бодеж – *волняни шафран*, богомољка – *божа кравичка*, борач – *огуркова трава*, борак – *водови хвосцик*, бегуница – *брегова ластовка*, свионица – *циганске пире*, црквина – *пша капуста*, челинац – *кравске жито*, ћулумија – *гомољста печарка*, дафина – *пахњаца верба*, минђушица – *дзивоцке шерцо*, добричица – *мача мента*, драгушица – *шульово желе*, дубчац гроздасти – *заячи цеснок*, гагамија – *вовча нога*, гак – *чарнокорунаш*, репух – *дябликов калап...* итд. итд.

7.2. У прекладзе на наш язык барз крашне зачувана прикметнїцка характеристика языка: *витрикова ружичка*, *водови куковков квет*, *гадово яблучка*, *кирвава росичка*, *мрамораста неструшка*, *велькопирка потьочка*, *цверенкасти гвиздик*, *шульово желе*, *шмердзаци руменец*, *дуб каменясти*, *гвиздаста есетра*, *глуха покрива*, *галоваста хлоротичносц* итд. Тота характеристика языка указуе на його творчу моц сликовито описац и наглашиц жадану прикмету же би слово

за яке поняття Руснаци не мали одвитууючи еквівалент було адекватно преложене, розумліве, так як би поведли нашо стари.

8.1. Синтагми, словозлученя, понятя зложени з вещей членох (по сербски, та вещь и по руски) як цо: *бактериозна пегавост сребрнаста и жута пришитчавост луковица лала; бактериозна пегавост (решетавост) лишїа и рак ране коштитчавих воћака; бактериозни рак, рђа или пегавост лишїа дувана; увенуће вертицилично и фузариозно кромтира; плесан сива клипа кукуруза* итд. дакус длугоки (маю и по 9 елементи), обтерховую хасноване Словніка, и попри тим же вон, як у приказах на промоційох висловене, правени по сучасних шветових лексикологийних стандардох.

8.2. Описи и толкованя на шицких спомнутих языках незвичайни за словнік, прецо би тот хасновити приручнік, можебуц, було лепше наволац (по сербски) глосар, појмовник, речник/зборник појмова из области... або дацо подобне: *детенерація* (процес слабеня биологийних и психичних прикметох рошліни, животинї лебо човека, лебо дзепоедних органах); *детоксикация* (одстраньоване чкодлівих материйох лебо отровах зоз организма – поступок зоз хторим ше отровни матерїї претворюю до неотровних); *дотація* (пеневна сума (помоц) котру держава, дружтво лебо поединец дава установи (поединцови) за витворене одредзених роботох; финансїйна помоц); *жеридло* (аквифер, под’земне водоносне пасмо порозних стинох, писку лебо шлюнку зоз котрого мож вичерпац одредзени количества води); *мезодерм* (пасмо гаструли котре ше розвива медзи екодермом и ендодермом).

9. Граматични недошлїдносци у самим прекладаню, кед не зошицким оправдани, заш лем розумліви кед ше ма у оглядзе число одредніцох хтори требало обробиц, але у Словніку би мали буц звездзени на найменшу можливу миру:

- а) форми генитива: *плода, окситена, хлорофила, квалитета, елемента* (мали би буц зоз законченьом –у);
- б) инфикс –*ир*–: *амплифицировац, инфицировац, газировац* не бул неосободни; лепше би було: *амплификовац, инфиковац, газовац*;
- в) находзиме и невидначени форми: *рошлінови/животиньски* (рошлінски/животиньски); *летні/летни*; непочитоване стандартного граматичного роду: *гомоля* (гомоль); правописни неточносци (*кечига крадконоса*); недошлїдни преклади на руски язык: *вршалица* – трешка, машина за тлачене, але под одредніцу *вршалица моторна* и *вршалица самоходна* пише лем: *тлачарка моторна/самоходна* (не и: *трешка*);
- г) лексични одступаня од предписаного стандарту: *чистец* (треба: чисец), *глог* (глог), *трене* (чухане), *чежиц за дачим* (намагац ше гу дачому), *пребувалїце* (бивальнік), *виволац* (спричинїц), *червенобрухати* (червенобрухи/ови), *медведзов* цеснок (медведжи цеснок), *медведзова талпа* (медведжа лаба), *контрачени* – за сербске слово: *уговоран*

(контрактовни, понеже *контрачени* значи тото цо по сербски *уговорен*) *мацеров* *душичка* (мацерица душичка), *подручје* (подручје), *влашки* (влашки);

- г) толковане по руски дзе то не було неохобне: за сербске слово *бачва* похаснована наша синтагма *гордов вельки*, а досц було лем *гордов*, понеже ше за мали гордов гутори *гордовик* або *шафлік*; щетка за чесане коня (досц було: *огребло*); по сербски *ам/хам* (коњска опрема) мали буц *дсплови*, а не *гамов* и други;
- д) сербске слово *босиљак* на наш язык преложене *вашилец*, *босиљак коњски*, *метвица коњска* преложене як: *вашилец коњски*. Медзитим, у Индексу на руским языку ест лем слова *вашилец*, *вашилец били* и *вашилец кафови* (нет *вашилец коњски*);
- е) прикметніцке виражоване поняцох на даедних местох могло буц дошпліднейше: *уша мала на лісцу ореха* (уша мала/велька на *ореховим* лісцу, так як: *цвиклова*, *рибизлова*, *кукуруицова*, *яблукова*, *ягодова*, *луцеркова*, *брескинъова*, *шлівкова* уша итд.).

10.1. У лексикографским поглядзе, одредніци як цо: *брашно*, *брашно целокупно*, *брашно фино*, *брашно коштано*, *брашно кукурузно*, *брашно најфиніје*, *брашно пшенично* могли буц под одредніцу *брашно*, а типи муки могли буц пододредніци; тиж так: *брашнар кестењаст*, *брашнар мали*, *брашнар мали црни*, *брашнар мауритански*, *брашнар суринамски*, *брашнар велики*, *брашнар велики тамни*; або: *бува кућна*, *бува лисна*, *бува лисна јабукина*, *бува лисна мала крушкина*, *бува лисна обична крушкина*, *бува лисна велика крушкина*, *бува лисна велика крушкина*, *бува лисна лукова/купусна*, *бува лисна мрквина*, *бува лисна смовина*; исте: *бреса*, *буба*, *голуб*, *лист*, *вино*, *вентил*, *вегетација*, *ваши* и велі други.

10.2. Дзепоедни одредніци на сербским языку як цо:

- а) *ћубаста кукавица* (*патка*, *шева*) хаснователь Словніка будзе найскорей гледац под меновніком *кукавица*, *патка*, *шева*, а не под прикметніком *ћубаст*, та би можебуц було лепше кед би под меновніцку одредніцу *кукавица*, *патка*, *шева* писало яку ма прикмету – *чубаста*;
- б) на нашим подручу ше частейше хаснуе сербске слово *бели лук* як *чешњак*, та бизме нашо слово *цеснок* скорей гледали под одредніцу *лук* (дзе *цеску* нет, але ест: *лук козјак/влашац*; *лук озимац*, *лук празилук*, *лук сремунш/медвеђи лук*) итд. Медзитим, тото блукане зошицим скрацене кед ше хаснуе Индекс. У нїм по сербски ест *лук бели*, тиж и по руски *цеснок*. Тиж так нет слово *бела рада* ані *тратинчица*, хтори на наших просторох фреквентнейши як слово *красуљак*;
- в) медзи вельким числом словох з обласци заштити рошлінох и животногo штредку нашли ше и слова хтори у узшим смислу не спадаю до тей обласци, як цо: *аков*, *ам*, *антипод*, *аренда*, *боја*, *безшавна цев*, *будак*, *век*,

чигра, цурење, физичар, премашити, редак, шваргла, увећање, вентил, учинити доступним, ширење знања, шеталиште, укупни, опити, укинути, свест јавности о питањима која се тичу животне средине (як одредница) и велі други.

11. Як уж поведзене, окремну вредноц у тим словніку маю индекси поняцох по сербски, латински (без хторого тогу обласц не мож ані задумац – трима ше го за обовязни), англійски (як найфреквентнейши шветови язык) и руски, зоз чию помоцу хаснователь з каждого спомнутого бешедного подруча годзен легко, швидко и точно найсц тото цо му потребне, без длугшого бориканя и гледаня по бокох. Понеже Словнік биологийних терминох и виразох Янка Раца (Дружтво за руски язык и литературу, Нови Сад 1979) пре розвой науки постал узки (а облапал лем биологийни термини и давно є розпредати), велі назви хоротох, паразити, процеси патогенези и препарати ше хасновало по сербски або по латински/англійски, з фонетским прилагодзованьом кому ше як видзело, або прекладало од слова до слова – по знаходзеню прекладательох. Авторки – професорки докторки Радмили Шовлянски, хтора попри авторства источашне и прекладателька на англійски язык, як и прекладательки на руски язык Наталії Рамач можеме буц подзековни за огромни труд хтори уложили же бизме шицки – агрономове рижних профилох, биологове, екологове, технологове, фармацевти (апатикаре), прекладателе, новинаре и други почитователе языка збогацели знаня з тих обласцох. Пре шицко спомнуте, найширше ше наздавам же тота хасновита збирка поняцох з обласци зашити рошлїнох и животного штредку найдзе драгу гу своїм хасновательом. А тота драга отворена.

Мушиме вше мац на розуме же наш язык будзе тирвац тельо кельо го будземе чувац.

Промоция *Словніка* у Новим Садзе (18. 06. 2011)

Мр Хелена Међеши

ЧУВАМО И БИЉКЕ И ЈЕЗИК

Резиме

У раду је представљен четворојезички *Речник заштите биља и животне средине* проф. др Радмиле Шовљански (српски, латински, енглески и русински) са језичког и преводачког аспекта на русински језик. Указано је на типове стварања имена биљака (зооними, антропоними, фитотопони, фитоантропоними, фитоорнаменти, метафорички називи итд.), као и на језичке еквиваленте за творбу лексема којих у русинском језику нема, при чему је истакнута способност и виталност русинског језика.

M. R. Helena Medješi

WE TAKE CARE OVER PLANTS AND LANGUAGE

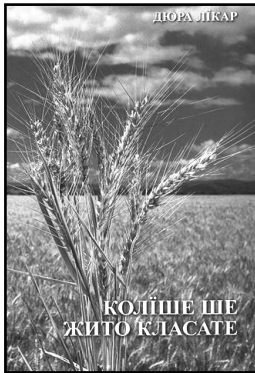
Summary

This work reviewed fourlanguages Dictionary of plant and environmental protection by prof. dr Radmila Šovljanski (Serbian, Ruthenian, Latin and English) concerning linguistic and translation aspects on Ruthenian language. It is pointed on creation types of names of plants (zoonimes, anthroponimes, phytotonimes, phyto-anthroponimes, phytoornaments, metaphoric names etc.) as on language equivalents for the creation the lexemas which do not exist in Ruthenian language, emphasizing the ability and vitality of Ruthenian language.

Звонимир Ерделі

ЗДОГАДНІК И ДРАГОКАЗ БУДУЦИМ ГЕНЕРАЦИЙОМ

Дюра Лікар „Коліше ше жито класате–газдоване миклошевских Рунацох”,
Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2011.
свидаватель, Едиция Одняте од забуца 13, б. 151

Абстракт: У роботи дати приказ кніжки публицисти Дюра Лікара о газдованю миклошевских Рунацох як едним од найважнейших аспектох живота од їх приселеня по нешкайши роки.

Ключни слова: валал, жито класате, привредни живот, економски обставини, газдоване, масток, публицистична діялносц.

Зоз кніжку „Коліше ше жито класате – газдоване миклошевских Рунацох”, наш найплодейши публициста Дюра Лікар завар круг хронікох о найважнейших аспектох живота Руснацох у Миклошевцох од їх приселеня 1850. року по нешка. Гоч газдоване и привредни живот пришол на концу потерашнього Лікарового опусу, вон бул вше на початку и на концу, алфа и омега, збуваньох у других обласцох живота.

Кед читае Лікарово кніжки о спорту, культури, школстве, Руснацох взагалі у Миклошевцох, зоз ніх индиректно дознаваме о економских обставинох у валале у датим чаше, односно кед зоз тей кніжки пречитае о стану у газдовстве, можеме себе створиц слику як випатрал живот у валале як надбудов привредного.

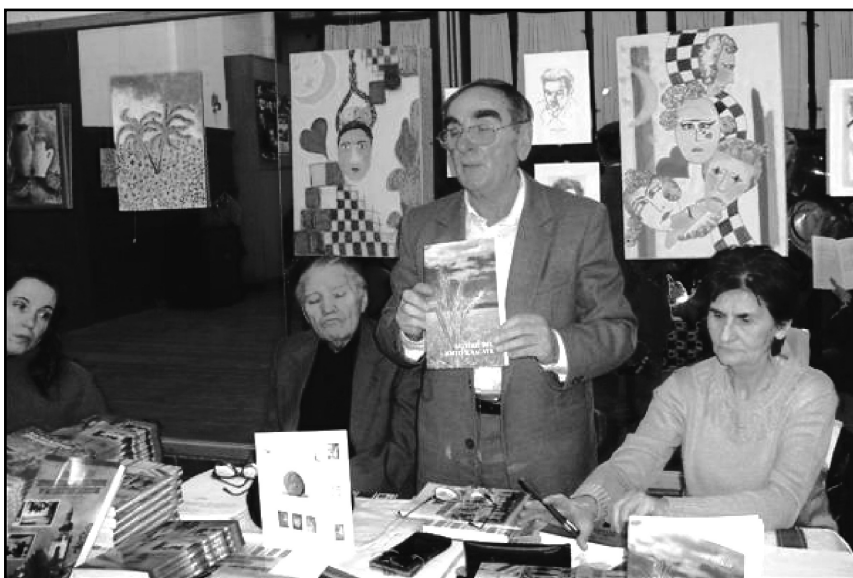
Период од 160 рокох газдоване миклошевских Руснацох Дюра Лікар и у тей кніжки-хроніки обробел на свой характеристични способ, цо значи систематично, прецизно, преглядно, з вельким числом илюстрацийох, таблічкох и податкох зоз богатим, але шицким розумлівим языком и стилем легким за читане.

Схопно комбинуюци и преплетаюци богату доступну му документацию зоз здогадованями веліх Миклошевчанох з хторима мал нагоду бешедовац и як длугорочни дописователь „Руского слова” та и на основи власних призначкох и паметаня зоз свойого богатого живота у хторим шведочел, так повесц, половки описаного периоду, Дюра Лікар, не жадаюци давац историйни оцени (тото очиглядно зохабел фаховцом), указал як нашо людзе од худобних наднічарох згаздовали красни масток, постали почитовани як вредни, схопни и поштени людзе, а Миклошевци синоним успишного и богатого валалу. После трагичних

збуваньох у Оцовщинскей войны и негативних процесох през хтори переходзи векшина валалох у Горватскей, Миклошевци ище не врацели славу з найлепших часох, але ше треба наздавац же нашо вредни людзе враца ю им у нових дружтвених обставинох.

Кнїжка „Колїше ше жито класате” остане памятник шицким спомнутим и неспомнутим миклошевским Руснацом, а будучим генерациейом не лем здогадник на їх предкох, але и драгоказ як любец и зачувац своєю, почитуюци цудзе, остац свой на своїм и у чим тайна обставаня и виталносци малого руского острова „сред бурного океана”

Верим же и тота кнїжка як и предходни Лікарово дїла найдзе своїх читачох и медзи найширшим пасмом наших людзох и споза гранїци Горватскей и треба ше наздавац же вредни учитель Дюра зоз ню не закончел свою публицистичну діялносц. Щиро ше наздавам же ше неолдуга будземе радовац новому його виданю у истим, лебо даяким новим жанру.

Промоция кнїжкох Дюра Лікара у Новим Садзе (8.12.2011)

Звонимир Ердељи

ПОДСЕТНИК И ПУТОКАЗ БУДУЋИМ ГЕНЕРАЦИЈАМА

Резиме

Аутор указује на значај књиге Ђуре Љикара „Нише се класје жита – газдовање миклушевачких Русина” за културу и историју миклушевачких Русина: за нове генерације она је подсетник на прошлост и путоказ како волети и сачувати своје поштујући туђе.

Zvonimir Erdelji

MEMO PAD AND ROAD SIGN FOR FUTURE GENERATIONS

Summary

The author points to the significance of the book of Đura Ljekar „The grain spiked is swinging – the managing of the Ruthenians of Mikluševci”: for new generations it is the memo pad of the past and the road sign how to love and maintain its own, respecting the else’s.

Ирина Папуга

ЗБОРНІК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA” 15 (28)

Нови Сад, 2010. б. 206

Абстракт: Дружтво за руски язык, литературу и культуру (основане 1970. року у Новим Садзе) издава свой глашнік од 1975. року. Глашнік по 1987. рок ношел називу „Творчосц”, од 1988. року виходзи як „Studia Rutnenica”. Обявени 13 числа „Творчосци” и 15 числа часопису „Studia Rutnenica” (ведно 28 глашніки). Од трецого числа „Studia Rutnenica” виходзи як зборнік роботох.

Ключни слова: глашнік, зборнік роботох, часопис, прилоги, роботи, статї, огляднуца.

Змист часопису „Studia Rutnenica” 15 (28) за 2010. рок шлїдуєци: перша часц прилоги зоз 4. науково-фахового сходу хтори 4. децембра 2010. року отримани у Новим Садзе: Микола М. Кочиш и руски язык: мр Анамария Рамач Фурман, Лингвистични начала Миколи М. Кочиша и Блаженка Хома Цветкович, Словнік Миколи М. Кочиша и Руско-сербски словнік, руски язык: др Александер Дмитриєвич Дуличенко, Югославянско-русински/южнорусински у контексту языкох сучасней Микрославиї, др Михал Тир, Еуген Паулини о руским языку, др Юлиан Рамач, Правописни проблеми у Руско-сербским словніку, др Оксана Тимко Дїтко, Присловніки у руским языку: творене, пременки, класификациї, др Михайло Фейса, Новосци у лингвоанализи (на прикладу єдней приповедки др Гавриїла Костельника), Владимир Бесерминї, Жаргони штредньошколскей младежи у Руским Керестуре (II), литература: Ирина Гарди Ковачевич, Руска литература за дзеци: традиция и модерна, мр Гелена Медеши, Красни вислов з пахом дїдовщини, история литературы: др Янко Рамач, Тексти апокрифа „Хождение Богородици по мукам“ у руских рукописних зборнікох, Микола М. Цап, Писня „Чудна еси помочнице” и єй руски варианты, култура, история: Адриан Габор Качинко (Adrián Kacsinkó), Шлїдами черехатских Руснацох, др Дюра Гарди, Прилоги виучованю вязох фамелиї Другет и Русиных у Угорскей у XIV вику, просвита и образоване: Ирина Папуга, 40 роки Гимназиї у Руским Керестуре, Владимир Бесерминї, Еуфемия Бесерминьски (1921-2003) учителька, наставница, директорка Основней школи у Руским Керестуре

У другей часци рочниці и здогадованя обявени два прилоги: Ирини Папуга: Мр Елена Солонар (1900-1982), апатикарка и поетеса зоз Руского Керестура и 110-рочница народзєня и Владимир Костелник – 80 роки народзєня и 65 роки медийней вокациї, а у трецей часци новши виданя и огляднуца: Мр

Гелена Медеші: Сказковита басна у дзецинским сну и Ирина Папуга: Зборнік роботох „Studia Ruthenica” 14 (27), 2009.

Штварта часц пошвечена Хронікі Дружтва за руски, язык, литературу и культуру: обявени Статут Дружтва за руски язык, литературу и культуру, список роботних целох Дружтва, Активносци Дружтва: януар 2010. рок – януар 2011. рок, награди и припознаня: Славица Мали и Мелания Сабадош и нови члени Дружтва

Спатраюци 15. число Зборніка роботох „Studia Ruthenica” як целосц, можеме констатовац же у нїм свойо место нашли петнац авторе хтори пририхтали 20 прилоги.

Дружтво за руски язык, литературу и культуру през петнац числа часопису „Studia Ruthenica” и скорейши тринац числа „Творчосци” (ведно 28 глашніки упознава своїх членох, як и ширшу явност, зоз значними подїями наукового, язичного, литературного и культурного живота Руснацох. Прето би добре було кед би ше пречитало кажде нове число Зборніка „Studia ruthenica”. Намагаме ше же би у цо скорейшим чаше, гоч и зоз запожненьом, було видате и 16 (29) число Зборніка роботох „Studia ruthenica” за 2011. рок.

Надпоминаме же Дружтво за руски язык, литературу и культуру свой глашнік (рочнік) „Studia Ruthenica” выдава на основи члена 32. Статута. Тексти ше обявюю на руским язiku, зоз уводним словом и резимеами на сербским и английским язiku.

Виданя Дружтва за руски язык, литературу и культуру у 2011. року

Ирина Папуга

ЗБОРНИК РАДОВА „STUDIA RUTHENICA” 15 (28)

НОВИ САД, 2010.

Резиме

Друштво за русински језик, књижевност и културу свој гласник (годишњак) „Studia Ruthenica” издаје на основу члана 32. Статута. Текстови се објављују на русинском језику, са предговором и резимеима на српском и енглеском језику.

Irina Papuga

COLLECTION OF WORKS „STUDIA RUTHENICA” 15 (28),

NOVI SAD, 2010

Summary

The Society for ruthenian language, literature and culture publishes its Herold (Annual) „Studia Ruthenica” on the basis of the article 32 of the Statute. The texts are published in Ruthenian, with the prefaces and summaries in Serbian and English.

IV

ОГЛЯДУЦА И РЕЦЕНЗИЇ

Др Гавриїл Костельник

Благоје Баковић

Др Габријел Костелник, *Поезија и проза*
Рецензија

Једно од најлепших и најрадоснијих чуда, када је у питању прожимање култура на нашем књижевном небу, догађа се управо ових дана. Наиме, српски читалац ће, захваљујући издавачком подухвату Друштва за русински језик, књижевност и културу и преводиоцима Јулијану Рамачу и Мирославу Алексићу, имати ту привилегију да у свом читалачком искуству и авантури имају великог русинског књижевника др Габријела Костелника. Овде не само да је реч о једном од највећих русинских песника, него и о једном реформатору и утемељивачу целокупног русинског националног бића, јер оно што је за Србе урадио Вук Караџић, то комотно можемо рећи за Костелника када су у питању Русини и њихова култура. Радујући се скором сусрету ове књиге са својим читаоцима, најсрдачније је препоручујем издавачу и финансијеру, како би њене странице обрадовале очи оних који су на њено појављивање поприлично чекали.

Благоје Бакович

Др Гавриїл Костельник, *Поезија и проза*
Рецензија

Єдно з најкрасших и најрадоснейших чудох, кед у питању пренїкане културох на нашим литературним небе, случує ше праве тих дньох. Сербски читач, дзекуючи видавательному подняцу Дружтва за руски јазик, литературу и културу и прекладачом Юлијанови Рамачови и Мирославови Алексичови, будзе мац привилегию достац у своїм читацким искуству и авантури велького руского писателя др Гавриїла Костельника. Ту бешед не лем о єдним з найвекших руских поетох, але и о єдним реформаторови и основопокладачови вкупного руского национального єства, бо того цо за Сербох зробел Вук Караджич, то шлебодно можеме повесц за Костельника кед у питању Руснаци и їх култура. Радуючи ше стретнуцу тей кнїжки неодлуга зоз своїма читачами, најсрдечнейше ю препоручуєм видавательови и финансиєрови, же би єй боки зрадовали очи тих хтори на єй звїйованє досц длуго чекали.

Др Габријел Костелник, *Поезија и проза*

Друштво за русински језик, књижевност и културу, Нови Сад, 2011.

Рецензия

Подняце Друштва за руски јазик, литературу и културу з Нового Саду видац 2011. року вибор з литературней творчосци руского писателя Гавриїла Костельника у прекладзе на сербски јазик (Др Габријел Костелник, *Поезија и проза*) заслужуе друштвену увагу и фахову похвалу. Тот проєкт будзе у велькей мири хасновити за обще образование школярох и студентох, за збогацоване вецейкултурного живота штредку, як и за векше уважоване творчосци людзох хтори бешедую на розличних јазикох. То добра нагода за моцнене заедніцтва людзох хтори дзеля заедніцку судьбу.

Вельки сербски науковец, академик Йован Цвиїч медзи першима обачел же людзе хтори жио у истих географских условийох поступне примаю заедніцки културни прикмети. На прикладзе Балканского полуострова, з теренским вигледованьом и публикованьом резултатох науковой роботи, доказал же географски характеристики условью одредзени способ привредзованя и пременки у похопеньох и одношеньох медзи людзми. Под уплївом тих условийох, жительство поступне постава друштвено и културно гомогене, у векшей мири медзисобне як у одношеню на своєю скорейше територіялно-културне походзене.

Гавриїла Костельника ше трима за зачатніка литературней творчосци на модерним руским јазуку јужнопанонского подруча. Його литературне уметніцке діло источашне першокласне одражене културно-националногo живота Руснацох при концу 19. и на початку 20. вику. Понеже Руснаци були з векшей часци валалске жительство, зоз починаньом твореня гражданского пасма, тотa национална заедніца ше у тим поглядзе не розликовала у векшей мири од звичайного живота других националносцох на јужних часцох Панонскей равнїни того часу.

Презентација Костельника на сербским јазуку, як јазуку заедніцкей комуникації розличних националносцох на подручу Войводини и у Сербії, допринеше векшому медзисобному уважованю тих националносцох; людзе медзи собу блїзши по похопеньох и вреднованю живота кед жио у истих географско-политичних условийох як цо би ше могло судзиц на основи розличних јазикох на хторих бешедую. Костельниково читаче на сербским јазуку буду мац нагoду прировнац у якей мири руски човек бул и остал блїзки по способе живота зоз гoч хторим другим человеком ширшого околїска. Источашне, читаче годни обачиц общи медзилюдски одношеня и законїтосци („философию

живота”), бо Костельник як литерата незвичайно талантовани пренесц през приповедку або поезию поруку подучованя.

Препоручуем же би ше кніжку *Др Габријел Костелник: Поезија и проза* цо скорей обявело, бо Костельник писатель хтори нашироко познати медзи Руснацами, а обявйоване його творчосци по сербски допринеше лепшому розуменю и уважованю литературней творчосци на руским язикау, а зоз тим и уважованю Руснацох.

Юлиян Пап

Др Габријел Костелник, *Поезија и проза*

Друштво за русински језик, књижевност и культуру, Нови Сад, 2011.

Рецензия

Вироятно не иснуе Руснак хтори не зна голем еден стих, приповедку або наслов твора з богатого опусу писателя Гавриїла Костельника, зачатніка рускей литератури. Сто седем роки по обявйованю його кніжки *З мойого валала* (1904), Друштво за руски јазик, литературу и культуру з Нового Саду зоз своїма сотрудніками пририхтало вибор з його поезиї, дзевинскей поезиї и прози у прекладу на сербски јазик. У вибору ест вкупно 72 наслови.

Прекладателс др Юлиян Рамач и Мирослав Алексич, мали ані кус не легку спокусу – тексти писани на руским бешедним язикау точно преложиц, а при тим зачувац дух сербского јазика и часу у хторим писатель творел. До того подняца уложени барз вельки труд, але преклад винїмкови. Окреме ше по краси прекладу видзелюе писня *о. Копчаї Янко* и приповедка *Зло понад меру*, дзе стихи и прозни вирази зложени по мери, як кед би були написани праве на сербским язикау. Тиж так, вибор насловох у подполносци презентуе вкупне литературне діло Гавриїла Костельника. Сугестиї на текст прекладу дати прекладачом усно.

Др Гавриїл Костельник поет и приповедач бачванскей ровніни, Руского Керестура и Руснака, але ше на тим простору преплетаю культури вецей народох. З прекладаньом його творох на сербски јазик, руску писню, приповедку або драму годни розумиц и други народи хтори жию у поднебю Бачкей, як и ширше у жеми и швецe; преклад приближи руску литературу широкому кругу читачох.

Пре тоти причини потримуем намиру Друштва за руски јазик, литературу и культуру и препоручуем кніжку *Др Габријел Костелник, Поезија и проза* за издаванe.

 Др Юлиан Рамач

НАШ ПРЕКЛАД ПОЕЗИЇ И ПРОЗИ ДР ГАВРІІЛА КОСТЕЛЬНИКА НА СЕРБСКИ ЯЗИК

Абстракт: Др Гавриїл Костельник у своїх творах хасновал вельо слова з угроруского литературного языка (язичия). Прекладаче досц часто хасную, окреме у поезиї, бешедни або нелитературни сербски форми (*ко м. као, с' м. се, бринут м. бринут* и др.); у ридких случайох хасновани и горватизми. У авторовим тексту ридко вихабяни або иншак редаговани дзепоедни недосц ясни або за сучасного читача меней значни места. Даєдни руски особни мена и назвиска юнакох у прекладу не вименєни (*Михал, Ержа*), а даєдни заменєни зоз сербскимима формами и менами: *Марча – Мара, Мижо – Миша*). За читачох войволянського

окруженя по потреби давани фусноти.

Ключни слова: Руска литература. Преклад творох др Гавриїла Костельника на сербски язык. Редагованє виданя.

1. Дружтво за руски язык пририхтало до друку нове виданє: *Поезия и проза* Г. Костельника по сербски. Кнїжка ище не видрукована.

Костельниково твори преложєли на сербски язык двоє прекладаче: *Идилски венєц* преложєл Мирослав Алексич, приповедку *Незвичайна доля* з українского на руски – Володимир Нота, а другу поезию и приповедки (и приповедку *Незвичайна доля* на сербски) – Юлиан Рамач.

То перши преклад Костельникових творох з руского на сербски язык. Редактор виданя мр Гелена Медєши. Рецензенти: Благое Бакович, писатель, Юлиан Пап, професор и публициста и Любомир Медєши, етнолог. При пририхтованню рукопису до друку зоз своїма совитами окреме вельку помоц нам давал рецензент Юлиан Пап.

Цо можеме повєсц о тим виданю?

2. Почнїме од мена самого автора. Праве мєно Гавриїла Костельника, як знаме, *Габор Костелник*. Зоз тим мєном вон ше и подписовал под своїма творами на руским языку (дакеди и з додатим назвиском *Гомзов*). Понеже ше у своїх творах на українским языку подписовал з мєном *Гавриїл Костельник*, тоту українску варианту його мєна и презвиска прилапєли и руски интелектуалци и нешка того мєно прилапєне як Костельниково „литерарне мєно”. Зоз хторим мєном представиц Костельника Сербом, Мадяром, Словаком и другим? Мєно *Габор* Мадяром познате (то мадярска форма мєна Гавриїл), але Сербом є цудзе

и Сербии го не хасную у формах *Габор*, ген. Габра, але *Габор*, ген. Габора. Прето ше прекладаче и редакция кнїжки опредзелели за латинску форму того мена *Габрисл*: з тим меном Костельник уписани у церковней матрикули 15. 06. 1886. року, так є подписани и на своєй докторскей дисертациї на латинским язике 1913. р.; опредзелели ше тиж за невименену форму презвиска *Костелник*, хтора у войволянским штредку познатша од форми *Костельник*.

3. Выбор текстох за прекладанє. Редакция и прекладаче за тото виданє вибрали Костельниково дїла хтори тримали за найвисши його творчи досяг. Костельник 1903. року написал два твори: *Жалосцинки – Серенчи и милей и Идилски венец З мойого валала*. *Идилски венец* преложени у целосци (по сербски *Из мога села*), а зоз *Жалосцинкох*, як початнїцкого твору 17-рочного гимназияльца, вибрали три писньочки зоз IV шпиваня: перши осем стихи 1. писнї, 6–16. стих 21. писнї и 34. писня. Наслов *Жалосцинкох* на сербски преложени: *Тугованке – Срећи и драгој*.

Од 1903. до 1922. Костельник не обявйовал нїч по руски. Зоз поезиї обявеной по руски од 1922. року преложена велька векшина Костельникових писньох. Од петнац приповедкох преложени тринац. Не преложени приповедки з религиозну тематику *Когуцики кукурикаю* и *Отцове народа*.

Два твори преложени з украинского язика: поема *Померийї донецї* (обявена 1921) (у прекладу *Умрлој ћеркици*) и *Незвичайна доля* (обявена 1920) (у прекладу *Необична судбина*). Тота друга преложена перше з украинского на руски (1974), а за тото виданє є преложена, паралелно з руского и украинского язика, и на сербски.

4. Костельников язык. Костельник у своїх творох хасновал вельо слова з угроруского литературного язика (язичия): *страва* „едзене”: *жаловал би ей ложку стравы* (Проза 14); *єдиначка* „дзивка єдинїца”: *Ката ... була єдиначка, та ей муж бул пристаи* (Проза 13); *устромиц* „зариц, зацискац”: *устромел до нїх [власох] пальци* (РК 1930, 80); *устатковац ше* „поправиц ше”: *Яй, апо, мой апо! Кеди ше пременїце, кеди ше устаткуєце?* (Проза 80) и велї други. У предходним слову теї кнїжки не толковане обширнейше о тим пасму пожичкох у Костельникових творох, лем, понеже таки пожички нешка застарени у нашим литературним язике, поведзене: у Костельникових творох єст досц застарени слова, форми и конструкциї.

Прекладаче тото пасмо Костельникового язика у прекладу не могли адекватно пренєсц читачом, але досц часто хасную, окреме у поезиї, бешедни або нелитературни сербски форми: *ко* место *као*, *ј* место *је*, *с* место *се*, *бринут* м. *бринутти*, *стан’те* м. *станите*, *намигиво* м. *намигивао*, *четрест* м. *четрдесет* и др. Напр. у писнї *Керестур*: **Стан’те, стан’те!** *Шта се чује?* // *Божји глас то одјекује*; у Идилским венцу: *Сунце ј’ горе, ветрић шуми, пшеница се њише*; у писнї *Михал Пашо*: *То је Јанко за ракијом* // *мени казивао*, // *смејао се, намигиво и махао*.

У ридких випадках похасновани і горватизми: наслов піснї *Пацери* предложени як *Поздрављење*, а место *век* у піснї *Станьце, станьце, браца мойо* – похасновани меновнік *столеће*: *Гей Руснаци браца мойо, // Двасто роки сје чекали // на шлєбоду...*, у прекладу: *Хеј, Руснаци, браћо моја, // два столећа сте чекали // на слободу...*

5. Прекладане неясних часцох текста. При прекладаню и ушорйованю кнїжки у авторовим тексту ридко вихабяни або на други способ редаговани дзепоедни недосц ясни або за сучасного читача меней значни места.

1) У приповедки *Смутна гдовица* Костельник на 26. боку гвари: *О три днї престал диждж падац. А я обачел, же уж лем двойко товлячата дзвигаю главки у гнїздзе, кед товля прилегне* (Кост. Проза 26). Вон у предходних пасусох не спомнул же тих дньох падал диждж, та ми тото виреченє, же би не збуньовало читачох, вихабели и сербски текст глаши:

Кроз три дана ја сам приметю да још само два родића подижу главице у гнезду када рода прилегне.

2) У приповедки *Агафя* – *старого попа* дзивка (обявеней першираз у Руским календаре за 1934) на концу єст и таки пасус (наводзимо го скрацени):

Ище през 20 роки потим насельовал ше Керестур з Руснацами на Горнїци. Роснул, богацел ше ... У Бачкей и у Сриме, створел ше нови руско-українски швет, а Керестур настал його глава, як златоверхи Київ, мац шицким Руснацом-Українцом (Проза 95).

У своім писме Михалови Мудрому од 10. 02. 1934 (Проза 373) Костельник пригваря Мудрому чом му у *Агафїї* редакция Руского календара „виправяла” текст и наводзи приклад зоз 49. боку Календара: *як стр. 49 (тото „українски”).*

У тей приповедки прикметнік *українски* находзимо праве лєм у наведзеним пасусу. Наша предпоставка же Костельник у рукопису похасновал прикметнік *руски* и меновнік *Руснаци*: *У Бачкей и у Сриме, створел ше нови руски швет, а Керестур настал його глава, як златоверхи Київ, мац шицким Руснацом, а редакция то вименєла: У Бачкей и у Сриме, створел ше нови руско-українски швет, а Керестур настал його глава, ... мац шицким Руснацом-Українцом.* (Костельник и у других своїх творох на руским язичу хасновал лєм форми *руски* и *Руснаци*.) Же би тото виреченє при неруских читачох не виволало даяке непотребне двоєне, ми у сербским прекладу похасновали лєм *руски, Руснаци*.

У Бачкој и у Срему настао је нови русински швет, а Крстур, као Кијев са златним куполама, постао је његова глава – мајка свих Русина.

3) У піснї *Вечарні штиви* (у прекладу *Вечерње мелодије*) Костельник описує красу шпиванкох хтори руски дзивки и легинє шпиваю вечарами. Пяята и шеста строфа глаши (не рахуюци пришпив за каждую строфу): 5. *По високих горох гучи витор, гучи, // Зос брегох и з лесох роби себе гушлї – // И гора и леси и рики штиваю, // Але зато людзе ту штивац не знаю.*

6. *Ша хто же на ровні небу шпивац будзе? // И небу и людзом? – хто же, кед не людзе? // Прето по ровніни так крашнє шпиваю, // Шак вони преднякох у шкорванкох маю!* (Поезия, 199–200. б.)

У пиятей строфи збуньовал нас нагли переход з опису шпиванкох у ровніни на шпиванки у горох, а окреме остатні стих: *Але зато людзе ту шпивац не знаю.* Прето би жителе горох не знали так крашнє шпивац як жителе ровніни? Людзе у шицких крайох швета еднак крашнє шпиваю.

У шестей строфи збунели нас перши два стихи: *Ша хто же на ровні небу шпивац будзе? // И небу и людзом? – хто же, кед не людзе?* Наручело ше нам питанє: Чи тото поетово питанє не звишне? (Хто би други на ровніни и гоч дзе на шведе шпивал небу окрем *людзох?*). Прето зме строфу под (5) вихабели з прекладу, а зоз строфи под (6) зме вихабели перши и други стих, та шеста строфа писні ма лем два стихи:

Зато тако лєпе имамо напєве // што су хоровође наше – малє шєве.

У прекладу писні *Привитанє Руским новином (Добродошилица Руским новинама)*, пре невидначени цек думкох, пременели зме розпорядок строfox. Писня ма 18 строфи. У перших шейсцох строfox поет пише же ше барз цєши же така *гартка мала, цо ма дваецє тисяч „Новини” видава.* У 7–8. строфи гвари своїм Руснацом же придзе час кед привитаю виздравєну мацєр (Україну). У 9–11. строфи знова ше обраца гу Руснацом: *Мили мойо браца, // вєра то мнє цєши...* У 12–16. строфи предлужє думку зоз 7–8. строфи и наводзи як вони привитаю мацєр, як ше єй похваля: *Ту нашо кнїжочки, // нашо „Калєндари”...* У 17–18. строфи знова ше обраца гу братом Руснацом: *Гєй, милючки браца!* Таки „диргаци” цек думкох у писні мамє вєроятно прето же поет писал тото *Привитанє „у єдним диху”.* У прекладу зме строфи зложєли по тим порядку: 1–6 + 14, 15, 16 + 12, 13 + 17, 18.

И зоз поеми *Померийї донєчї* (у прекладу *Умрлї ђєркици*) вихабєни недосц ясни або идеологийно офарбєни стихи (поема ма 25 глави и Епилог). Пре огранїчени простор обширнєше толковац вихабєни мєста ту не будзємє. Навєдзємє лєм даєдни стихи. Зоз XIV глави вихабєни 16–19. и 34–35. стих: 16–19: *О, овочє огнистий, цо з огня // Ростєш: із „дєрєва добра і зла!” // Ти крови хочєш, цоб із праху днєя // Лїпїть вїкї — цоб памєть так зросла!* 34–35: *Як плачє мушля, цо життя згубила, // За тою жизню, цо її зродила.*

Зоз XVI глави вихабєни 19–20. стих: *Як цвїт на згарїцї в лїтах отсїх // тї розвивалась вільно, хоч закуті...*

Зоз XXIII глави вихабєни 38–39. стих: *І по дорогах, по котрих туляє, // Щє й нас вїн за собою пориває...*

Глава XVIII и XXII цала вихабєна.

Зоз поеми *Померийї донєчї* спомнїмє ищє єдну слику. У VII глави, 19–22. стих, поет здогадає дзивочку на єдного калїку хтори не могол ходзиц,

та ше на дески задрильовал з палічками: *Хлопчина той, що з роду він каліка // На обі ноги — ти його видала // Нераз, як бідний на дощинці їде, // Відштовхуючись двома патичками*. Не було нам ясне на якій дески ше легинь задрильовал, та зме меновнік *дощинка* преложели зоз синтагму *даска с котуралькама* (21. и 22. стих): *ти си га виђала // не једном на дасци с котуралькама // док погуркивао се штаповима*.

6. Длужни зме ту дац и толковане як на сербски язык прекладани етноним *Руснаци* и прикметнік *руски*. Г. Костельник писал у першей половки 20 вику. У тедишнім чаше народи у войводянским окруженю (Серби, Маляре, Немци други) волали нас *Рушњаци* або *Руси*, а хасновали и прикметнік *руски* зоз значеньом „русински”. Понеже ше Руснаци уж медзи двома войнами у Бачкей и Сриме урядово представляли з меном *Русини* (то бул етноним шицких карпатских Русинох), тото мено од нас з часом прилапели и други народи у Войводини и Сербії, та воно и нешка остало нашо урядове мено. У тим виданю, у прекладу поезиї, у сербским тексту затримани руски етноним *Руснаци* и прикметнік *руски*. Форму *руски* легчейше було уклопиц до стиха (до числа складох и метрики) як форму *русински*. Так стих *Двацец езри руски шерца // дзечне плачу и трепеца...* преложени: *Руска срца пуна вере // радо плачу и трепере...*, а стих *Гей Руснаци, браца мойо!* на сербски преложени: *Хеј, Руснаци, браћо моја*. У приповедкох етноним *Руснаци* и прикметнік *руски* прекладани зоз сучаснима сербскимма еквивалентами *Русини* и *русински*. То илуструе уж спомнуте виречене зоз *Агафії*: *У Бачкој и у Срему настао је нови русински свет, а Крстур ... постао је његова глава — мајка свих Русина*.

7. Власни мена. У прекладу не виєдначене хасноване власних менох. Даедни руски особни мена и назвиска у прекладу не вименени: *Михал* — у прекладу *Михал*, *Ержа* — *Ержа*, *Иљча* — *Иљча*, Вайнаги — *Вајнаги*, а даедни мена заменени зоз сербскимма формама и менами: *Марча* — *Мара*, *Мишко* — *Миша*, *Штефан* — *Стеван*, *Митро* — *Митар*.

Назвиско *Шаркань* у приповедки *Давни пайташки* Костельник дал юнакови хтори барз вельо робел, а гвариме за такогo *вредни як шаркань*; у сербским прекладу вон ше вола *Кртица*. При менох Шваба и Швабици *Кредла* и *Кредляня* проблем лем мено *Кредляня*, бо суфикс *-аня* у сербским не иснуе. Др Ю. Тамаш у својей Рускей литератури похасновал форму блізшу сербскому языку — *Кредлица*, та и ми у теј приповедки похасновали форми *Кредла* и *Кредлица*.

8. Фусноти. И у поезиї и у прози Костельник мал својо фусноти, хтори ше у прекладу наводза з италиком, а за німа у заградзеню ше наводзи: (*Прим. песника* или *Прим. Х. Костельника*). Дакеди були потребни и фусноти-надпомнуца прекладачох и редактора — за читачох нерускей народносци. Їх зме давали зоз стандардом. Напр. гу писні *Станьце, станьце, браца мойо* (*Устаните, браћо моја*) дата фуснота:

Песма је објављена 1922, само пар година након оснивања *Русинског народног просветног друштва „Просвета”* (1919) у новоствореној Југославији, које је почело да издаје календаре, новине и др. на русинском језику. ... Песник настоји да пробуди националну свест код Русина, а код имућнијих појединаца и свест о потреби даривања за своју културу.

Дакеди у фуснотох толковани и даедни специфични руски слова: *Курбай, дружба, капуцаніки* и др.

Г. Костельник ма ише еден твор по руски – хроніку Р. Керестура: *Liber memorabilium Грекокатоліцкеј парохиј бачкерестурскеј*, хтору вон написал 1915. року. Виривки з ней обявени у виданю його *Прози* 1975, а у цалосци е видата аж 1998. За тото видане хроніка не преложена на сербски, гоч би даедни ей часци вируютно були интересантни за неруских читачох.

Костельниково твори на украјнским језику за тото видане, з винітком поеми *Помершіј донечі* и приповедки *Незвичайна доля*, тиж не преложени на сербски.

Скрацена

Поезия: Костельник Гавриїл: *Поезия на бачванско-сримским руским литературним језику*. „Руске слово”, Нови Сад, 1970;

Проза: Костельник Гавриїл: *Проза на бачванско-сримским руским литературним језику*. „Руске слово”, Нови Сад, 1975;

Др Јулијан Рамач

НАШ ПРЕВОД ПОЕЗИЈЕ И ПРОЗЕ ДР ГАБРИЈЕЛА КОСТЕЛНИКА НА СРПСКИ ЈЕЗИК

Резиме

Друштво за русински језик, књижевност и културу припремило је за штампу *Поезију и прозу* др Габријела Костелника на српском језику. То је прво издање Костелникових дела на српском. Два дела су преведена са украјинског. Редакција се определила за латински облик ауторовог имена *Габријел* и за облик презимена *Костелник*. У преводу поезије употребљаван је русински етноним *Руснаци* и придев *руски*, а у прози етноним *Русини* и придев *русински*.

Костелник је у својим делима употребљавао много речи из угрорусинског књижевног језика (тзв. јазичије). Преводиоци доста често, посебно у поезији, употребљавају разговорне или некњижевне српске облике (*ко м. као, с' м. се, бринут м. бринутти* и др.); у ретким случајевима су употребљавани и хрватизми. У ауторовом тексту ретко су изостављана или на други начин редагована поједина

недовољно јасна или за савременог читаоца мање значајна места. Нека русинска лична имена и надимци јунака у преводу нису измењена (*Михал, Ержа*), а нека су замењена српским облицима и именима (*Марча – Мара, Миџо – Миша*). За читаоце војвођанског окружења по потреби су даване фусноте.

Dr Julijan Ramač

**OUR TRANSLATIONS OF THE POETRY AND PROSE OF
DR GABRIEL KOSTELNIK INTO THE SERBIAN LANGUAGE**

Summary

The Society of the Ruthenian language, literature and culture has prepared for editing the poetry and prose of Dr Gabriel Kostelnik in the Serbian language. That is the first edition of Kostelnik's Works in the Serbian. Two works have been translated from the Ukrainian. The Redaction has been oriented to the latin form of the author's name *Gabriel* and to the family name *Kostelnik*. In the translation of poetry was used the rutenian ethnonym *Rusnaci* and the adjective *ruski*, and in the prose the ethnonym *Rusini* and *rusinski*.

Kostelnik used in his works many words from ugoruthenian literary language (so-called *jazičije*). The translators are using, rather often, particularly in the poetry, conversational or non-literary serbian forms (*ko* as for *kao*, *c'* as for *се*, *бринут* as for *бринуту* etc.); in rare cases there are used the croatisms as well. In the author's text are rarely omitted or otherwise written some items being not completely clear or less important for contemporary reader. Some ruthenian proper names and cognomens of persons in the translation have been not changed (*Михал, Ержа*), and some others have been changed by the serbian forms and names (*Марча – Мара, Миџо – Миша*). For readers of Vojvodina's environment, the footnotes were given, according to need.

Др Михайло Фейса

ЗНАЧНЕ И ЄДИНСТВЕНЕ ЛЕКСИКОГРАФСКЕ ДІЛО

Сербско-руско-латинско-англійски словнік терминох зоз обласци зашити рошлінох и животного стредку проф. др Радмили Шовлянски без преседану. Мож шлебодно повесц же слово о цалком оригінальным штироязичним лексикографским ділу. Огромна, вецейрочна енергія професорки Шовлянски резултовала зоз некаждодньово практичним приручником за генерації и генерації хтори на тот або иншаки способ приду до контакту зоз терминологию з обласци зашити рошлінох и животного стредку.

Формовани корпус зоз цирка 5.000 одредніцох, з оглядом на заступеносц / вибор терминох хтори видзелени з целью же би були у функції покриваня одредзених целосцох (напр. коровча, печарки, инсекти, чкодлівци итд.), у складу зоз поставену концепцію Словніка. Литература хтора послужела за вибор терминох уключує и литературу зоз сучасну терминологию. И гореподписани рецензент, пре неспровадженє новших терминологийних ришеньох у, условно поведзене, зашитарскей терминології преширел свойо спознаня.

Цо ше дотика рускей колумни вона, з єдного боку, компилує термини з потерашніх словнікох з обласци биології, при чим на першим месце маме на розуме лексикографийни роботи Янка Раца, др Оксани Тимко-Дітко и тима позбераного коло проф. др Юліяна Рамача, у чийм саставе насампредз мр Гелена Медеши и проф. др Михайло Фейса, и, з другого боку, пополнує ше зоз креативними ришеннями прекладательки Наталії Рамач за гевти термини за хтори потерашня лексикографийна русинистична пракса не понукла одвитујуци ришення.

Кед би ше рецензент фокусовал на англійску и руску колумну, хторим ше пошвещел з окремну, аж и лекторску увагу (окреме водзаци рахунка о правопису, як англійского так и руского языка) и у хторих ше чувствує на своїм терену, не може не визначиц ширину терминологийней еквиваленції. Авторка и/чи главна редакторка водзела рачунка о тим же би були заступени и варіанти, як британски и америцки, так и (условно поведзене, бо шлїдујуца дистинкція нешка уж ані не ма оштри граніци) керестурски и коцурски. З другима словами, не чежело ше ришеню лем єден термин за єден термин. Понеже рецензентови з часу на час описни формулації помогли же би себе прибіжжел одредзени поняца, твердим же вони тоту функцію буду мац и у случаю других хасновательох, з винїмком, можебуц, фаховцох зоз зашити рошлінох и животного стредку, хтори их можу тримац за редувантти.

Руска колумна, и сама по себе, представя значне доприношенє рускей лексикографії. Наталия Рамач зробела вельку ствар зоз обезпечованьом тей

колумни, односно зоз своїм прекладательним искуством хторе убудовала до ей обезпечованя. З пласованьом рускей колумни коло сербскей, англійскей и латинскей, руска терминология з обласци зашити рошлінох и животног стредку достала можлівосц представиц ше глобално. И не лем терминология як така, але и руски язык, гоч лем у датим сегменту. Заступеносц колумни на руским язике ведно зоз колумнами на сербским язике (на язике окруженя), на латинским язике (на язике фаховей комуникації) и на англійским язике (на першим язике медзинародней комуникації) оможлівює представяне рускей терминології з обласци зашити рошлінох и животног стредку широкому кругу хасновательох – од агрономох (шицких профилох) и екологах, преїг филологах / лингвистох, по биологах и фармацевтох.

Пред хаснователями ше находзи и свойофайтови корпус за евентуални компаративни вигледованя, и то не лем у обласци енвиронменталней терминології. И автор тих шорикох ше заинтересовал за єдну тему, хтора би могла мац шлїдуюцу роботну назву: „Мотивованосц медзиязичного инкорпорованя назвох фауни (животиньох) до назвох флори (рошлінох)”.

Генерално патрене, рецензент трима же Словнік просто незаобиходне жридло за хасновательох з вецей зродних обласцох и же представя винїмно значне и уникатне лексикографске діло.

Юлиян Пап

ОГЛЯДНУЦЕ НА СЛОВНІК ЗАЩИТИ РОШЛІНОХ И ЖИВОТНОГО ШТРЕДКУ ДР РАДМИЛИ ШОВЛЯНСКИ¹

Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2010, б. 435

Давна задумка професорки др Радмили Шовлянски витворена. Ёй на радощ, а нам на хасен. Пред нами Словнік яки ше ридко стрета и у шветових розмирох – же на єдним месце, у єдней кніжки, позберани термини з обласци защиты рошлінох и защиты животного штредку, и то на штирох языках! То потераз ище ніхто не зробел! Источасно по латински, англійски, сербски и по руски – сигурно не. За тото дакеди потребни цали єден живот.

У Словніку позберани ровно 5200 термини, дати штироязычно, преглядно, поскладани як на длані. Обсяг Словніка 435 боки.

Було то шмеле, огромне подняце, започате ище у младосци др Шовлянски, кед ше спатрела на свойого оца, котри бул народни лікар. Зарисовала себе же єдного дня позбера на єдно место рижни назви з биології и єй подобних обласцох, на вецей языках. Мотив єй бул же би на тот способ предлужела **фамелийну традицию** и зачувала памятку на оца лікара. Децениями записовала мена рошлінох, животиньох и други понятия вязани за живи швет коло нас, свидома же то єдного дня будзе дакому потребне и хасновите.

Окрем фармації, цо основни фах др Шовлянски, дзе ше преплетаю хемия и биология, до тей кніжки уткане и **широке познаванє** терминох зоз ботаники, зоології, екології, агрономії, ентомології, фитопатології, фитофармації, медицини, токсикології и других наукох. Гу тому, було потребне добре знанє языкох на хторих дати избрани термини, консултовац при тим рижни жридла и пренайсец одвитууюци рижня. З тим вецей же то не лем технічни преклад одредніцох, але кажда з ніх дата у духу свойого языка.

Моцни **емотивни порив** за тоту сцерпезліву роботу др Шовлянски мала зоз стаємну думку на свою дзивку, котра у Америки була три и пол рока – чежко хора. Яка терха за єдну мацер! И праве у тей роботі находзела свойо розтерхованє.

Професорка др Радмила Шовлянски не непозната у рускей явности – Рускиня, по походзеню з Дюрдьова, Сакачова. Зявйовала ше зоз фаховима прилогами або виявами у виданьох *Руского слова*, участвовала у емисийох на Радио и Телевизії по руски, тримала преподаваня за польоділцох и польопривредних фаховцох по наших местох. Студенти на Польопривредним

1 Огляднуце пречитане на промоції Словніка у Заводзе за культуру Войводины 18. юния 2011. року.

факультету у Новим Садзе ю познаю як професорку фитофармації и токсикології пестицидох. По сербски написала велі науково публикації зоз свойого фаху, а вецей науково роботи ей обявени и у швецє. Нешка жие як пензионерка у Новим Садзе.

У роботи на Словніку активно участвовала – обробела руску терминологию – Наталия Рамач, фаховец за руски язык, нешка тиж пензионерка, а велі роки робела як лекторка у Рускей редакції Радио Нового Саду.

Словнік хтори праве вишол зоз друку будзе вецейністо хасновити фаховцом у заштити рошлінох и заштити животного стредку, але и язичаром, прекладательом, вигледовачом, та и широкому кругу читачох, же би преширели або преверели свойо знаня, на невичерпним полю науки. То будзе найвекша награда и подзекованє авторки др Радмили Шовлянски на тим капиталним виданю.

Слово рецензентох о Словніку др Радмили Шовлянски (шедзи друга з правого боку): др Юлиан Рамач, др Татяна Кереши и др Стеван Яснич (Нови Сад, 1.12.2009)

Гавриїл Колесар

ЧИСТИ, ЯДРОВИТИ И ПРЕЦИЗНИ ЯЗИК

Гелена Медеша, *Язык наш насущни*, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2008, б. 262

У кніжки *Язык наш насущни* авторка Гелена Медеша облапела даскельо аспекти своїх видзеньох у язику. Перша часц баржей теорійна – розпатране лингвистичней ситуації и лингвистичней политики медзи европским Руснацами/Русинами и вона читачом без філологіяного образования дакус чежше розумліва. То, вшеліяк, не заувага; напроцив, написи абсолютно чисти, потребни и на месце, бо тоту проблематику *так и на таки способ* од русинских лингвистох ніхто не залапел.

Увагу прицагаю интересантни приклади над хторима ше любители языка можу задумац. Наприклад, вислов *Пать о себе, будзе з тебе* прировнани гу сербскому *Уздај се у се и у своје кљусе*, заслужуе еден мали коментар: можебуц же нукашні значеня тих двох висловох маю и тоту ровень, але вислов по руски сугеруе особи насампредз же би ше самопочитовала (по гевтей народней же кед человек сам себе цені, вец го и други цена и процивне). Руска вариянта, значи, сугеруе людскей єдинки праве тот аспект – самопочитованя, самоцененя, вреднованя свойого я. Сербска вариянта не сугеруе у першим налету аспект самопочитованя, але цошка инше – борбу пребиваня през живот, бо животна пракса на тим швецце указуе же пребивац ше през живот, победзовац даяки почежкосци, то насампредз завиши од особи каждого з нас. Значи, ту не першенствени аспект самопочитоване, верене до своєї особи и шицких ей квалитетох, але аспект релацийох на напряме борбеносци у живоце, релациї „я и я” и релациї „я и други” на истим задатку.

Другу часц кніжки ше абсолютно континуовано чита. Окремне уживане представляю анализи *Идилского венца* и *Жалосцинок* Габра Костельника Гомзового, односно даєдни забути, а прекрасни слова и вариянти хтори Костельник хасновал, а нам су нешка скоро непознати. Нет сумніву, у цеку ХХ віку даєдни слова забути, предрилени на бок, односно страцели фреквентносц у хаснованю а з нешкайшого угла патрєня то таки красни и богати, вельозначни слова. Наприклад, слово „дарашні” (маме у хаснованю „терашні” а не маме „дарашні”). Таки по красоти и слова *сгаднуц, споминац ше, пребуц, уставиц...* Даєдно з ніх мож ише чуц при барз старих людзох, а у сучасним язику вони не у хаснованю. А даєдни з ніх би нешка мали, ознова, барз фреквентне хасноване. Можебуц же ше даєден наш лингвиста заинтересуе за тему у хторей би ошвицел прецо пришло до процесох неставаня даєдних словох, прецо вони нестали зоз

живого языка, и дзе ошвици голем даедни причини хтори приводза до такого процесу.

Увагу тиж прицагує проблем конструкція *да+презент*, хтору ше скоро насилно вичисцело и видрило з нашого языка, так як ше видрило мадаризми и германизми або чардаши з музичного скарбу. Тото *да* мож повесц же часц конструкції хтора ма наглашену императивну димензию, у директним и индиректним хаснованю, а ей черане зоз *же би* благше, мегчейше, зоз вельо вецей потенциялности у даедних нагодох. Кед ше го похаснує там дзе ше сугерує императивни аспект виреченя, воно просто – не швени. У поглядзе того *да* випатра же Костелник бул векши визионер зоз свою толерантнейшу филозофию як Микола М. Кочиш зоз своїм скоро екстремним виключованьом. Тото *да*, мож повесц „пошлїдок” старославянского и познейше церковнославянского языка, односно їх уплїву на наш народни язык, а не сербского языка як языка окруженя. Уж и сама вична молитва *Оче наш* би могла таке потвердзовац: *да святит ся имя твоє, да будет воля твоя...* Конечно, анализа хаснованя *да* у записох Володимира Гнатюка би могла дац одвит чи то уплїв сербского, чи то од скорей того *да* було у нашим старим руским языку, принешене з Горніци, бо пред 100 роками кед Гнатюк записовал, не було радия, ТВ и уплїв сербского бул минимални, а приповедки и писні хтори ше преношело з колена на колена були преношени жридлово. Значи, кед у нїх було тото *да*, вец воно було од скорей там.

Конструкція *два гробика стоя* у Костельниковей писні (место: два гробики) не случайна: число *два* могло поцагнуц форму *гробика* по инерції на дакедишню двоїну (дуал), а мури наисце иду у пари, односно у двох парох (лїви и прави мур, або мур за мну и мур опрезо мне), та вец и форма *отрасцам я тим мурами* може мац пошлїдок дакедишней двоїни.

Треба вшелїяк наглашиц же друга, треца и штварта часц кнїжки злата вредза, а генерална оцена така же цалочка цала кнїжка писана з прекрасним языком, чистим, ядровитим и барз прецизним. И то не лем кед слово о словах. Виреченя абсолютно ясни, без звишку, директно до цилю потрафяю. То не лем комплимент, то цалком очиглядна констатация датого.

V

ЗДОГАДОВАННЯ

Мария Афич

ЗДОГАДОВАНЄ НА ПАРОХА КЕРЕСТУРСКОГО О. МИХАИЛА МАКАЯ

Абстракт: Здогадоване на всестрани живот длугорочного пароха керестурского о. Михаила Макая, од чийого ше одходу до вичности 6. януара 2000. року наполнели 10 роки, а нарок, у октобру, 28. будзе 90 роки як ше народзел 1922. року.

Ключни слова: священїк, духовнїк, капелан, парох керестурски, душпастирска робота, видавательство, християнски календари, виронаука.

Думам же крашне же нешка маме нагоди и у нашей културней явности здогаднуц ше на богати и всестрани живот облюбеного, тераз уж покойного, длугорочного пароха керестурского о. Михаила Макая. Прешлого, 2010. року наполнели ше 10 роки од його одходу до вичности 6. януара 2000. року. А нарок, у октобру, 28. будзе 90 роки як ше народзел 1922. року.

О. Михаил Макай бул насампредз священїк и духовна особа, и як таки зохабел глібоки шліди у живоце нашей Грекокатолицкей церкви у дакедишнім Крижевским владичестве. А насампредз, парох Макаї, як зме го шицки волали, глібоки шлід зохабел у шерцох людзох, найвещей своїх Керестурсцох, дзе бул парох полни 32 роки, але и у шерцох велїх, велїх других. У своєї душпастирскей роботи источашне дал вельке доприношене и у видавательстве, у музичним и найширше културним и дружтвеним живоце.

У Руским Керестуре и започал його живот. Народзел ше у численей фамилии як остатне, дзевяте дзецко Михала и Мариї нар. Магоч. Сам у франти вельо раз гуторел же „ше за нїм не барз стресали”, як за дзевятим, додаваюци правду же кажди человек приходзи на швет по вельким провидїнию Божим. Тиж наглашел же священїк сигурно постал дзекуючи молитвом своєї мацери.

Основну школу закончел у Руским Керестуре, а до гимназиї ходзел у Вербаше, Вараждине и Ужгородзе, дзе и матуровал. Богословски студиї започал у Ужгородзе, предлужел у Калочи и Дякове, а докончел у Загребе. За священїка го 18. юлиа 1948. року пошвецел дяковецки римокатолицки владика Антун Акшамович.

Перша душпастирска служба од 1949. до 1955. року була му на парохии у Мрзлим Полю, у Жумберку. Потим два роки бул у Крижевцох секретар владики Гавриїла Букатка, а вец три роки духовнїк богословох у Грекокатолицкей

семинарії у Загребі і капелан загребської парохії. Року 1960. одходзи до Риму, дзе ше два роки спеціалізує на Інституту за духовносо оо. Кармелитох. Кед ше врацел з Риму, постава канонік-кустос Крижевского Каптола і предлужує окончовац обовязки духовніка і капелана у Загребі. Оталь є 1966. премесцени за пароха до Руского Керестура і меновани за викара Бачкого викарияту, а 1. януара 1969. року за викара Войводянского Викарияту. Надвладика Гавриїл Букатко го 1971. року меновал за протоєрея митрофора (зоз правом ношеня митри), цо вец 1985. року потвердзела і Священа Конгрегация за Восточни Церкви у Риме. Од 1983. бул член Конзисторії Крижевского владичества.

О. Михаил Макай барз любел музику і шпиванє. Гоч не мал нїяке музичне образованє, сам научел ноти і грац на гармоніки і гитари, як ше гвари, за свою душу. Шицко того му помогло же би могол водзиц хорске шпиванє, перше у Крижевцох і Загребі. У Керестуре обновел церковни хор св. Миколая, спочатку мишани, вец хлопски, зоз котрим сам дириговал, а хор виступал на рижних церковних святочносцох, аж і у иножемстве. Єден з успішних наступох бул і у познатей катедралі у Дякове, дзе хор шпивал Архиерейску Службу Божу, потим і госцованє у Риме. Познейше хор водзели і нешка водза і други диригенти.

Як записал о. Роман Миз у своєй кнїжки о исторії парохії у Руским Керестуре „Живот чече і капка” основал о. Михаил Макай і мали музей у просторийох парохії зоз драгоценима историйними, культурологийними і етнографскимма експонатами. У просторийох парохії і богата библиотека, котра ище вше чека же би була систематично ушорена і каталогизована.

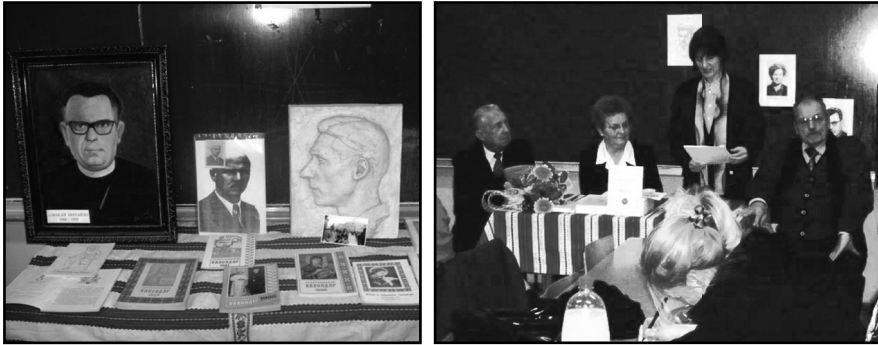
Зохабел о. Макай і материялни памятки, а то штири здания цо их збудовал коло церкви і на Водици: вельку салу у церковней порти, хижу на єден поверх у парохиялним дворе, капеланию зоз двома квартелями коло парохії і хижу на поверх у Водици, як і „шопи” за вонкашне служенє у Водици. Зохабел і коло пейдзешат кнїжки, кнїжочки, брошури, скрипти і рижни публикації цо их видал. Добру часц тих текстох вон сам написал, вельо зложел, вельо преложел з других языкох.

У остатнім інтервюу котри дал часопису „Дзвони” 1997. року о тим нам гварел: „Гоч не думам же сом за того найспособнейши, цошка ме понукало на тоту роботу. Ище у Жумберку сом почал. Видавал сом скромни кнїжочки зоз руку писани, потим сом у Загребі 1965. на циклостилу написал і видал першу кнїжку „Моя вира – основи катакизма за шицки класи.”

И як познате, од теди почала його богата видавательна діялносц, котра була найинтензивнїйша седемдзешатих рокох.

Окремни опус творя „Християнски календари”, пише далєй Роман Миз, збирка од 24 рочних кнїжокох. Перши календар вишол 1968. року (за 1969. рок). На тих вецей як три тисячи бокох, вельо того було опубликоване. Тот календар бул єдина можлівосц publishes статї вирского і релігийно-наукового змисту. Publishковани у нїм роботи владіки др Йоакима Сегедия і других дзепоедних

священікох, науковцох, публицистох и писательохла – поетох у першим шоре. Корпус тих календарохла векши од корпуса календарохла цо вишли медзи двома шветовима войнами.

Наліво: Вистава *Християнских календарохла и портретохла* о. Михайла Макай, Дюра Дудаш и Йовгена Медеша.

Направо: На означованю рочніцохла у Руским Керестуре 30.11.2011. року: Владимир Дудаш, Ирина Папуга, Мария Афич (чита рефрат) и Иван Пап

Окрем „Християнских календарохла” на руским язикау, о. Михайл Макай ше остарал же би вишли и 16 рочніки „Християнского календара” (1977-1992) и по украински. У тих календарохла у предлуженьохла публиковани катакиз, библийна история и история парохиї у Липовлянохла. Дзепоедни тексти з єдного и з другого календара познейше вишли и як сепарати, окремини брошури.

Не менша драгоценосц и комплет катакизмохла на руским язикау, у котрим дзевец окремини кнїжочки за школярохла од першей по осму класу. Треба надпомнуц же паноец Макай сам порихтал шицки тоти виданя – преложел их и присподобел нашому обряду и терминології.

Гу тим учебніком спадаю по своїм жанру и дзепоедни други кнїжочки цо их вон видал. То, у першим шоре, молитвенїк „Отче наш” (1970), а вец и кнїжочка „Закон Божи” (1975), котри обидва сам порихтал. Видал и даскельо дробнейши кнїжочки зоз текстами хресней драги, дзевятніцохла, колядохла, церковних писньохла. Дзепоедни з нїх вишли и у другим виданю. Паметама же парох Макай прешпивал по руски и велї писнї цо ше шпивали на Служби Божей, а и нешка ше шпиваю.

Вшелїяк треба спомнуц и єденац скрипти, цо их паноец Михайл Макай видал зоз циклостилoм за потреби Центра за богословску культуру у Новим Садзе. Ту пейц скрипти самого о. Миза, пейц о. Йосафата Воротняка и єдна о. Йоакима Симуновича – видати концом седемдзешатих. Визначна, гоч пионирска, робота о. Михайла Макайа була и на прекладаню на руски язик литургийних текстохла и текстохла Святого писма Нового Завиту. Так зоз циклостилoм умножени вишол преклад Божественей литургии, хтори зробел надвладика Гавриїл Букатко.

Вишли окреме и штири Євангелиї, цо часточно преклад надвладики Гавриїла Букатка, часточно о. М. Макая, а Євангелию од Йоана преложели богослове Яким Рац и Михайло Малацко. Тоті преклади вишли умножени на циклостилу у едней кнїжки под меном „Святе писмо Нового завита – Євангелиї” (1979), а вец су и друковани 1985. року. О. М. Макай пририхтал и „Апостол” (1977) и „Євангелиї на недзелї и швета” (1985).

О. Михаил Макай вельо покладавал на отримоване виронауки. Мал окремну притоку и любов гу дзецом, а знавал и з младима. З нїма організувал рижни наступи, академїї, драмски слички, святочности на св. Миколая и подобне. Водзел екскурзїї и паломнїцтва до Лурду, Риму, Святей жеми и индзей.

У своїх здогадованьох на пароха Макая („Дзвони” – з нагоди 10-рочнїци шмерци), дзе го визначел як правого комуникатора, о. Владислав Варга заключел – О. Макай зоз вирнима не комуниковавал лем преїг Божого слова у Служби Божей, але його молитвенїки, духовни кнїжки и календари як єдина духовна пожива на живим, розумлївим язїку, у чежких часох атеїзму, чували наш народ и нашу виру.

Писатель Юлиян Надь (1957-1989) пошвецел о. Михайлови Макайови писню под назву „О свойому парохови”, хтора обявена у його кнїжки „Валалски венцар” (Руске слово, Нови Сад 1994, 97-98)

Юлиян Надь

О СВОЙОМУ ПАРОХОВИ

Стретам го на Торжанскей драги.

Веже ше як министр на комбию хтори кажде позна.

Гоч шинтерня уж давно не роби, а и югас Радьо роками спочива на теметове, вон иде з того краю, по Торжанскей драги.

Наисце, дзе нешка Торжа?

Не питам ше му дзе бул. У валале ше вше найдзе даєдна боляца старуха, зарабрована до своего смутку як душа до цела, вше єст даедно обисце дзе жалосц панує над радосцу, дзе гнів зотар красни слова.

О тим зна лем вон, парох Макай.

И там иде.

Правда, не ма рече за лїчене духовних болячкох, не направел фурми за таманене биди. Але ма слово порозумєня и потїхи. А то лїчи и гевти скрити хороти, заразу котру би не мог вилїчиц анї покойни Наливайко, анї Папянка, а не помогли би ту, вера, анї медикаменти Солонарових.

Каждей старенкей жени гвари м а м к о: озда прето же свою давно поховал. Кажди мали несташни гунцут му як син: похопи го, маюци на розуме гевту же кажде несташне дзецко – здраве дзецко.

Слухам го як у Велькей наказуе, на свадзби як приповеда о Рахилки, черкам зоз нїм на остатней, бригуеме у каждой катонацкей...

И, якош вшадзи сцигне, вшадзи постарчи и шицко бируе. Не препущи кресцину у валале, порядни є на схадзкох у Борцох, зайдзе до Майсторского, провадзи Червену ружу, у комисії є на виберанкох.

Сцигне и на духовни вежби до Крижевцох, на Кирбай до Пишкуревцох и Райового Села, на преславу до Крижевцох. И якош, сце го народ.

Правда, висши церковни власци знаю му предруциц же вещей провадзи и кончи тужемни живот як духовни, баржей валалски як парохиялни. А и з валалу же писали владикови якуш петицију, чи цо. Але, як же не пойсц на госцину до младей малженскей пари хтору пред тижньом сочетал и котри, ниа, як створени єдно за друге? Гайд, як не пойсц? Мож одбиц поволанку товариша зоз фронту, котрому виратовал живот, кед кресци першого унука? А унук – плювнути дїдо. Наисце не шор таке зробиц.

А парох Макай то зна, ише як добре зна. Прето є вшадзи и вше. Пасира до валалу, пасира гу Руснакови. Прето Руски Керестур не мож задумац без нього, пароха Макая.

Року 1998. парох Макаї ше поцагнул до пензиї и преселел до манастира чесних шестрох Служебнїцох. Почал хоровац и лїчиц ше. Покус знаковити и його одход до вичносци – умар у шпиталю у Новим Садзе як перши Керестурец у 2000. року, котри Церква преглашела за юбилейни, на єдно з найвекших шветох – Богоявлене, 6. януара. Поховани є Руским Керестуре.

Гроб пароха Макая у Руским Керестуре

Тото нешкайше здогадоване на пароха Макая не можеме закончиц а не наглашиц, як зме уж и спомли, же о. Макай бул человек комуникації. Мал вельке почитоване дословно гу каждому, од старей бабочки, малого дзецка, молодого человека, од звичайного параста до наших учених, та високих представительох держави чи Церкви. Пред нїм ше każde чувствовал еднак прилапени и любени. Знал з каждым постац едно, ужиц ше до його ситуации, подзелїц радосни и чежки хвильки... намагаюци ше преношиц духовни вредносци. Бул отворени за нови ствари, идеї, часи, барз любел и музику, и спорт, з чим дзеци, младих, та и богословов, прицаговал гу Церкви и Христови.

О. Михаил Макай пошвеца гроб Миколи М. Кочиша на Городским теметове у Новим Садзе (9. 07. 1991)

Попри широких видоглядох, парох Макаї мал и незвичайно широке и отворене шерцо, насампредз, як зме уз спомли, за людзох, и вец у нїм не тельо места було за материялни ствари, за їх громадзене и навязаносц за нїх. Не мал свою фамелию, але оцовски помагал праве материялно велїм, у їх найрижнороднейших потребох. За трицец роки у Керестуре, цо мал, як сам гварел, даяки динарчок, шицко подзелел.

У спомнутим интервью, авторки тих шорикох наглашел: „Ище на студийох окреме ме прицагнул вислов ГОМО НАТУРАЛИС, цо значи – буц жридлови человек – таки яки человек бул од Бога створени док не согришел. Прето потребне перше припознац Бога, а людзох як його дзеци, и вец шведочиц за каждого человека любов Божу. То и у моїм справованю бул главни и наймилши

принцип. И патрел сом прето каждого порозумиц, и того святого, и того цо не вери, и комунисту, шицких сом пре Исуса еднак любел. Праве по тим нас Бог будзе судзиц кельо зме були людзе, кельо зме и другим помагали буц людзе, же бизме ше любели, почитовали и служели едни другим. Я ше тиж так старал жиц, а док ше неодлуга стретнем з Исусом, повем му: Ти Бог – а я лем человек.”

Велі пароха Макая праве по таких хвилькох запаметали за цали живот. И гоч мал слабши точки, як и кажди человек, його дїла шицко тото на даяки способ виправели и уплївовали же би ше му пребачели слабосци – як заключел о. Варга у своїх здогадованьох на пароха керестурского о. Михаила Макая.

Марија Афић

СЕЋАЊЕ НА ПАРОХА КРСТУРСКОГ О. МИХАИЛА МАКАЈА

Резиме

Ауторова сећања се односе на богат живот дугогодишњег пароха крстурског о. Михаила Макая, од чијег је одласка у вечност, 6. јануара 2000. године прошло 10 година, а наредне 2012. године, 28. октобра, биће 90 година од његовог рођења 1922. године. О. Михаил Макај је поред душпастирске службе поклањао изузетну пажњу издавачкој делатности, објављивао је календаре (годишњаке), молитвенике и друге публикације верског карактера; водио је и црквени хор. Помагао је верницима како на духовном плану тако и у материјалном погледу.

Marija Afic

MEMORY OF THE PRIEST OF KRSTUR F. MIHAIL MAKAJ

Summary

The author's memories relate to the many-sided life of the long-standing priest of Krstur f. Mihail Makaj, from whose going away into the eternity, on the 6st January 2000, passed 10 years, and in the next year 2012, on the 28th October, will be 90 years from his birth in 1922. f. Mihail Makaj, beside his priest's service, turned the exceptional attention to the the publishing activity, he edited calendars (almanacs), prayer books and other publications of religious character, and stimulated the chorales as well, and was helping the believers in the spiritual field as well as materially.

IN MEMORIAM

МИХАЙЛО ГОРНЯК

(1929-2011)

Зоз зармуценьом зме прияли смутну вистку же 13. мая 2011. року у вичним сну досягнул небесне пространство Михайло Горняк, як зме звикли за нього повесц: амбасадор у пензії, длугорочни активни член и почитователь Дружтва за руски язык, литературу и культуру.

Михайло Горняк народзени у Дюрдьове 20. 07. 1929. року, як штварте дзецко у фамелиї Горняк.

Штири класи основней школи закончел у Дюрдьове по 1940. рок, три класи под час окупациї 1941-1944. на мадярским языку, гимназию у Руским Керестуре,

Вербаше и Бечею.

Дипломовал на Новинарско-дипломатскей високей школи и на Филозофским факултету (история) у Београдзе. Як сотрудник робел у „Руским слове” и „Дневнику” у Новим Садзе.

До Министерства вонкашніх ділох бул прияти 1957. року, а 1958. року є послани на роботу до Амбасади СФРЮ у Букурешту (Румуния), у званю аташеа. Року 1968. бул поставени за шефа Одділу за Китай, а потим 1969. року меновани за совитніка у одношеньох зоз жемами Индокитаю (Вьетнам, Камбоджа, Лаос и Сиверна Корея) и премесцени до Амбасади СФРЮ у Пекингу.

Зоз Пекингу є у децембре 1972. року премесцени до Ганою (Вьетнам), дзе отворел Амбасаду СФРЮ и бул перши окончователь роботох. Потим робел у Министерстве вонкашніх ділох як шеф Одділу за Китай и участвовал у нормализациї одношеньох зоз Китаєм. Як министр-совитник робел у Амбасади СФРЮ у Токию, потим, кед ше врацел до Югославиї, робел у Управи за анализу и плановане политики, потим бул началник Управи за Азию, шеф Кабинету союзного министра, бул меновани за остатнього амбасадора СФРЮ у Демократскей Републики Вьетнам, одкаль пошол до пензії и жил у Београдзе.

Од 1974-1990. рок бул на схадзкох ОЕБС-а, ОЗН, министерских самитох у Нью Делгию, Луанди, Гарареу. Бешедовал по англійски, францужки и румунски, служел ше зоз мадярским и шпанским языком и розумел шицки славянски язики.

Як пензионер, бул незвичайно активни на питаньох очуваня национального идентитету Руснацох/Русинох, часто ше зявйовал зоз прилогами у рижних новинох и часописох на вецей языкох и участвовал на шицких форумох на интернету дзе тема Русини/Руснаци.

Член Дружтва за руски язык, литературу и культуру (источашне член Секції Дружтва у Београдзе) постал 1996. року, под шорним числом 716 и активно участвовал у веліх акційох и манифестацийох: писал рецензиї, присуствовал на промоційох кніжкох и часописох, сотрудзовал зоз науковцами и фаховцами.

Бул оженети зоз Емилию, народзену Костельник зоз Руского Керестура (перши магистер математичней логики у Югославії), маю сина Бориса котри у Пекингу, на китайским языку, закончел штредню школу, на японским закончел Архитектуру у Токию, Високу школу за менаджмент на Универзитету Станфорд у Сан Франциску, а тераз жиє зоз фамелию у ЗАД и роби по швецє за японски и америцки компанії.

Михайло Горняк випровадзени на свою остатню драгу у Београдзе 18. мая 2011. року.

НАЙ МУ БУДЗЕ ВИЧНА СЛАВА И ПОДЗЕКОВАНЄ!

И. П.

На Сайме кніжкох у Београдє: Ирина Папуга, Михайло Горняк, др Душан Дрляча и Славко Пап (2006)

IN MEMORIAM

ПЕТАР МОЯК

(1933-2011)

Петар Мояк (*Славонски Брод, 1933*), подобови уметнік, маляр, закончел Школу за применену уметносц у Новим Садзе. Робел як подобови редактор у НВУ „Дневник”. Бул член Здруженя подобових уметнікох Войводини од 1963. року и Здруженя подобових уметнікох Сербії.

Ношитель є веліх припознањох, медзи хторима и „Искри култури” (1988). Вецей як сто раз викладад самостойно, а колективно понад 400 раз. Подобово пририхтал вецей едициї НВУ „Руске слово”, Нови Сад.

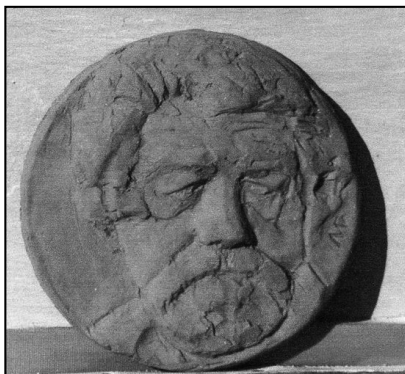
Петар Мояк бул член Клуба подобових уметнікох Дружтва за руски язык, литературу и культуру. Заступени є у Подобовой монографії, хтору Дружтво видало 2003. року.

Бул еден зоз сновательох и перши председатель Подобовой колонії „Стретнуце у Боднарова” у Господінцох 2005. року, як и єй активни учашнік, а тиж учашнік и веліх других колонийох и подобових стретнуцох.

Петар Мояк умар 12. януара 2011. року, а поховани є 17. януара 2011. року на Городским теметове у Новим Садзе.

НАЙ МУ БУДЗЕ ВИЧНА СЛАВА И ПОДЗЕКОВАНЄ!

И. П.

Петар Мояк: *Стеван Боднаров*, теракота (2005)

V

**ХРОНІКА ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК,
ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ**

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
Н о в и С а д

ПЛАН РОЗВОЮ И ДІЯЛНОСЦИ

ПРОГРАМНИ ЗАДАТКИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ (2011-2020)

Робота Дружтва ше и после штирох децениюх од снованя отримала (Дружтво основане 4. децембра 1970. року у Новим Садзе) и предлужени континуитет, як и намаганя за преширюваньом и збогачованьом змистох роботи. Основни напрямки роботи Друштва, походзаци од програмней ориентациї Руского народного просветного дружтва (РНПД), основаного 2. 07. 1919. року у Новим Садзе (кед за основу руского литературного языка вжата бешеда бачванско-сримских Руснацох) и литературней творчосци др Гавриїла Костельника, на початку роботи дали професоре языка и литератури: *Гавриїл Г. Надь* и *Микола М. Кочиш*, перши председатель Дружтва, писателе *Василь Мудри* и *Дюра Пангаргаї*, публициста *Дюра Варга* як и други члени, почитователе и сотрудніки у обласци руского языка и литератури.

Тиж так, маюци у оглядзе посцигнути ступень розвою руского языка як нормованого славянскогo языка и факт же прешли (10-15) роки активносцох були найчежши одкеди Дружтво основане, бо ше робело у рокох препенкох у дружтве и нашей жеми, рокох без достаточних финансових средствох, але источашне и рокох з велькими активносцями и на нашу радосц и поцешене зоз замеркованима результатами и започатима акциями о чим шведочи обяжни препатрунок активносцох о роботі, Дружтво на основи члена 19. Статута за наступни период предклада шлїдуюци

План розвою и діялносци

1. Преучоване и наукови обробок руского языка,
2. Пестоване и унапредзоване руского языка и подзвиговане язичней култури,
3. Образоване и воспитане кадрох у обласци руского языка,
4. Унапредзоване литературней діялносци на руским язiku,
5. Защита и пестоване културного и духовного скарбу,
6. Вигледовацка робота у обласци руского языка и култури,
7. Порушоване и унапредзоване културней діялносци,
8. Робота секцийох и роботних целох Дружтва и членства,
9. Видавательна діялносц Дружтва,
10. Медзинародна активносц и
11. Сотрудніцтво зоз другима організациями и институциями

1. У прешлим периодзе закончени двотомни *Сербско-руски словнік* (1995. и 1997) и *Руско-сербски словнік* (2010). Источашне почала робота на **проектю**; *Словніку руского народного языка и Правопису руского языка* на хторим ше буду ангажовац вигледовацки тими у сотрудніцтве зоз Одбором за лингвистику Дружтва. Вецей роки ше робело на словнікох медицинскей терминології (сербско-латинско-руским) и заштити рошлінох и животног штредку (сербско- руско-латинско-английским), та треба дац увагу и анализи руского языка у институцийох хтори свою активносц витворюю по руски и хасную спомнути словніки. Плановац издаванє подобних терминологийних словнікох.
2. За прешли 10-15 роки обновене, преширене або по першираз почало **виучованє руского языка** зоз елементами националней култури у значним чишле предшколских установох, основних и штредніх школох у наших рускох местох. Тераз ше витворює у 14 населеньох и зоз порядну наставу хтора ше отримує у 3 местох, то 17 руски школи (3 основни школи зоз порядну наставу и понад 30 зоз пестованьом). Зоз тим числом школох облапени понад 500 школяре у порядней настави и коло 300 зоз пестованьом. Приятє и єдно число нових наставнікох (10-12), ожила културна активносц по руски у местох дзе их такповесц не було (Господінци, Кула, Нове Орахово, Суботица,, места у Сриме). У наступним чаше треба затримац тот уровень, а кед же ше укаже молівосц, у дзепоедних местох треба преширйовац тоти фурми настави по руски, напр. пестованє на предшколским возросту, штреднім ступню итд. Намагац ше обезпечиц школского надзорніка (совитніка) за руски язык, хаснованє учебнікох за порядну наставу и пестованє, организовац фахове усовершованє наставнікох, организовац стретнуца рускох школох итд.
3. Попри виучованя руского языка у основним образованю, доприносиц розвою предшколского вихованя на мацеринским языку, потим розвою рускей гимназиї у Руским Керестуре, як и Одсеку за русинистику (Катедри за руски язык и литературу) Филозофского факултета у Новим Садзе. З тим у вязи намагац ше на обезпечованю достаточного числа дзецох, школярох и студентох же би тоти нашо институциї могли окончовац свою діялносц и пририхтовац **кадри зоз познаваньом руского языка** и ангажовац их у виховно-образовней роботї, наставним процесу, педагогийней и науково-вигледовацкей роботї.
4. Порушовац **литературни активносци** по руски, як обявйованє оригиналней творчосци, так и преклади зоз других языкох. Окремну увагу дац дзезинскей литератури, часописом за дзеци и школярох, а тиж и за штредню школу итд. У рамикох популаризованя руского языка *означовац* рочніци и значни датуми зоз обласци языка, литератури и култури, рочніци кнїжкох, часописох и других виданьох хтори мали важну улогу

и були крочай напредок у культурним, просвітним и журналістичним живоце Руснацох, потим рочніци писательох, публицистох, промоції нових виданьох, меморіяли культурних творительох, потримовац и организовац літературни конкурси, як напр. *Ровніно моя широка* др Мафтея Виная, а означавац и рочніци других націоналних засідіцох у рамикох Координаційного одбору дружтвох за язики, літературу и культуру Завода за культуру Войводини, Нови Сад итд.

5. И надалей давац увагу **пестованю культурного и духовного скарбу**. Призберовац школку, лінгвістичну, етнологійну и другу документацию, фотографії, а практиковац и вистави же би матеріяли и прилоги були доступни цо векшому числу почитовательох. З тим у вязи, организовац *округли столи* з обласци скарбу и публикавац сообщеня у окремих публикаційох, або Зборніку Дружтва. Предлужиц едицию „Однате од забуца”, а видац кніжки и у рамикох других едиційох: образоване, предшкослке виховане, література, подобова творчосц, катедра, словніки итд.
6. Зоз **вигледовацку роботу** у обласци языка хтора розпочата зоз проєктом о розвиваню, унапредзованю и очуваню руского языка дзецох и младежи у чаше од 1996-2011. року (штири фази вигледованя), реалізовані значні активносци хтори би, по шицким судзаци требаби буц главне определене у роботі нашей організації и у наступним чаше, та з тим у вязи предкладац и други вигледованя з обласци языка, як екипни и вецей-рочни активносци. Зоз тим ше анимирує векше число наших и других фаховцох з тей обласци и ширше. Организовац тематски науково-фахово сходи и конференції з обласци руского языка, літератури, просвити и скарбу (у рамикох *Дньох Миколи М. Кочиша, Меморіялу проф. Гавриїла Г. Надя*) трибини у сотрудніцтве зоз Катедру за руски язык и літературу. Маюци у оглядзе же руски (русински) язык не единствени у швецє провадзиц стандардизацию хтора завиши насамредз од соціолінгвістичних уплівох и участвовац на сходах хтори ше з тим у вязи отримую у нас и у швецє (Європа, ЗАД итд).
7. Порушоване и унапредзоване **культурней діялносци** у обласци рускей подобовей, музичней, театралней, рецитаторскей и других обласцох. Предлужиц активносци на плане видаваня капиталних ділох, як напр. нове видане руских народних шпіванкох з обласци музичней творчосци, а у обласци подобовей уметносци организовац вистави (колективни, самостойни), подобово колонії (за дзеци и одроснутих), анимирац уметнікох за участвоване на виставох, конкурсох як у рамикох наших (руских), так и ширше. Участвовац на смотрах и змаганьох у рецитованю, стретнуцох театралней, музичней творчосци и подобових сходах.

8. Дружтво тих рокох чишлі 991 порядних, 106 почесних и 69 помагающих **членох** и роби у рамикох 14 секцийох хтори основани у Руским Керестуре, Коцуре, Новим Садзе, Дюрдьове, Вербаше, Кули, Новим Орахове/Бачкей Тополі, Шидзе/ Беркасове, Сримскей Митровици, Господінцох, Бачинцох, Бикичу, Београдзе, Киченеру (Канада), Миклошевцох и Петровцох (Горватска) непосредно зоз членми у Суботици як и у рамикох вецей фахових роботних целох, одборох, активох, редакцийох и комисийох. Треба збогацовац змисти роботи секцийох и роботних целох з новима акциями и опредзельовац ше за таки хтори прицагую цо векше число почитовательох.
9. Отримац потерашні ступень **видавательней діялносци**: издавац периодични публикации Зборнік работох „Studia Ruthenica”, предлужиц зоз роботу на Словніку руского народного языка, робиц на Правописним словніку, предлужиц издавац едиції з обласци образования и воспитаня (сликовніци за предшколски дзеци, монографії о руских школах, музичней творчосци итд), публикацийох о руским скарбу *одняте од забуца* (облапиц и културни активносци вязани за руски штредки, живот и роботу: *Колессарске ремесло*), а порушовац и други форми издавательней діялносци з обласци языка, лингвистики, литературы и култури.
10. **Медзинародну активносц** Дружтва витвориовац у рамикох скорейших обсягох. Кед ше укаже можлівосц, поволовац учашнікох на нашу сходи, а участвовац и на сходох у иножемстве (напр. у рамикох шветових конгресох и сходох). Обявйовац роботи науковцох и почитовательох зоз иножемства, черац фахову литературу. Комуникацию зоз фаховцами за руски язык (русинистами, славистами), отримовац и преїг електронских медийох (интернет), як и других средствох информования (гласніки, часописи, билтени итд).
11. **Сотрудніцтво зоз другима організациями**, насампредз у рамикох фахових програмних активносцох було успишне у прешлим периодзе, а треба го предлужиц и у наступним периодзе. Сотрудзовац зоз дружтвами за язики, литературу и културу, рускими організациями, руску грекокатоліцку церкву, издавательними и информативними установами, образовними и културними институциями итд. У рамикох руских организацийох у иножемстве (руска дияспора) предлужиц сотрудничтво зоз організациями Руснацох у Канади, Горватскей, Немецкей, Словацкей, Польскей, України, Мадярскей, Ческей, Шведскей, Австралії итд.

Програмни задатки Дружтва ше буду витвориовац през рочни програми роботи, календар мешачних активносцох, роботу секцийох и фахових целох, одборох, редакцийох, комисийох итд.

На основи члена 19, пасус 5. Статута, Скупштина Дружтва за руски язык, литературу и культуру, на 2. схадзки отриманей, 3. децембра 2011. року, принесла

ДІЛОВНІК О РОБОТИ СКУПШТИНИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛЬТУРУ¹

Член 1.

Спрам члена 20. Статута, Скупштину Дружтва звоує председатель Скупштини Дружтва за руски язык, литературу и культуру на предкладане: Управного одбору, Надпатраючого одбору або едней тречини членох Дружтва у чаше од 30 дньох.

Кед председатель Скупштини Дружтва не звола схадзку Скупштини Дружтва у чаше хтори предвидзени зоз Статутом, зволаю ю спрам члена 21. Статута предкладаче у складзе зоз узвичаеним поступком.

Член 2.

Зоз поволанку за Скупштину доручує ше и други материяли у писаней форми як цо то звити, анализи, рижни предкладаня итд, з тим же даедни меней зложени питаня мож и усно виложиц на самой Скупштини.

Материяли за схадзку послали ше членом Скупштини 7 дні пред зашеданьом, або ише скорей.

Член 3.

Зоз роботу Скупштини спрам члена 20. Статута, руководзи председатель. У случаю одсутности, председатель може руководзене зоз схадзку пренесц на едного зоз членох Управного одбору.

На початку роботи Скупштини вибера ше верификаційну комисию, записнічара и двох оверйовачох записніку.

Член 4.

Скупштина роби полноважно кед на схадзки участвує вецей як половина представительох. Одлуки Скупштини полноважни кед су вигласани з просту векшину присутних представительох.

Кед на схадзки Скупштини не присутна векшина представительох, одклада ше ю и заказує ше нову на основи одлуки Управного осбору.

1 Скорейши Діловнік Дружтва бул обявени у „*Studia Ruthenici*” 4, Нови Сад, 1994-1995, б. 159-161, прешли прилапени на Скупштини 29. 11. 2008. року, а тот принесени на Скупштини 3.12.2011. року.

Член 5.

Писани и представителюм на час доручени материяли по точкох дньового шора ше, по правилу, не чита.

Член 6.

Дискусию ше водзи по шицких звитох нараз, гоч су поднешени у писаней, гоч усней форми, кед ше Скупштина иншак не вияшні.

Кед ше розправа о документох (Статут, Діловнік о роботи, План розвою), або о окремих тематичних питаньох, вец ше дискусию водзи о каждым з ніх окреме, кед же ше Скупштина иншак не опредзелі.

Член 7.

Скупштина роби полноважно кед на схадзки присуствує вецей як половка представителюх. Гласанє на схадзки явне кед ше Скупштина не одлучи иншак. Одлуки Скупштини полноважни кед су вигласани з векшину гласох присутних представителюх.

Член 8.

О роботи Скупштини ше водзи записнік котри облапя: основни податки у складзе зоз Статутом, каждую точку дньового шора окреме, дискусию каждого дискутанта у скраченей форми, каждую одлуку у прецизно формулованей форми, предкладаня и шицки други релевантни змисти вязани за цек и одвиване схадзки Скупштини, як и час законченя истей.

Член 9.

Дискусию, по правилу, тирва найдлужей 10 минути.

Дискутант може, кед ше розправа о зложенших питаньох, або подобним та ма за то потребу, наглашиц же муши длужей дискутовац, цо му председатель Скупштини после консултациі може, а не муши одобриц.

Председатель Скупштини може вжац слово дискутантови кед вон не дискутує у духу дньового шора.

Член 10.

У роботи схадзки Скупштини можу участвовац и представителе зоз секцийох, одборох, роботних групох або Редакциі „Studia Ruthenici” кед же су на схадзку поволани, як и представителе здруженьох гражданох, компетентних институцийох и госци по других основах, без права одлучованя.

Член 11.

По законченю дискусії ше приноши заключения, по правилу, такой. Кед то не мож зробиц, вец ше вибере комисию од 3 членох за заключения котри ше розпатра на першей схадзки Управного одбору Дружтва и поднесе на

прилапйованє. О нїх члени Управного одбору поинформую членох Скупштини зоз свойого терену и секції, котри на заключеня можу дац зауваги у чаше од 15 дньох. Кед зауваги нет, вец заключеня поставаю обовязуюци по наступну схадзку Скупштини.

Член 12.

Виберанки за органи або роботни цела Скупштини Дружтва оконча ше на предкладанє Управного одбору Дружтва зоз гласаньом, на способ як ше Скупштина вияшні (явним або тайним).

Вибрани гевти кандидати котри достали вецей як половку гласох присутних представительох.

Член 13.

Робота Скупштини може тирвац найдлужей 3 (три) години. После того часу ше схадзку прерива, прави ше павзу, а Скупштина ше пред тим вияшнює чи ше робота схадзки предлужи после 30 минутох, чи ше закаже нови датум за предлуженє схадзки Скупштини. О тим ше Скупштина, по правилу, вияшнює явно.

Член 14.

Кед ше вичерпа дньови шор и прилапи заключеня (кед же ше Скупштина иншак не опредзелї), председатель Скупштини заключає схадзку Скупштини.

Член 15.

Тот діловнік ше применює потамаль покля го Скупштина Дружтва не пременї, або не принеше цалком нови діловнік.

АКТИВНОСЦИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

януар 2010. рок – януар 2012. рок

2011. рок

Януар:

- 06. 01. - 80 роки од народзения Штефана Гудака (*Миклошевци*, 6. 01. 1931), писателя, публицисти – послата винчованка
- 11-13. 01 - препатране паусох и пририхтоване Словніка др Радмили Шовлянски за друковане
- 12. 01. - умар Петар Мояк (1933), подобови уметнік – председатель Подобовой колоніи „Стретнуце у Боднарва”, Господінци

Петар Мояк на 5. подобовой колоніи у Господінцох (2009)

- 14. 01. - схадзка коло статусу наставного предмета „Мацерински язык зоз елементами националней култури у Новим Садзе (и руского) у КУД „Павел Йозеф Шафарик” у Новим Садзе
- 17. 01. - 260 роки од подписованя Контракту о насельваню Руснацох до Руского Керестура (17. 01. 1751) Штварта шветочносц з нагоди означованя Национального швета Руснацох у Коцуре зоз культурно-уметніцку програму
- 21. 01. - 2. схадзка Управного одбору Дружтва за руски язык, литературу и културу у Новим Садзе: розпатране Програми розвою и діялносци Дружтва (2011-2020), Програми роботи зоз финансииним планом за 2011. рок и меноване роботних целох Дружтва.

Фебруар:

- 03. 02. - 110 роки Максима Давосира (*Островчик, Тернополь*, 3. 02. 1901-1976), учителя, дзияка (Дюрдьов, Нови Сад, Петроварадин)
- 08. 02. - схадзка редакції Зборніка роботох „Studia Ruthenica” коло издаваня 15 числа
- 18. 02. - стретнуце у Основней школи у Крущичу з нагоди початка виучованя руского языка як виборного предмету

Основна школа „Велько Влахович”, Крушич

19. 02. - 80 роки Мирона Будинського (*Руски Керестур*, 19. 02. 1931), писателя (Нови Сад) – стретнуце зоз ювилантами: Силвестером Макайом, Якимом Чапком и Наталию Канюх у Новим Садзе

Стретнуце зоз рускими творителями - ювилантами

21. 02. - Медзинародни *Дзень маџеринского языка* (UNESCO) и Дзень Координацийного одбору дружтвох за языки
 24. 02-01.03. - 17. салон кнїжкох на Сайме у Новим Садзе зоз виставу виданьох дружтвох за языки, литературу и культуру, промоция виданьох Дружтва: *Словника сербско-руско-латинско-английского* др Радмили Шовлянски о зашити рошлїнох и животного штредку, Юлиан Пап, Дїдо Дюра з Керестура, *Studia Ruthenici*” 14, концепт 15. числа итд.

Промоция виданьох Дружтва на 17. салоне кнїжкох у Новим Садзе

28. 02. - 60 роки Якима Чапка (*Дюрдьов*, 28. 02. 1951), писателя, поети зоз литературним стретнуцом, отриманим 12. марца 2011. року у КУД „Тарас Шевченко” у Дюрдьове

Марец:

05. 03. - 110 роки Дюри Дудаша (*Руски Керестур*, 5. 03. 1901-1978), учителя-управителя школи у Руским Керестуре
- 150 роки Дюри Манойли (*Шаланка. Поткарпатска Рус*, 1861 – *Руски Керестур*, 1927), учителя, дзияка
15. 03. - три роки од шмерци Дюри Папгаргая (*Руски Керестур*, 11. 11. 1936 – *Нови Сад*, 15. 03. 2008), писателя
18. 03. - рочница народзена др Мафтея Виная (*Руски Керестур*, 18. 03. 1898 – *Суботица*, 8.12.1981), писателя
21. 03. - Шветови *Дзень поезиї* (UNESCO) - литературни сходи зоз участвованьом писательох и музичних уметнїкох
22. 03. - умарла Веруна *Верунка* Скубан (1934-2011), длугорочна учителька ОШ „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре, член Дружтва

Литературно музичне стретнуце у Новим Садзе

26. 03. - схадзка Актива наставнїкох руского языка у Руским Керестуре коло 2. медзиокружного и 11. републичного змаганя у знаню руского языка, 17. стретнуца руских школох у Суботици и о других актуалних питаньох образования по руски

Актив наставнїкох руского языка у Руским Керестуре

28. 03. - умарла Мелания *Меланка* Сакач (1929-2011), длугорочна учителька ОШ „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре, член Дружтва
29. 03. - 70 роки од народзена Силвестера Макая (Коцур, 29. 03. 1941), подобового педагога, писателя (Коцур)

Април:

10. 04. - активносци школярох Литературней секції „Штефан Чакан” и Секції Дружтва у Новим Ораховє
13. 04. - промоция: др Радмила Шовлянски, Словнік заштити рошлінох и животног стредку на Польопривредним факултету, Ново Сад

Промоция Словніка др Радмили Шовлянски на Польопривредним факултету

15. 04. - 2. медзиокружне змаганє у знаню руского языка у Основней и штредней школи „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре

Медзиокружне змаганє у знаню руского языка у Руским Керестуре

15. 04. - означованє 40 рокох Аматерского руского театру/Руского народного театру АРТ/РНТ, Руси Керестур (1971)
16. 04. - Дзень Миколи М. Кочиша – промоция виданьох Дружтва у роботних целох и секцийох Дружтва
17. 04. - активносци Мемориялног одбору проф. Гавриїла Г. Надя - литературни сход у Етно-музею у Коцуре
23. 04. - Шветови *Дзень кнїжки и авторских правох* (UNESCO) – видрукowane 15 число „*Studia Ruthenici*”

Май:

09. 05. - 140 роки Володимира М. Гнатюка (*Велесїв, Галичина*, 9. 05. 1871 – *Львов, Україна*, 6. 10. 1926), етнографа
13. 05. - рочнїца Руснацох у Новим Ораховє (1946-2011) зоз програму КУД „Петро Кузмяк” зоз Нового Орахова
13. 05. - 11. републичне змаганє у знаню руского языка у Основней школи „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре и вистава зоз 9 по тераз отриманих дзецинских подобових колонийох „Стретнуце у Боднарова”

Републичне змагане у знаню руского языка и язичней культуры и подобова вистава у Руским Керестуру

13. 05. - умар Михайло Горняк (*Дюрдьов*, 20. 07. 1929-*Београд*, 13. 05. 2011, длугорочни дипломата, амбасадор, член Дружтва. На кремації 18. 05. 2011. року спред Секції Дружтва у Београдзе присуствовали др Душан Дрляча и Славко Пап

Михайло Горняк

20. 05. - у Школи у Руским Керестуре закончене виписоване дипломох зоз медзиокружного и републичного змаганя
24. 05. - у Министерстве просвити у Београдзе подписани дипломи зоз републичного змаганя и контракт о финансowaniu
24. 05. - активносци Секції Дружтва у Београдзе, контакти зоз Меланию Маринкович и Славком Папом: придати новши виданя Дружтва
25. 05. - Дзень Основней и штредней школи зоз домом школярох „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре, уручени и дипломи зоз змаганьох
26. 05. - вистава зоз 5. и 6. подобовой колонії „Стретнуце у Боднарова” у Господінцох у Библиотеки у Жаблю

Подобова вистава *Стретнуце у Боднарова* у Жаблю

28. 05. - 17. стретнуце руских школох у Суботици зоз нащиву культурним институциом, Дружтву Руснацох (додзельоване припознаня *Славка Сабанди* и дипломох зоз медзиокружного и републичного змаганя), нащиву Зоологийней загради на Паличу итд.

Стретнуце руских школох у Основней школи „Соня Маринкович” у Суботици

Юний:

04. 06. - Фестивал дзецинскей творчосци – культурно-уметніцка програма „Веселинка” у РКЦ Нови Сад
08. 06. - програма предшколских дзецох у ПУ „Радосне дзецинство” у Обекту „Палочки” у Новим Садзе

Новосадски дзеци у Дзецинскей заградки „Палочка”

18. 06. - 3. схадзка Управного одбору Дружтва за руски язык, литературу и культуру у Новим Садзе зоз промоцию виданьох Дружтва: *Др Радмила Шовлянски: Словник заштити рошлінох и животног штредку сербско-руско-латинско-английски*, 2010, Зборник роботох „Studia Ruthenica” 15 (28) 2010 у хторим обявени прилоги зоз 4. науко-фахового сходу „Руски язык, литература, культура и просвита” у рамикох 20. Дньох Миколи М. Кочиша, 4. 12. 2010. року у Новим Садзе и Каталог зоз VI подобовой вистави *Стретнуце у Боднарова*, 2010.

Видання Дружтва у 2011. року

18. 06. - 80 роки Янка Павловича (*Р. Керестур* 18. 06. 1931– *Нови Сад*, 1995), глумця-аматера (Р. Керестур, Нови Сад)
- 23-26. 06. - 50. манифестация – Фестивал культуру „Червена ружа”, Руски Керестур
29. 06. - схадзка (конститутивна) Секції у Коцуре зоз програму предшколских дзецех, означованьом 70-рочніци Силвестера Макая и промоцію нових виданьох Дружтва

Схадзка секції Дружтва у Коцуре зоз дзецинску програму

Юлий:

03. 07. - додзельованє припознаньох *Славка Сабадощ* школярком Александри Торжич и Бояни Голик и прикладнікох *Studia Ruthenica* 15 Владимирови Костелникови и Владимирови Бесерминьови у у Руским Керестуре

Припознання *Славка Сабадощ* и нови виданя

09. 07. - 160 роки од насельованя Руснацох до Сримскей Митровици (1851-2011) зоз схадзку Секції у Архиве Срима, Службу Божу у нашэй церкви и нащиву гробох Мирона Венчельовского, Ани Кнежевич и Иринки Канюх на Городским теметове

Програма у Сримскей Митровици з нагоди 160-рочниці

24. 07. - 110 роки Наталії Цап Ганді (*Коцур*, 24. 07. 1901 – *Шид/Коцур*, 19. 02. 1973), учительки зоз Коцура
 22-24. 07. - 7. подобова колонія „Стретнуце у Боднарова” и 10. колонія за школярох у Господінцох

Подобова колонія у Господінцох

28. 07. - умарла Вира Гудакова (1927-2011), учителька и културни діяч.
 Похована є у Петроварадине 30. 07. 2011. року.

Август:

29. 08. - сшадзка Активу наставнікох и вихователкох руского языка Дружтва у Коцуре – тема: *Як унапредзиц предшколске воспитанє и образованє по руски и уписац дзеци до основней школи по руски?*

Сшадзка активох у Коцуре

29. 08. - нацива представителюх Дружтва Владимирови Сабо Дайкови, писательови у Коцуре

Зоз писательом Владимиром Сабо Дайком у Коцуре

31. 08. - сходы Совету за медзинационални одношения Города Нового Саду коло питаньох образования национальных меншинох

Септембер:

08. 09. - медзинародни *Дзень писменосци* (UNESCO) – школски роботні, промоції итд
09. 09. - активносци литературних секцийох *Микола М. Кочиши* и *Бошко Урошевич* у ОШ у Бачинцох, 140 рокох од народзена и 100 роки шмерци учителя Йована Салонского (*Нови Сад, 1871 – Бачинци 1911*) – означоване 70 рокох Рускей школи у Бикичу (1941) и формоване Литературней секції „Михал Ковач”

Програма у Бачинцох и Бикичу

14. 09. - прием при Петрови Видікантови у Школскей управы Министерства просвити, Нови Сад

Октобер:

05. 10. - Медзинародни *Дзень учительох* (UNESCO) шести сход о актуалних питаньох образования на початку шк. 2011/2012. рока

Шести сход о питаньох образования у Заводу за культуру Войводини

05. 10. - розгварка у Школскей управы Министерства просвити Нови Сад зоз Миланом Паничом коло ценусу наставнікох руского языка хтори преподаваю руски язык як виборни предмет у Новим Садзе, Вербаше, Шидзе итд.
06. 10. - умарла Наталия Абоді Пейович (1930-2011), учителька и культурни діяч. Похована є 08.10.2011. у Новим Садзе

Наталия Абоді Пейович

08. 10. - у Студенским культурним центру, Нови Сад, у рамикох представляня литературней сцени Руснацох у Войводини, представени перши урбани роман автора Ивана Медеша „Шпациране по сподку дунца” у сотрудніцтве зоз МАК-ом

Промоция: Иван Медеша „Шпациране по сподку дунца”, роман

12. 10. - 30 роки Студийней групи, *потим* Катедри за руски язык и литературу, *тераз* Одзелена за русинистику Филозофского факултету у Новим Садзе (12. 10. 1981)
12. 10. - почали предшколски активносци за дзеци по руски у ПУ „Радосне дзецинство”, Обект „Палчочка”, Нови Сад
13. 10. - прием при Андорови Делийови у Покраїнским секретариату за образованє, управу и национални заєдніци
15. 10. - активносци Мемориялног одбору проф. Гавриїла Г. Надя – пририхтоване нових виданьох: кніжка прекладаох на сербски язык: Др Габријел Костелник: „Поезија и проза”, 2011/2012
- 23-30.10 - Медзинародни саям кніжкох у Београдзе – вистава нових виданьох на Штанду националних меншинох АПВ

22. 10. - 110 роки Янка Хромиша *Бачика Горкого* (Дюрдьов, 22. 10. 1901 – 24. 06. 1966), писателя, народного творителя
29. 10. - 4. схадзка Управного одбору Дружтва за руски язык, литературу и культуру у Новим Садзе
30. 10. - 70 роки др Александра Д. Дуличенка (*Новоалексеевская, Краснодарски край*, 30. 10. 1941), лингвисти, науковца славянских литературних языкох – мокроязикох

Новембер:

04. 11. - умарла Мария Марча Югас, нар. Скубан (1937-2011), вихователька. Поховна є 7. 11. 2011. року у Новим Садзе\

Мария Югас

06. 11. - програма з нагоди 160-рочніци насельованя Руснацох до Миклошевцох (1851-2011), промоция найновшей кніжки Дюри Лікара

160-рочніца Руснацох у Миклошевцох

09. 11. - схадзка Одбору 5. стретнуца „Поетски нїтки Меланїї Павлович”

Одбор „Поетски нїтки Меланїї Павлович”, Нови Сад, 2011

09. 11. - сходы з родичами у Новим Садзе (у РКЦ) на хторей выбрани Совет родичох од 7 членох, предс. Ангелина Когут
14. 11. - сходы коло вименкох и дополненьох Закона о основним образованию (у рамикох МП у ТШ у Новим Садзе)
16. 11. - Медзинародни *Дзень толеранції* (UNESCO), означоване рочніцох: Бориши Миличевича (1931) и Ирина Папуга (1946)

Дзень толеранції у Заводу за культуру Войводины

30. 11. - 90 роки Любици Медешы (*Руски Керестур*, 30. 11. 1921 – 19. 05. 1988), учительки з Руского Керестура – означоване рочніцох: Дюри Манойлы и Дюри Дудаша, здогадоване на о. Михаила Макая и Йовгена Медеша, кладзене квеця на їх гроби и гроби Дюри Папгаргая и Славки Сабадош у Руским Керестуре – вистава зоз 6. подобовой колонії *Стретнуце у Боднарова* у ОСШ у Руским Керестуре

21. Дні Миколи М. Кочиша у Руским Керестуре

Децембер:

01. 12. - 21. манифестация *Дні Миколи М. Кочиша* и 5. *Поетски нітки Меланії Павлович* у Руским Керестуре, Коцуре, Новим Садзе и Дюрдьове у рамикох 41. року Дружтва за руски язык, литературу и культуру (Нови Сад, 04. 12. 1970), 90 рокох Володимира Ноти (*Руски Керестур*, 1921- *Загреб*, 1990), публицисти, 90 рокох Руского календара (1921), 90 рокох Буквара Михаила А. Поливки и Михаила Мудрого (1921) и 50 рокох Антології рускей прози „Одгуки з ровніни” (1961); квеця на гробох Миколи М. Кочиша и Меланії и Янка Павлович на Городским теметове у Новим Садзе

Квце на гробох *Миколи М. Кочиша* и *Меланії* и *Янка Павлович*

03. 12. - 2. схадка Скупштини Дружтва зоз прилапйоване діловніка о роботи Скупштини Дружтва, звитом о єднорочней роботи, фінансийним звитом и планом розвою и діялносци (2011-2010) и програму за 2012. рок

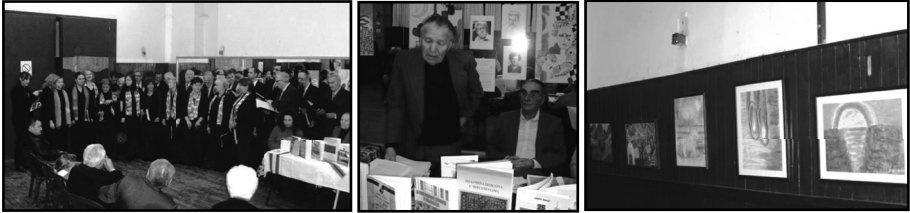
Схадзка Скупштини Дружтва

03. 12. - Совитоване „Руски язык и литературна творчосци за дзеци” у рамикох 40 рокох Правопису руского языка Миколи М. Кочиша (1971) и 5. *Поетских нїткох Меланії Павлович* (2007-2011): руски язык: мр Гелена Медєши, др Юлиан Рамач, др Михайло Фейса, Блаженка Хома Цветкович, Дюра Латяк и др Анна Плїшкова, литературна творчосц за дзеци: Дюра Латяк, Оливера Шиячки, Серафина Макаї, Мелания Римар и Ирина Папуга.

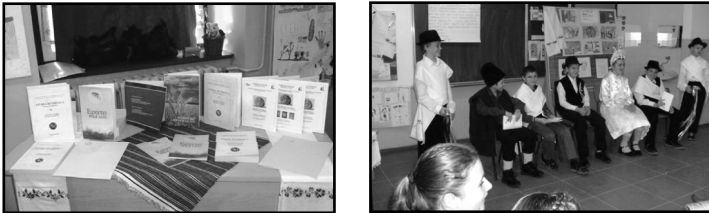
Совитованє у Новим Садзе:

08. 12. - промоция кніжкох Дюри Лікара „Коліше ше жито класате–газдоване миклошевских Руснацох” и седем других виданьох у Библиотеки у Коцуре и у Руским културним центре, Нови Сад зоз виставу з 10 подобових колонийох за дзеци *Стретнуце у Боднарова* (выбор)

Руски културни центр Нови Сад: Хор *Гармония*, промоция кніжкох Дюри Лікара зоз Миклошевних и подобова вистаав

09. 12. - литературне стретнуце пошвещене Миколови М. Кочишови и 110 роком од народзенья Янка Хромиша *Бачика Горкого* (1901-1966), писателя, *народного творителя* и промоция новших виданьох Дружтва у ОШ „Йован Йованович Змай” у Дюрдьове

Програма у рамикох 21. Дньох Миколи М. Кочиша у Дюрдьове

27. 12. - литературне стретнуце у рамикох КОО дружтвох за язики, литературу и културу Завода за културу Войводини – пред Новим 2012. роком

Стихи Гелени Гафич Стойков пред Новим 2012. роком

АКТИВНОСЦИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

Резиме

Од октобра 2010. по новембер 2011. року витворени значни програмни активносци Дружтва за руски јазик, литературу и културу (*препатрунок состојна часу звиту*), међи хторима и шљидујуци:

Виучованє и пестованє руского јазика

Предлужене виучовнє руского јазика на штреднїм ступню у Технїчней школи „Милева Марич-Анштајн” у Новим Садзе и у Гимназији „Сава Шуманович” у Шидзе. Отримана јавна годзина руского јазика з нагоди початку виучованя руского јазика у Основней школи „Велько Влахович” у Крушичу.

У ОСШ „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре отримана схадзка Активу наставнїкох руского јазика, а у Дзединскеј заградки у Коцуре и заеднїца схадзка Активу вихователкох и Активу наставнїкох руского јазика на хторей було слова о актуалних питањох виучованя руского јазика. Реаговало ше, а и далей ше реагує на непримерено нїзки статус руского јазика як виборного предмету з елементима националней култури (присуствовало ше розгварком, схадзком, писани дописи, петиција).

Отримане 2. међзиокружнє и 11. републичнє змаганє з руского јазика и јазичней култури основного образованя у ОСШ „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре. Треце међзиокружнє и 12. републичнє змаганє ше планує у ОШ у Дюрдьове 2012. року. У Основней школи „Соня Маринкович” у Суботици отримане 17. стретнуце руских школох зоз нащиву културним институцијом и зоологинеј заградки у тим городзе.

Видавательна дїялносц и промоцији

Вишол Зборнїк роботох „Studia Ruthenica” 15 (28), 2010 у хторим обявени роботи зоз 4. науково-фахового сходу „Руски јазик, литература, култура и просвита”, хтори у рамикох означованя 40 рокох Дружтва и 20. Днџох Миколи М. Кочиша отримани у Новим Садзе. Представени кнїжки: Словнїк *сербско-руско-латинско-английского* др Радмили Шовлянски о заштити рошлїнох и животног штредку, Јулиан Пап, Дїдо Дюра з Керестура, сликовнїца Гелени Гафич Стойков „Сни малей Иринки спод едней перинки”, а хтори були виложени и на Салоне кнїжкох у Новим Садзе и Сайме кнїжкох у Београдзе. Отримана промоција кнїжки Дюри Лікара „Колїше ше жито класате—газдованє миклошевских Руснацох”, чиї Дружтво совидаватель у Едицији Одняте од забуца 13, у Миклошевцох, Куцуре и Новим Саде.

Фахово сходи, манифестації

Отримани 5. *Поетски нїтки Меланїї Павлович* у рамикох хторих предшколским дзецом и школяром у Бачинцох, Дюрдьове и Новим Садзе представена кнїжка Меланїї Павлович *Белава лет – Плава лет* и организовани креативни (подобово и прекладательни) роботнї. Отримани вецей схадзки, односно консултациї коло прекладаня кнїжки др Гавриїла Костельника „Поезия и проза” по сербски.

Подобова творчосц

Отримана седма подобова колония *Стретнуце у Боднарова* и дзешата дзединска колония у Господїнцох. Роботи зоз прешлих колонийох (зоз *каталогами*) були виложени у Новим Садзе, Жаблю, Руским Керестуре, Кули и Господїнцох.

Рочнїци зоз Календара значних датумох, награди и припознаня

Означени вецей рочнїци: 80 роки од народзенья Василя Мудрого и Штефана Гудака, 70 роки Силвестера Макая, 60 роки Якима Чапка, 160 роки Руснацох у Сримскей Митровици, отримани 21. *Днї Миколи М. Кочиша*, додзелене припознане: *проф. Гавриїл Г. Надь* проф. Меланїї Сабадош, награди *Славка Сабадош*, як и вецей припознаня членом и почитователюм Дружтва, медзи хторима и Златко Емедї, найлепши студент Новосадского унуверзитета 2009. року и прияти нови члени. Нажаль, страцели зме и вецей наших членох медзи хторима: Михайло Горняк, Петар Мойак, др Борислав Сакач, учительки Вира Гудак, Верунка Скубан, Меланка Сакач и Наташа Абодї Пейович, вихователька Мария Югас.

*

Отримани два схадзки Управного одбору, схадзка Скупштини Дружтва, а тиж и вецей схадзки секцийох и других роботних целох Дружтва. Вжата учасц на схадзкох, сходах и роботньох КОО дружтвох за язики, литературу и культуру Заводу за культуру Войводини и других институцийох и организацийох.

ПРОГРАМА

ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

за 2012. рок

Рушаюци од програмних задаткох Дружтва за руски язык, литературу и културу и *Плану розвою и діялносци Дружтва за руски язык, литературу и културу* (2011-2020), Управни одбор на 4. схадзки, отриманей 29. 10. 2011. року, предложел шлідууюцу програму Дружтва за 2012. рок:

1. Преучоване и наукови обробок руского языка: у 2010. року закончени Руско-сербски словнік як вецейрочна екипна робота руских лингвистох. Источашне ше будзе робити на проєктох хтори започати 2002. року: *Словнік руского народного языка* и *Правопис руского языка (Правописни словнік)*, на хторих ангажовани вигледовацки екипи у сотрудніцтве зоз Одсеком за русинистику Филозофского факултета у Новим Садзе и Одбором за лингвистику Дружтва. Тиж ше предлужи з активносцу применюваня I и II тому *Сербско-русского словніка* (перши том обявени 1995. а други 1997. року), *Граматики руского языка* др Юлиана Рамача (2002) и *Руско-сербского словніка* у шицких сферах образовного, културного, информативного, прекладательного живота Руснацох. Видати и два терминологийни словніки: *Словнік медицинскей терминології сербско-русско-английски* и *Словнік зашити рошлінох и животного стредку сербско-русско-латинско-английски*. З тим у вязи, по потреби организовац инструктивни схадзки и розгварки у школах, медийох: редакцийох радия, ТВ итд.

2. Пестоване и унапредзоване руского языка и литератури и язичней култури дзецех и школярох: треба ше намагац отримач досцигнути уровень облапеносци дзецех и школярох зоз воспитаньом и образованьом на руским язiku (на предшколским и основношколским возросту) у Руским Керестуре, Коцуре и Дюрдьове, як и пестовац руски язык як виборни предмет з елементами националней културти у Новим Садзе, Вербаше, Кули, Новим Орахове/Бачкей Тополі, Суботици, Господінцох, Савиним Селу, Шидзе, Бачинцох, Беркасове, Бикичу, Сримскей Митровици и Крушичу. Далей потримовац роботу Гимназії и других напрямох штредней школи на руским язiku у Руским Керестуре, а порушовац и организовац пестованя руского языка як факултативного предмета на штреднім ступню у Новим Садзе, Шидзе, Вербаше, а тиж и у обласци предшколского вихованя у Новим Садзе, Вербаше, Кули, Суботици, Шидзе и других заинтересованих штредкох. У складзе зоз иницијативу 12. стретнуца руских школах у Миклошевцох (2006), порушовац виучоване руского языка у руских штредкох у Горватскей, а у сотрудніцтве зоз членми Дружтва и у Канади (Киченер и Нотрбатлефорд). Закладац ше за образоване цо векшого числа професорох руского языка на Катедри за руски язык и литературу - *Одделеню за русинистику* Филозофского факултета у Новим Садзе, як и наставнікох-

професорох класней настави на учительских факултетох, вихователькох на Висшей школи у Новим Садзе итд. Додзельовац награди: *проф. Гавриїл Г. Над*, наставніком руского языка (додзелени 7), *Славка Сабалош* и *Ана Кнежевич* школяром хтори виучую и пестую руски язык.

Треба провадзиц пременки у обласци образования и воспитаня хтори ше реализую у рамикох Министерства просвити Републики Сербії и Покраїнского секретарияту за образование, управу и национални заедніци, сотрудниковац зоз Педагогичним заводом Войводини и Одбором за образование Национального совиту рускей националней меншини, а у рамикох активох наставнікох и вихователькох руского языка провадзиц активносци у обласци воспитаня и образования: приношене и реализация наставних планох и програмох воспитно-образовней роботи, видаване учебнікох и приручнікох на руским языке, настава виронауки, образование и фахове усовершоване наставнікох и вихователькох, ангажоване школского инспектора-надзорніка за руски язык, финансоване у тей обласци итд. Будзе ше сотрудниковац зоз Покраїнским секретариятом за культуру и явне информоване и Покраїнским секретариятом за науку и технологични розвой Влади АП Войводини, Координаційним одбором дружтвох за язики, литературу и культуру, Одзеленьом за невладова организациї Завода за культуру Войводини, Заводом за культуру войволянских Руснацох итд.

У сотрудничтве зоз институтами просвити, образования и за права националних заедніцох, планує ше организоване Осемнастого стретнуца русских основних и штредніх школах у хторих ше наставу отримує на руским языке и школах у хторих ше руски язык виучує як виборни предмет у Савиним Селу (Општина Вербас).

Треба ше уключиц до активносцох хтори вязани за Медзиокружне и Републичне змаганє з руского языка и язичней култури за школярох основних школах (спрам пропозиційох компетентних институційох образования) и у сотрудничтве з Активом наставнікох руского языка Дружтва. Перше (2000), друге (2001), пяте (2005), осме (2008) друге медзиокружне и еденасте републичне змаганє (2011) отримане у Основней школи и гимназії „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре (2002. року змаганя не було), треце (2003), шесте (2006) и дзевяте (2009) було у Основней школи „Йован Йованович Змай” у Дюрдьове дзе ше планує и треце медзиокружне и дванасте републичне (2012). Штварте (2004), седме (2007), перше медзиокружне и дзешате *ювильейне* републичне отримане (2010) у Основней школи „Братство единство” у Коцуре.

3. Збогацоване литературней діялносци и творчосци на руским языке: треба потримовац литературну діялносц на мацеринским языке за дзеци и школярох, а тиж и преклады зоз сербского языка и языкох других националносцох. Окремну увагу треба пошвениц активносци литературних секційох у наших местох (уж длуґши час роби секция: *Микола М. Кочиш* у Бачинцох, *Антела Прокоп* у Шидзе, *Штефан Чакан* у Новим Ораховє, *Ана Кнежевич* у Сримскей

Митровици), сотрудзовац зоз часописом за дзеци *Заградка*, участвовац на манифестацийох *Костельникова ешень*, Мемориялу *Петра Ризнича Дяді у Руским Керестуре*, *Яри Мафтея Виная у Суботици*, *Дньох Миколи М. Кочиша у Новим Садзе*, *Дюрдьове*, Мемориялу *проф. Гавриїла Г. Надя*, унапредзовац литературни конкурси др Мафтея Виная и Штефана Чакана. Основана манифестация *Поетични нітки Меланії Павлович* у Новим Садзе (2007), а у Бикичу и Литературна секция *Михала Ковача* (2011), та и на таки способ указана увагу визначним литературним и културним творительом. Означовац рочніци у обласци образования, култури и видавательней діялносци, рочніци литературних, театралних и подобових творительох, рочніци руских воспитно-образовних институцийох итд.

Руски школи, предшколске вихованє

110 роки предшколского вихованя у Руским Керестуре (1902-2012)

Учителє, писателє, маляре, публицисти, аматере...

130 роки Осифа Фа (1882-1971), учителя (Нови Сад, Руски Керестур)

110 роки др Федора Лабоша (1902-1977), публицисти (Вуковар, Дюрдьов)

100 роки о. Силвестера Саламона (1912-1988), писателя, священїка
(Беркасово, Шид)

90 роки о. Михайла Макая (1922-2000), пароха керестурского (Руски Керестур)

90 роки Штефана Чакана (1922-1987), баснописателя (Нове Орахово,
Руски Керестур)

90 роки Евгена Кочиша (1922-1972), подобового уметніка, скульптора
(Коцур, Зомбор)

90 роки Гелени Сивч (1922), подобового уметніка (Нови Сад, Руски Керестур)

80 роки Владимира Мирка Гаднянского (1932-1976), новинара, редактора
(Нови Сад)

80 роки Витомира Бодянца (1932-1995) просвитного и културного роботніка,
глумца-аматера (Руски Керестур)

80 роки Миколи Скубана (1932-1993), писателя, новинара, глумца-аматера
(Руски Керестур)

80 роки Меланії Павлович (1932-2002), писательки (Нови Сад, Руски Керестур)

80 роки Любки (Сегеди) Фалц (1932), писательки (Петровци)

80 роки Ани Ганчи (Ждиняк) Кнежевич (1932-2000) учительки
(Шид, Сримска Митровица)

70 роки Владимира Кирди (1942), писателя, публицисти
(Нови Сад, Руски Керестур)

Руски кніжки, часописи, катедра, словнік...

- 60 роки „Шветлосци” НВУ „Руске слово” (перше видане – 1952-1954)
 40 роки Младежского часопису „МАК” (1972)
 40 роки *Сербскогорватско-руско-українского* терминологийного словніка
 Миколи М. Кочиша (1972)
 30 роки Катедри за руски язык и литературу на Филозофским факултету
 у Новим Садзе

Организовац промоції нових кніжок, учебнікох, часописох, зборнікох и публикаційох. Означил вецей значни рочніци зоз календара сербского народу и националних меншинох у Войводини. Сотрудзовац зоз Координаційним одбором дружтвох за язики, литературу и культуру хтори роби у рамикох Одзеленя за невладово організації Заводу за культуру Войводини у Новим Садзе чий Дружтво длугорочни член на видаваню Мултиязычного билтену МОСТ.

4. Пестоване культурного и духовного скарбу и подобовой уметносци: пошвениц увагу призберованю и чуваню педагогийней (школскей), литературней и лингвистичней документациі и организовац пригодни вистави. У рамикох пестованя культурного скарбу предложил проект о *надгробних памятікох*, потримовац роботу Клубу подобових уметнікох и його програми, организовац заеднічки подобово вистави *зоз каталогом*, а порушовац и организоване самостойних виставох, як руских уметнікох, так и уметнікох зоз хторима робя и творя у своїх штредкох.

Организовац єденасту школску и осму подобову колонию *Стретнуце у Боднарова* у Господінцох з участвованьом школярох з наших штредкох, афирмованих подобових уметнікох, як и тих цо праве пробу ю творити у тих обласцох. Иницировац и активносци на пестованю подобовой творчосци Надії Волчко, *таписеристкинї* по походзеню зоз Беркасова (у Шидзе), *етнологийней збирки* у Бикичу, *етно хижи* – скорейшей *рускей просвити* у Бачинцох, Етно-клубе у Коцуре и других руских штредкох.

5. Вигледовацка работа у обласци руского языка: Дружтво будзе и далей робиц на проекту под назву „*Розвиванє, очуванє и унапредзованє руского языка дзецох и младежи*” (1996-2016) чию задумку и предкладанє дала др Мелания Микеш (1924-2007). У 2012. року активносци треба предлужити и унапрямити на розвиванє и унапредзованє руского языка у предшколским, основним и штреднім образованю под назву „**Шицки руски дзеци до руских школох!**”, а тиж и у рамикох висшого и високого образования, за виховательки у *руских пред. установох*, наставнікох-професорох у *основних и штредніх школох* (висши школи, факултети, мастер студії).

Источашне, у 2012. року спомнути вигледовацки проект у обласци руского языка преширити и у рамикох V фази предлужити зоз вигледованьом

хторе вязане за руску дияспору (Канада, Австралия, Немецка). У сотрудніцтве зоз др Александром Д. Дуличенком пририхтац (*конциптовац*) вигледованє хторе вязане за функції руского языка у Войводини (12 функції: образованє, наука, култура, литература, прекладательство, информованє, видавательство, церква, театар итд.).

6. Видавательства діялносц Дружтва: Предлужи ше з виходзеньом Зборніка роботох „*Studia Ruthenica*” видац 16 (29) число у хторим буду обявени прилоги зоз Совитованя у 2011. року, будзе предлужене обявйованє дипломских и мастерских роботох студентох Катедри за руски язык и литературу Филозофского факултету у Новим Садзе (*обласц руска граматика и ономастика*), а обявя ше и написи о рочніцох, нових виданьох Дружтва итд. По законченю Словніка сербско-руско-латинско-английского о зашити рошлїнох и животног стредку др Радмили Шовлянски з Нового Саду плановац терминологийни словнік зоз даєдней другей обласци.

У плане издаванє кнїжки др Гавриїла Костельника *Поезия и проза* (преклади по сербски), публикацийох з едиції *Одняте од забуца*, прилогох з обласци музичней творчосци, а потримац и виданя хтори предложа фахово цела Дружтва, секції итд.

7. Робота секційох, фахових целох и редакційох: намагац ше отримац уровень приятих членох (1166, од того: 991 порядни, 106 почесни и 69 помагаюци) у секційох, а примац и нових у местох дзе робя 14 секції: Нови Сад, Руски Керестур, Коцур, Дюрдьов, Кула, Вербас, Нове Орахово/Бачка Тополя, Сримска Митровица, Београд, Господїнци, Шид, Бачинци, Бикич, Беркасов, Киченер (Канада), Миклошевци, Петровци, Вуковар (Горватска) и других штредкох: Суботица, Савине Село, Крущич, Зомбор итд. Потримовац роботу одборох за лингвистику, литературу, за културни и духовни скарб, за науково вигледованя, як и редакції зборнікох, часописох и других виданьох, обезпечуюци материялни средства за їх обявйованє и друкованє.

8. Медзинародну активносц треба реализовац у рамикох интересованя фаховцох за руски язык и литературу, а по можлівосци послаца и наших фаховцох на сходи и схадзки до иножемства. Черац часописи и публикации, обявйовац фахови и наукови сообщеня зоз темами хтори ше одноша на руски язык, литературу и културу (*у дияспори*), организовац нашиви до образовних, наукових и културних институційох (*музеї, галерії, библиотеки*) итд. Сотрудзовац зоз подобнима організацями и поєдинцями (почитователями руского языка и литератури) у рамикох рускей дияспори у Канади, Австралиї, на Новим Зеланду итд.

9. Сотрудніцтво з організацями и институцями: Сотрудзовац зоз дружтвами за языки, литературу и културу Координацийного одбору Заводу за културу Войводини, одборами Национального совиту рускей националней меншини за образованє и културу и другима здруженями, організацями,

заєдніцями (*асоцияциями*), матками, школами, бібліотеками, галеріями, министерствами, покраїнськими секретаріятами за освіту, науку, культуру і за права національних меншин, општинськими управами за дружтвені діяльносці, культурними центрами, факультетами Університета у Новим Садзе, церковними општинами у местах дзе жию Руснаці, средствами інформованя, а преїг електронських медійох витвориц контакти і зоз Руснацями у Швеце (*Руснаці у Панонії, РДСА у Канаді, Руснаці на интернету*).

10. Робота Скупштини, Управного одбору і роботних целох Дружтва: статутарну діяльносц Дружтва реалізовац у рамикох предвидзених матеріяльних можлівосцох і з тим у вязи плановац отримоване 2-3 схадзкох Управного одбору, *рочну* схадзку Скупштини, як і вещей схадзки роботних целох. Істи активносці предвидзиц і у секційох по местах. Отримац стаємну комуникацію зоз членством у нас і у Швеце. Основани <http://www.druzтво.com> сайт на интернету (2008) дополньовац і преширйовац пре інформоване о програмних активносцох Дружтва і у 2012. року.

Управни одбор
Дружтва за руски язык, літературу
і культуру

НОВИ ЧЛЕНИ ДРУЖТВА (2011-2012)

Порядни члени:

- 985. Саша Сабадош, Зомбор, 2011
- 986. Владимир Сабадош, Зомбор, 2011
- 987. Александра Торжич, Руски Керестур, 2011
- 988. Бояна Голик, Руски Керестур, 2011
- 989. мр Анамария Рамач Фурман, Нови Сад, 2011
- 990. Јасна Арбанас, Сримска Митровица, 2011
- 991. Зоран Накич, Београд, 2012

Почесни члени:

- 104. Бранко Стаїч, Жабель, 2011
- 105. Славко Рац, Руски Керестур, 2011
- 106. Иван Николаев, Москва, 2011

Помагајући члени:

- 64. Милан Радивойшич, Бачинци, 2011
- 65. Владимир Задрипко, Бачинци, 2011
- 66. Наталија (Папгаргај) Малацко, Руски Керестур, 2011
- 67. Владимир Малацко, Руски Керестур, 2011
- 68. Душанка Пантелич, Футог/Нови Сад, 2011
- 69. Михайло Катона, Руски Керестур, 2011

**ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
НОВИ САД
(1970-2011)**

**Зборнік роботох
STUDIA RUTHENICA
16
(29)**

Редакція

*Др Александер Д. Дуличенко
Мр Гелена Медши
Др Юлиан Рамач, председателъ
Мр Ксения Сегеди
Др Оксана Тимко Дітко
Др Михал Тур
Др Михайло Фейса*

За видавателя

Ирина Папуга

Преклад на англійски язык

*Бориша Миличевич
Др Михайло Фейса*

Компютерски обробок и технічне ушорене

Logic line, Нови Сад

Друкарня

FB PRINT, Нови Сад

2011.

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
(1970-2011)

Видаване Зборніка работох **STUDIA RUTHENICA 16 (29)**
помогли:

Покраїнски секретаријат за културу и јавне информоване
Покраїнски секретаријат за образоване, управу и национални заедници
Городска управа за културу, Нови Сад
Национални совет рускеј националнеј меншини Србији
Завод за културу Войводини
Н о в и С а д

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.161.2(497.11)+811.161.2

STUDIA Ruthenica : зборник радова = *Studia Ruthenica* : зборник
работох / за редакцију: Јулијан Рамач, за издавателя: Ирина
Папуга. - 1988/89- . - Нови Сад : Друштво за руски јазик, литературу
и културу, 1989-. – 23 cm

Годишње.

ISSN 0354-8058

COBISS.SR-ID 28571404

Зборник работох „STUDIA RUTHENICA” 14 (27), Издаватель: Друштво за руски јазик,
литуру и културу, 21000 Нови Сад, В. Путніка 2, Тираж: 300,
Обсяг: 11 друкарски табаки, Друковала Друкарња „FB PRINT” Нови Сад, 2011/2012. року
papugai@open.telekom.rs 064 19 75 281

ISSN 0354-8058